

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΚΑΙ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

**ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ:
ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΟΡΕΙΝΩΝ ΜΕΙΟΝΕΚΤΙΚΩΝ
ΠΕΡΙΟΧΩΝ: ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΟΥ ΚΕΧΡΟΥ ΝΟΜΟΥ
ΡΟΔΟΠΗΣ**

ΦΟΙΤΗΤΗΣ: ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΑΓΓΕΛΟΣ ΚΟΤΙΟΣ

ΒΟΛΟΣ, ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2000

*Στη μητέρα μου
και στον πατέρα μου που έφυγε νωρίς*

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»

Αριθ. Εισ.: 2289/1

Ημερ. Εισ.: 28-11-2000

Δωρεά:

Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ - ΜΧΠΠΑ

2000

ΧΑΤ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ ΚΑΙ ΑΡΤΙΚΟΛΕΞΑ	1
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο	5
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΟΡΕΙΝΩΝ ΜΕΙΟΝΕΚΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ	5
1.1. ΟΡΙΣΜΟΙ ΟΡΕΙΝΩΝ ΚΑΙ ΜΕΙΟΝΕΚΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ	5
1.2. ΒΑΣΙΚΑ ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΟΡΕΙΝΩΝ ΜΕΙΟΝΕΚΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ	7
1.3. ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ	11
1.4. ΒΑΣΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΚΛΑΔΟΙ	12
1.5. ΦΥΣΙΚΑ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ	15
1.6. ΑΝΑΓΚΗ ΧΑΡΑΞΗΣ ΚΑΙ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΟΡΕΙΝΕΣ ΜΕΙΟΝΕΚΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ	17
1.7. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ ΤΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ	19
1.7.1. Αγροτική πολιτική	20
1.7.2. Περιβαλλοντική Πολιτική	22
1.7.3. Βιομηχανική - Περιφερειακή Πολιτική	22
1.7.4. Πολιτική Οικιστικού Δικτύου	24
1.8. ΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΟΡΕΙΝΕΣ - ΜΕΙΟΝΕΚΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ	24
1.8.1. Κοινή Αγροτική πολιτική	25
1.8.2. Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα	29
1.8.3. Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER I,II	31
1.8.4. AGENDA 2000	33
1.8.5. Πολιτική Περιφερειακής Ανάπτυξης	34
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο	35
1. ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟ Ν. ΡΟΔΟΠΗΣ	35
1.1. ΦΥΣΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ	35
1.2. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ	37
1.2.1. Περιφερειακό ΑΕΠ	37
1.2.2. Η Εξέλιξη του παραγωγικού δυναμικού στο Ν. Ροδόπης	37
1.2.3. Αγροτικός τομέας	38
1.2.4. Βιομηχανία	39
1.2.5. Υπηρεσίες	39
1.2.6. Απασχόληση - Ανεργία.	40
1.2.7. Ιδιωτικές Επενδύσεις.	40
1.3. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	41
1.4. ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΕΣ ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΕΣ	42
2. ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΚΕΧΡΟΥ Ν. ΡΟΔΟΠΗΣ	43
2.1. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ- ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ - ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑ.	43
2.2. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ	45
2.2.1. Οικιστική διάρθρωση και εξέλιξη πληθυσμού	45
2.2.2. Ενεργός πληθυσμός - εργατικό δυναμικό - απασχόληση	48

2.3. ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ	50
2.4. ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΟΜΕΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ	52
2.4.1. Αγροτικός τομέας	52
2.4.1.1. Γεωργία	53
2.4.1.2. Κτηνοτροφία	55
2.4.1.3. Εξοπλισμός	56
2.4.1.4. Οργάνωση της διάθεσης - Συνεταιρισμοί	57
2.4.2. Δευτερογενής - Τριτογενής Τομέας	57
2.5. ΔΙΚΤΥΑ - ΥΠΟΔΟΜΕΣ	58
2.5.1. Οδικά δίκτυα - μεταφορές - κυκλοφορία	58
2.5.2. Συνθήκες υδατικών εκμεταλλεύσεων	59
2.5.3. Δίκτυα ύδρευσης - αποχέτευσης - Διαχείριση απορριμμάτων - λυμάτων	59
2.5.4. Ενεργειακά δίκτυα - Δίκτυα επικοινωνιών - Εναλλακτικές μορφές ενέργειας	60
2.5.5. Οργάνωση ασφάλειας - προστασίας	60
2.6. ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ	61
2.6.1. Εκπαίδευση	61
2.6.2. Υγεία - Πρόνοια - Ασφάλεια	62
2.6.3. Αθλητισμός - Πολιτισμός	62
2.7. ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	62
2.7.1. Υδρογεωλογία	62
2.7.2. Μετεωρολογικά και κλιματολογικά στοιχεία	63
2.7.3. Υδρογραφικό δίκτυο - Υδατικό δυναμικό	66
2.7.4. Ορυκτός - Δασικός πλούτος - θήρα - Αλιεία	66
2.7.5. Οικοσυστήματα - Χλωρίδα - Πανίδα	66
2.8. ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΡΥΠΑΝΣΗΣ ΦΥΣΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ	69
2.8.1. Πηγές ρύπανσης	69
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο	70
3.1. ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΤΟΜΕΑ	70
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο	73
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	73
4.1. ΟΙ ΧΩΡΙΚΕΣ ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΙ	73
4.2. ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΙ	74
4.3. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	75
4.3.1. Τεχνικές και Κοινωνικές Υποδομές	75
4.3.2. Πρωτογενής τομέας	76
4.3.3. Δευτερογενής Τομέας	77
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	80

Η εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας βασίστηκε στην πολύμηνη έρευνα, στην αυτοψία του χώρου και των προβλημάτων της συγκεκριμένης μειονεκτικής περιοχής, αλλά και σε προσωπικές συναντήσεις και επαφές με σημαίνοντα πρόσωπα και με δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς.

Τα πλαίσια και οι προοπτικές προσέγγισης του θέματος αποσαφηνίστηκαν κι έφτασαν σε αξιόλογο επίπεδο χάρη στην πολύτιμη συνεργασία και βοήθειά τους.

Θα ήθελα για το λόγο αυτό να εκφράσω τις ευχαριστίες μου σε όλους όσους με καλοπροαίρετη διάθεση προσέφεραν ανεκτίμητη βοήθεια στις επιμέρους και γενικότερες φάσεις αυτής της διπλωματικής εργασίας και στάθηκαν αρωγοί στην προσπάθεια αυτή.

Πρώτα και πάνω απ' όλους θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κ. Άγγελο Κότιο, Επίκουρο Καθηγητή στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας και επιβλέποντα αυτής της διπλωματικής εργασίας για την πολύτιμη βοήθεια που μου παρείχε στην επιλογή των πεδίων διερεύνησης, τη συλλογή και επεξεργασία πληροφοριών, τις κατευθύνσεις και τις εποικοδομητικότερες παρατηρήσεις του στο κείμενο.

Για τη διάθεση στοιχείων, χαρτογραφικών υποβάθρων και της εμπειρίας τους εκφράζω τις ευχαριστίες μου:

- Στον πρόεδρο της Κοινότητας Κέχρου κ. Αμπτουλαλίτ Μεμέτ,
- Στους υπαλλήλους του μελετητικού γραφείου του κ. Μαλιόκα Βασιλείου και συγκεκριμένα στον ίδιο τον κύριο Μαλιόκα για την ενδιαφέρουσα συνέντευξη που πρόθυμα μου παραχώρησε,
- Στους υπαλλήλους της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ροδόπης και ιδιαιτέρως στον νομάρχη Ροδόπης κ. Σταυρόπουλο Στέργιο,
- Στους υπαλλήλους του γραφείου της ΕΣΥΕ στην Κομοτηνή,
- Στον Αντιδήμαρχο Σάπων κ. Κασσέρη Σταύρο,
- Στα στελέχη της Αναπτυξιακής Ροδόπης και ιδιαίτερα στον κ. Ευστάθιο Κεφαλίδη.

Τέλος, θέλω να ευχαριστήσω όλους αυτούς που με στήριξαν με οποιονδήποτε τρόπο κατά τη διάρκεια της εκπόνησης αυτής της εργασίας.

ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΑΑΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΣ
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2000

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ ΚΑΙ ΑΡΤΙΚΟΛΕΞΑ

ΑΕΠ: Ακαθάριστο Εγχώριο προϊόν

ΑΜΘ: Ανατολική Μακεδονία - Θράκη

ΑΠΠ: Ακαθάριστο Περιφερειακό προϊόν

ΑΤΕ: Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος

ΒΙΠΕ: Βιομηχανική περιοχή

ΕΓΤΠΕ: Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Πρασσανατολισμού και Εγγυήσεων

ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΟΚ: Ευρωπαϊκή Οικονομική Ένωση

ΕΠΤΑ: Ειδικό Πρόγραμμα Τοπικής Αυτοδιοίκησης

ΕΣΥΕ: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος

ΗΠΑ: Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

ΙΚΑ: Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων

ΚΑΠ: Κοινή Αγροτική Πολιτική

ΚΟΑ: Κοινές Οργανώσεις Αγοράς

ΚΠΣ: Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης

ΜΟΠ: Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα

ΜΣ: Μετεωρολογικός Σταθμός

ΟΑΕΔ: Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού

ΟΓΑ: Οργανισμός Γεωργικών Ασφαλίσεων

ΟΜΠ: Ορεινές Μειονεκτικές Περιοχές

ΟΤΑ: Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης

ΠΟΕ: Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου

ΤΕΒΕ: Ταμείο Επαγγελματιών και Βιοτεχνών Ελλάδος

ΥΠΓΕ: Υπουργείο Γεωργίας

ECU: European Currency Unit

LEADER: Liaison Entre Actions de Development de l' Economie Rurale

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια της ανάθεσης των Διπλωματικών Εργασιών του Τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Ο τίτλος της είναι: "Τοπική Ανάπτυξη Ορεινών Μειονεκτικών Περιοχών: Το παράδειγμα της Κοινότητας Κέχρου στο Ν. Ροδόπης".

Σκοπός της συγκεκριμένης εργασίας είναι:

- i) Ο εκσυγχρονισμός και η αναδιάρθρωση του χωρικού συστήματος, ώστε να εξασφαλίζεται καλύτερα η εξισορρόπηση των ανισοτήτων μεταξύ των οικισμών της περιοχής μελέτης στο εισόδημα, την ποιότητα ζωής, την ασφάλεια των κατοίκων και την ανάπτυξη των τοπικών παραγωγικών δραστηριοτήτων και υπηρεσιών.
- ii) Η προσαρμογή, μεγέθυνση και ανάπτυξη του τοπικού παραγωγικού περιβάλλοντος (παραγωγικό σύστημα), στο πλαίσιο του τοπικού και εθνικού ανταγωνισμού και της αποδοτικότητας των πόρων που διατίθενται.
- iii) Η ανάπτυξη του ενδογενούς δυναμικού μέσα από τον εκσυγχρονισμό, την προσαρμογή και μεγέθυνση της αγοράς εργασίας και την βελτίωση των ποιοτικών χαρακτηριστικών του.

Στο παραπάνω πλαίσιο στόχων τα μέτρα και οι ενέργειες που θα προκύψουν θα επικεντρωθούν στην:

- i) Ενίσχυση της λειτουργίας των τοπικών διοικητικών, οικονομικών και πολιτιστικών δομών στην περιοχή
- ii) Προσαρμογή της ποιότητας ζωής στις σύγχρονες συνθήκες διαχείρισης της παραγωγής και της οικολογίας του τοπικού σχεδιασμού και ελέγχου.
- iii) Εξασφάλιση της προστασίας του φυσικού κεφαλαίου (νερά, οικολογικές ζώνες) και της αντίστοιχης παραγωγής πρωτογενών και τουριστικών προϊόντων.
- iv) Βελτίωση των τοπικών δικτύων μεταφορών /μετακινήσεων, επικοινωνιών και υπηρεσιών.
- v) Σταθεροποίηση και Τεχνολογική ανάπτυξη των παραγωγικών δομών και της αγοράς εργασίας στη μεταποίηση.
- vi) Ενίσχυση της επαγγελματικής εξειδίκευσης και αξιοποίησης του ενεργού ανθρώπινου δυναμικού.
- vii) Στήριξη και υλοποίηση κοινωνικών υπηρεσιών προσανατολισμού και αξιοποίηση των νέων και ηλικιωμένων στην περιοχή.

Η παρούσα διπλωματική είναι δομημένη σε τέσσερα κεφάλαια. Στο **πρώτο κεφάλαιο** παρουσιάζεται η θεωρητική προσέγγιση των ορεινών μειονεκτικών περιοχών. Συγκεκριμένα, γίνεται αναφορά στους ορισμούς των ορεινών μειονεκτικών περιοχών, τα βασικά μειονεκτήματα και τα αναπτυξιακά προβλήματα αυτών καθώς και στις εθνικές και κοινοτικές πολιτικές που ακολουθούνται. Στο **δεύτερο κεφάλαιο** προσδιορίζεται και παρουσιάζεται η περιοχή μελέτης και πραγματοποιείται η ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης αυτής. Στο **τρίτο κεφάλαιο** αναλύονται οι επενδύσεις που πραγματοποιούνται στην περιοχή μελέτης μέσω του δευτέρου και τρίτου Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης αλλά και διαφόρων άλλων αναπτυξιακών προγραμμάτων. Τέλος, στο **τέταρτο κεφάλαιο** παρατίθενται κάποια γενικά συμπεράσματα και τίθενται κάποιοι αναπτυξιακοί στόχοι, οι οποίοι παράλληλα θα

μπορούν να λειτουργήσουν και στα πλαίσια ενός ευρύτερου στρατηγικού σχεδίου ανάπτυξης για την περιοχή. Επίσης, γίνεται παρουσίαση κάποιων βασικών προτάσεων, αλλά και των δράσεων που τις στηρίζουν, και που αποσκοπούν στην υλοποίηση των παραπάνω αναπτυξιακών στόχων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΟΡΕΙΝΩΝ ΜΕΙΟΝΕΚΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

1.1. ΟΡΙΣΜΟΙ ΟΡΕΙΝΩΝ ΚΑΙ ΜΕΙΟΝΕΚΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Στην αρχή αυτού του κεφαλαίου παρουσιάζονται τα κριτήρια εξειδίκευσης των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών με βάση την Οδηγία 75/268 της Ε.Ε. Επισημαίνεται, ότι για τη Ελλάδα οι Οδηγίες που έχουν εκδοθεί για τον κατάλογο των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών είναι: 81/645/ΕΟΚ, 85/148/ΕΟΚ, 93/66/ΕΟΚ. Η οδηγία 75/268 προσδιορίζει τρία είδη περιοχών, οι οποίες στο εξής θα χαρακτηρίζονται ως ορεινές και μειονεκτικές περιοχές (ΟΜΠ):

α) Ορεινές ζώνες κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 3 της οδηγίας 75/268/ΕΟΚ

Ως ορεινή περιοχή θεωρείται, σύμφωνα με τον ορισμό που δόθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση κατά την έκδοση της οδηγίας 75/268/ΕΟΚ (Άρθρο 3 παράγραφος 3), κάθε περιοχή που βρίσκεται σε υψόμετρο μεγαλύτερο των 600 μέτρων από την επιφάνεια της θάλασσας.

Επίσης, ως ορεινές περιοχές χαρακτηρίζονται εκείνες των οποίων η μέση κλίση του εδάφους είναι μεγαλύτερη από 20%. Στον ίδιο ορισμό εντάσσονται όλες οι περιοχές που συνδυάζουν τα παραπάνω χαρακτηριστικά.

Ειδικότερα για την Ελλάδα προβλέπεται μέσω της οδηγίας 81/645/ΕΟΚ

- ελάχιστο υψόμετρο 800 μέτρα
- οι απότομες κλίσεις ορίζονται ότι είναι τουλάχιστον 20%
- ελάχιστο υψόμετρο 600 μέτρα και, ταυτόχρονα, κλίση τουλάχιστον 16%.

Για να μπορεί να χαρακτηριστεί μια περιοχή ως τέτοια θα πρέπει τουλάχιστον το 80% της έκτασής της να ανταποκρίνεται σε ένα ή περισσότερα από τα χαρακτηριστικά αυτά. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις, το ποσοστό αυτό μπορεί να μειωθεί κατ' ανώτατο όριο μέχρι 50%, όταν πρόκειται για τοπική διοικητική μονάδα που βρίσκεται στο ίδιο ορεινό σύμπλεγμα, όπου οι κλιματικές και τοπογραφικές συνθήκες είναι όμοιες και τα επίπεδα απόδοσης και εισοδημάτων αρκετά χαμηλά (Χριστοπούλου, 1998).

Όμως η οδηγία της ΕΟΚ δεν είναι η μόνη που προσπαθεί να ορίσει τις ορεινές περιοχές. " Η έννοια ορεινή ζώνη / περιοχή χρησιμοποιείται ανάλογα με την περίπτωση ως εργαλείο στατιστικό, διοικητικό ή νομικό προσδιορίζοντας μια γεωγραφική και οικονομική ενότητα ή ακόμη και το χώρο μέσα στον οποίο εφαρμόζονται ειδικοί κανονισμοί". (Δαμουλάκη, Ταμουρίδου, 1999).

Παράλληλα υπάρχει και η διαφοροποίηση του σύγχρονου με το παλιό. Παλαιότερα, η "ορεινότητα" μιας περιοχής κρινόταν με βάση γεωμορφολογικά κριτήρια. Σήμερα ο χαρακτηρισμός ενός ορεινού χώρου αποτελεί τη συνισταμένη ενός συνόλου κριτηρίων.

Έτσι, για παράδειγμα, ο ορεινός χώρος ορίζεται όχι μόνο ως μια γεωγραφική, αλλά και ως μια περιβαλλοντική, κοινωνικοοικονομική και ανθρωπολογική ενότητα μέσα στην οποία τα μειονεκτήματα που απορρέουν από τον συνδυασμό υψομέτρου και άλλων φυσικών παραγόντων πρέπει να λαμβάνονται υπόψη σε σχέση με τις κοινωνικοοικονομικές αντιθέσεις, τις χωρικές ανισότητες και την περιβαλλοντική υποβάθμιση.

Παράλληλα, όμως, ο ορεινός χώρος ορίζεται και ως ο χώρος εκείνος στον οποίο επικρατεί απόλυτα το ορεινό έδαφος, το έδαφος δηλαδή που λόγω της ανώμαλης διαμόρφωσης είναι αφενός μειωμένης γονιμότητας και γενικά ακατάλληλο να δεχθεί εκτεταμένες γεωργικές καλλιέργειες και αφετέρου εξαιρετικά ευαίσθητο στην ανθρώπινη μεταχείριση, επιδεκτικό απόπλυσης και παράσυρσης, με συνέπειες τόσο την ποιοτική χειροτέρευσή του μέχρι και την ολοκληρωτική αχρήστευσή του, όσο και την πρόκληση ζημιών και καταστροφών σε μακρινότερες πεδινές καλλιέργειες, εγκαταστάσεις και τεχνικά έργα.

β) Μειονεκτικές περιοχές που απειλούνται με μείωση του πληθυσμού κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 4 της οδηγίας 75/268/ΕΟΚ

Οι μειονεκτικές περιοχές που απειλούνται με μείωση του πληθυσμού και στις οποίες η διατήρηση της υπαίθρου είναι αναγκαία, αποτελούνται από γεωργικές περιοχές, που είναι ομοιογενείς από άποψη φυσικών συνθηκών παραγωγής και που πρέπει ταυτόχρονα να παρουσιάζουν τα εξής χαρακτηριστικά:

- Έδαφος περιορισμένης παραγωγικότητας με περιορισμένες δυνατότητες που μπορούν να βελτιωθούν μόνο με υπερβολικό κόστος, και κατάλληλο κυρίως για εκτατική κτηνοτροφία.
- Λόγω της παραπάνω χαμηλής παραγωγικότητας του φυσικού περιβάλλοντος, αποτελέσματα παραγωγής που είναι αισθητά κατώτερα από το μέσο όρο, σε ότι αφορά τους κύριους δείκτες που χαρακτηρίζουν την οικονομική κατάσταση της γεωργίας.
- Μικρή πυκνότητα ή τάση για μείωση του πληθυσμού, ο οποίος εξαρτάται πρωταρχικά από τη γεωργική δραστηριότητα, η προοδευτική μείωση του οποίου θα έθετε σε κίνδυνο τη βιωσιμότητα της περιοχής και τη συνεχή της κατοίκηση.

Στην ερμηνεία της η Επιτροπή λαμβάνει υπόψη ότι η πυκνότητα του πληθυσμού μιας περιοχής δεν πρέπει να υπερβαίνει το 50% του εθνικού μέσου όρου, χωρίς να είναι ωστόσο ανώτερη από 75 κατοίκους ανά χλμ². Επιπλέον, το ποσοστό του ενεργού γεωργικού πληθυσμού στο συνολικό ενεργό πληθυσμό της περιοχής δεν πρέπει να είναι κατώτερο από 15%.

Για την Ελλάδα προβλέπεται μέσω των οδηγιών 81/45/ΕΟΚ, 85/148/ΕΟΚ, εισόδημα ανά μονάδα γεωργικής εργασίας που δεν υπερβαίνει το 80% του εθνικού μέσου όρου. Η πυκνότητα του πληθυσμού ανά χλμ² δεν υπερβαίνει τους 45 κατοίκους. Όσον αφορά την απόδοση, αυτή δεν θα πρέπει να υπερβαίνει το 80% του εθνικού μέσου όρου, ενώ το 30% τουλάχιστον της χρησιμοποιούμενης γεωργικής έκτασης θα πρέπει να αποτελείται από πτωχούς βοσκότοπους.

γ) Εξομοιούμενες μειονεκτικές περιοχές κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 5 της οδηγίας 75/268/ΕΟΚ

Κατά την έννοια του άρθρου δύναται να εξομοιωθούν με τις μειονεκτικές περιοχές, οι περιοχές μικρής εκτάσεως που επηρεάζονται από ειδικά μειονεκτήματα και στις οποίες η διατήρηση της γεωργικής δραστηριότητας είναι απαραίτητη για να εξασφαλίζεται η διατήρηση του περιβάλλοντος, η συντήρηση του φυσικού χώρου, το τουριστικό τους δυναμικό καθώς και η προστασία των ακτών. Η συνολική έκταση τέτοιων περιοχών δεν πρέπει να υπερβαίνει σε ένα κράτος μέλος το 4% της έκτασής του.

Η ερμηνεία της επιτροπής αναφέρει ότι τα ειδικά μειονεκτήματα που υφίστανται πρέπει να προέρχονται κατά κύριο λόγο από δυσμενείς φυσικές συνθήκες παραγωγής του εδάφους, κακή υδρολογική κατάσταση, υπερβολική αλατότητα του περιβάλλοντος. Ωστόσο, η Επιτροπή θεωρεί ότι το μειονέκτημα μπορεί να δημιουργείται επίσης, κατά ένα μέρος, από περιορισμούς που αντιμετωπίζει η γεωργικά δραστηριότητα λόγω δημοσίων μέτρων που έχουν ληφθεί για την προστασία του τοπίου, την προστασία των ακτών, ή που απορρέουν, κατά γενικότερο τρόπο, από τις ρυθμίσεις στον τομέα του περιβάλλοντος.

Η οδηγία 81/645/ΕΟΚ που αφορά την Ελλάδα αναφέρεται στην ύπαρξη δυσμενών συνθηκών που έχουν ως αποτέλεσμα χαμηλά επίπεδα αποδόσεων και εισοδημάτων, καθώς και περιορισμών που προκύπτουν από το μεθοριακό ή νησιωτικό χαρακτήρα των περιοχών.

1.2. ΒΑΣΙΚΑ ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΟΡΕΙΝΩΝ ΜΕΙΟΝΕΚΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Εκτός από τους ορισμούς είναι απαραίτητο να παρατεθούν και τα μειονεκτήματα που συνοδεύουν τις ορεινές μειονοτικές περιοχές.

Οι δύσκολες εδαφολογικές συνθήκες που επικρατούν συνήθως στις περιοχές αυτές είναι ένα χαρακτηριστικό, που εντάσσει τις περιοχές αυτές σε ειδικό καθεστώς, καθώς η καλλιέργεια των υπαρχόντων εκτάσεων και η οποιαδήποτε προσπάθεια ανάπτυξης σε αυτές τις περιοχές, συναντά φυσικά εμπόδια που είναι δύσκολο να ξεπεραστούν εύκολα. Τέτοια εμπόδια αποτελούν οι απότομες κλίσεις του εδάφους, το μεγάλο υψόμετρο, οι χαμηλές θερμοκρασίες με μεγάλη διάρκεια παγετώνων, το υποβαθμισμένο και διαβρωμένο έδαφος κ.λ.π. Παρ' όλα αυτά υπάρχει στις περισσότερες από αυτές τις περιοχές αναλλοίωτο φυσικό περιβάλλον, στο οποίο

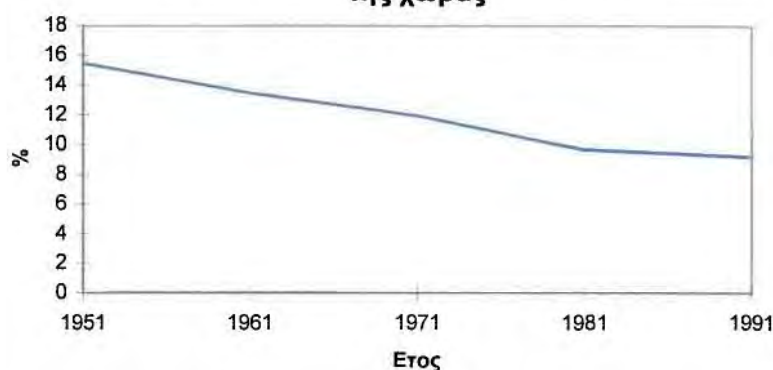
συνέβαλε η χωρική απομόνωση, και το οποίο μπορεί να αξιοποιηθεί κατάλληλα και να αποτελέσει σημαντικό συγκριτικό πλεονέκτημα.

Αξιολογώντας τη θέση και τη συγκοινωνιακή σύνδεση των περιοχών, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα είναι το οδικό δίκτυο, τόσο αυτό που συνδέει τις περιοχές με την ευρύτερη περιφέρεια και την υπόλοιπη χώρα, όσο και το εσωτερικό δίκτυο που συνδέει τις κοινότητες και τους οικισμούς μιας ορεινής περιοχής. Η κακή κατάσταση του οδικού δικτύου έχει ως αποτέλεσμα να μην εξυπηρετούνται οι κάτοικοι και οι οικισμοί να απομονώνονται όλο και περισσότερο από τα αστικά κέντρα, γεγονός που επηρεάζει σημαντικά κάθε οικονομική δραστηριότητα στις περιοχές αυτές. Το πρόβλημα γίνεται ακόμη πιο έντονο κατά τη διάρκεια του χειμώνα και εντοπίζεται σε προβλήματα τηλεπικοινωνίας και μεταφορών με δυσμενείς επιπτώσεις τόσο στην παροχή αγαθών όσο και στη διακίνηση των εμπορευμάτων.

Εκτός όμως από τους φυσικούς περιορισμούς, υπάρχουν και κάποιες απειλές προς το περιβάλλον, οι οποίες μπορεί να αναστρέψουν το αναλλοίωτο αυτού στις ορεινές μειονεκτικές περιοχές. Έτσι, η μη ορθολογική χρήση των πόρων, η αύξηση του τουριστικού ρεύματος, η υπερεκμετάλλευση της γης και η διαχείριση των απορριμμάτων είναι κάποιες από τις απειλές, οι οποίες αν δεν αντιμετωπιστούν κατάλληλα μπορούν να θέσουν σε κίνδυνο την οικολογική ισορροπία των περιοχών αυτών. (Χριστοπούλου, 1997, Μπεριάτος, 1997, Ευρώπη 2000+, 1995)

Όσον αφορά τα δημογραφικά δεδομένα, μελετώντας το παρακάτω διάγραμμα παρατηρούμε ότι υπάρχει μια ομοιόμορφη εικόνα πληθυσμιακής συρρίκνωσης του πληθυσμού των ορεινών μειονεκτικών περιοχών, γεγονός που φανερώνει την τάση εγκατάλειψης των συγκεκριμένων περιοχών. Οι εξαιρετικά περιορισμένες προοπτικές βιώσιμης απασχόλησης οδηγούν σταδιακά στην ερήμωση των περιοχών αυτών, ιδιαίτερα από άτομα νεαρής ηλικίας που αναζητούν επιμόρφωση και απασχόληση σε περισσότερο ανεπτυγμένες περιοχές. ένα χαρακτηριστικό που παρατηρείται επίσης στις ορεινές μειονεκτικές περιοχές, είναι ότι η πληθυσμιακή πυκνότητα είναι πολύ χαμηλότερη από αυτή του εθνικού μέσου όρου. Αυτό φανερώνει ένα ακόμη πρόβλημα, αυτό της πληθυσμιακής ερήμωσης των περιοχών και της συνεχής μεταναστευτικής κίνησης προς τα μεγάλα αστικά κέντρα. Η κυρίαρχη αυτή μεταναστευτική τάση αναδεικνύει για άλλη μια φορά το κυρίαρχο χαρακτηριστικό της εγκατάλειψης της υπαίθρου, των αγροτικών και ορεινών περιοχών και την ύπαρξη διαχρονικού μεταναστευτικού ρεύματος προς τα αστικά κέντρα. Οι συνέπειες της ανισορροπίας αυτής διευρύνονται με την επιτάχυνση της υπογεννητικότητας και της γήρανσης, την υποαπασχόληση και την απώλεια παραγωγικών δυνάμεων.

Εξέλιξη ποσοστού ορεινού πληθυσμού της χώρας

Ένα άλλο σημαντικό πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι ορεινές μειονεκτικές περιοχές είναι η γήρανση του πληθυσμού. Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΣΥΕ η ποσοστιαία συμμετοχή των ηλικιακών μονάδων 0-14 και 15-64 βρίσκεται συστηματικά κάτω από τον εθνικό μέσο όρο, ενώ, η ποσοστιαία συμμετοχή της ηλικιακής ομάδας άνω των 65 βρίσκεται αρκετά υψηλότερα από το μέσο όρο της χώρας. Η γήρανση αυτή του πληθυσμού και η με αργούς ρυθμούς ανανέωσή του αποτελεί συνέπεια των δύσκολων συνθηκών, που επικρατούν στις περιοχές αυτές αλλά και των πολιτικών που έχουν ακολουθηθεί, με αποτέλεσμα να δημιουργείται πρόβλημα επάρκειας στο εργατικό δυναμικό των περιοχών αυτών, καθιστώντας πιο δύσκολη την ανάληψη των κοινωνικών βαρών από τον οικονομικά ενεργό πληθυσμό.

Το μικρό ποσοστό του οικονομικά ενεργού πληθυσμού εμφανίζεται συνεχώς μειωμένο. Το γεγονός αυτό αναδεικνύει τις μειωμένες δυνατότητες και ευκαιρίες για απασχόληση στα άτομα της συγκεκριμένης ηλικίας που προσφέρουν οι εξεταζόμενες περιοχές, σε σύγκριση με τις αστικές και ημιαστικές περιοχές, οι οποίες σταδιακά τείνουν να συγκεντρώνουν τον οικονομικά ενεργό πληθυσμό των αγροτικών και περιφερειακών περιοχών. Παρ' όλα αυτά εντοπίζονται σε πολλές εστίες, όπου υπάρχει σημαντικός αριθμός σχετικά νέων σε ηλικία κατοίκων, πάνω στους οποίους μπορεί να βασιστεί η ανάπτυξη των περιοχών, πάντα σε συνδυασμό με έντονα κίνητρα απασχόλησης.

Γίνεται επομένως αντιληπτό πως τα δυσμενή δημογραφικά δεδομένα μετανάστευσης και υπογεννητικότητας είναι σε μεγάλο βαθμό αποτέλεσμα της ανεπάρκειας κοινωνικών υποδομών και της γενικότερης οικονομικής και αναπτυξιακής καθυστέρησης. Αν και η διαχρονική εξέλιξη των δημογραφικών στοιχείων διαγράφει σαφή τάση εγκατάλειψης, το πρόβλημα της πληθυσμιακής συρρίκνωσης και υπογεννητικότητας είναι πάντα αναστρέψιμο (Κοτζαμάνης, 1999).

Η σταθερή μείωση που παρατηρείται τα τελευταία έτη στον οικονομικά ενεργό πληθυσμό των ΟΜΠ προκαλεί την ταυτόχρονη μείωση της συμμετοχής των περιοχών αυτών στη διαμόρφωση του εθνικού εισοδήματος. Έτσι οι περιοχές αυτές προσφέρουν μειωμένες δυνατότητες επενδύσεων απασχόλησης οπότε και τα εισοδήματα εμφανίζονται μειωμένα συγκριτικά με άλλες περιοχές. Όλα αυτά έχουν σαν αποτέλεσμα το κατά κεφαλήν ΑΕΠ που παρατηρείται στις ΟΜΠ να είναι αρκετά χαμηλό.

Ο πρωτογενής τομέας κυριαρχεί στις περιοχές αυτές καθιστώντας ανελαστική την απασχόληση και τη δομή της παραγωγής. Η επίδραση των κλιματικών συνθηκών μπορεί να χαρακτηριστεί δυσμενής, με αποτέλεσμα να επιβραδύνεται σημαντικά η βλαστική περίοδος και να ελαττώνεται ο όγκος της παραγωγής. Επίσης κυριαρχεί το φαινόμενο της μικρής και κατατμημένης ιδιοκτησίας (κατακερματισμός). Οι κάτοικοι εκμεταλλεύονται στις περισσότερες περιπτώσεις τις αυλές των σπιτιών τους ακόμη και τυχόν εγκατελλειμένα σπίτια για την καλλιέργεια διαφόρων προϊόντων κυρίως για προσωπική κατανάλωση. Η οικονομία των περιοχών αυτών μπορεί να χαρακτηριστεί ως "οικονομία επιβίωσης" με την έννοια της καλλιέργειας και διατήρησης κάποιων λίγων ζώων, κυρίως για αυτοκατανάλωση. Η χρήση μηχανημάτων είναι δύσκολη ή αδύνατη, ενώ απαιτούνται δαπανηρά ειδικά εξαρτήματα, το κόστος των οποίων δεν καλύπτεται από τα έσοδα της παραγωγής.

Η κύρια παραγωγική κατεύθυνση, ιδιαίτερα σε ορεινές περιοχές, είναι η κτηνοτροφία και πιο ειδικά, η αιγοπροβατοτροφία, λόγω των περιορισμένων προσφερομένων εκτάσεων που καθιστούν δύσκολη την εκτροφή μεγάλων ζώων. Σε πολλές περιοχές λόγω του έντονου ορεινού χαρακτήρα η κτηνοτροφία αποτελεί βασική οικονομική δραστηριότητα με δυνατότητες ταχείας ανάπτυξης και βελτίωσης, τόσο του ζωικού κεφαλαίου και των προϊόντων του αλλά και της εμπορίας τους. Ωστόσο αυτή εξακολουθεί να γίνεται με παραδοσιακές μεθόδους σε οικοτεχνική βάση, χωρίς να γίνεται χρήση των νέων τεχνολογιών.

Επίσης, στις ΟΜΠ παρατηρείται μείωση της μεταποιητικής δραστηριότητας, γεγονός που επιβεβαιώνεται από το ότι ο δευτερογενής τομέας χαρακτηρίζεται από χαμηλά ποσοστά απασχόλησης (μόλις το 20,4% του εργατικού δυναμικού συγκεντρώνεται στο δευτερογενή τομέα σύμφωνα με τα στοιχεία απογραφής της ΕΣΥΕ, 1991).

Έτσι, ο κλάδος της μεταποίησης εμφανίζει περιορισμένες προοπτικές ανάπτυξης και δεν μπορεί να παίξει καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη των περιοχών δεδομένου των μικρών μεταποιητικών μονάδων που υπάρχουν αλλά και του υψηλού κόστους εγκατάστασης και διακίνησης των προϊόντων, εκτός των μικρών εκμεταλλεύσεων οικογενειακής μορφής στη μεταποίηση και τυποποίηση τοπικών προϊόντων. Η μεταποιητική δραστηριότητα, κινείται σε προϊόντα χαμηλής οικονομικής σημασίας, καθώς οι επιχειρήσεις που υπάρχουν δεν είναι δυνατόν να συμβάλουν στη δημιουργία οικονομικών κλίμακας που θα βοηθούσε στη βελτίωση των υφιστάμενων και τη δημιουργία νέων αναπτυξιακών αξόνων.

Τέλος, οι ΟΜΠ δεν έχουν να επιδείξουν ιδιαίτερα αυξημένη εμπορική δραστηριότητα. Οι επιχειρήσεις στον τομέα αυτό περιορίζονται κυρίως σε εστιατόρια - καφεενεία, στο λιανικό εμπόριο και σε κάποιες μικρές ιδιωτικές επιχειρήσεις που είναι κατά βάση οικογενειακές ή απασχολούν πολύ μικρό αριθμό ατόμων. Η βιομηχανία και η βιοτεχνία δεν μπορούν να χαρακτηρισθούν ως κλάδοι δυναμικοί, γεγονός που οφείλεται κατά κύριο λόγο στη γεωγραφική θέση των συγκεκριμένων περιοχών, στη μη ορθολογική εκμετάλλευση των υπάρχοντων πλουτοπαραγωγικών πηγών και στη μικρή υποδομή από πλευράς έργων, που αποτελούν τους βασικούς αναπτυξιακούς άξονες για τη στήριξη βιομηχανικών και βιοτεχνικών δραστηριοτήτων.

1.3. ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Όλα τα παραπάνω μειονεκτήματα συντελούν στην εμφάνιση γενικών και ειδικών αναπτυξιακών προβλημάτων, οι δυνατότητες επίλυσης των οποίων θα διερευνηθούν στο πλαίσιο αυτής της εργασίας.

Ως γενικά αναπτυξιακά προβλήματα θεωρούνται τα εμπόδια που καθυστερούν ή αναστέλλουν την ανάπτυξη ενός συνόλου περιοχών με κοινά χαρακτηριστικά, όπως είναι οι ορεινές μειονεκτικές. Αυτά βασίζονται στα μειονεκτήματα που παρουσιάζουν σε γενικές γραμμές όλες οι ορεινές περιοχές της χώρας μας.

Στα γενικά αναπτυξιακά προβλήματα που απορρέουν από τα χαρακτηριστικά μειονεκτήματα των ορεινών περιοχών, πρέπει πρώτα απ' όλα να επισημανθεί η ανελαστικότητα της εργασίας, η οποία οφείλεται στην κυριαρχία του πρωτογενούς τομέα και στις ελλειπείς δυνατότητες κατάρτισης. Η ανελαστικότητα της εργασίας είναι η αδυναμία του τοπικού πληθυσμού να ασχοληθεί και με άλλους παραγωγικούς τομείς, διαφορετικούς από αυτούς που κυριαρχούν στην περιοχή. Η κυριαρχία του πρωτογενούς τομέα, που οδηγεί σε μονοπαραγωγές, και οι ελλειπείς δυνατότητες κατάρτισης δίνουν ελάχιστες δυνατότητες για απεγκλωβισμό από τη μονοδραστηριότητα. Η διατήρηση μιας τέτοιας κατάστασης σε μια οικονομία ενέχει πολλαπλούς κινδύνους. Οι περιοχές εκτίθενται απροστάτευτες σε κάθε εξωγενή αλλαγή της ζήτησης, της προσφοράς και του ανταγωνισμού. Οποιαδήποτε αλλαγή των καταναλωτικών συνηθειών, της δυνατότητας παραγωγής λόγω έλλειψης πρώτων υλών και της ικανότητας παραγωγής ανταγωνιστικών προϊόντων προκαλεί κλυδωνισμούς σε τέτοιες οικονομίες. Οικονομίες δηλαδή με ανελαστικότητα εργασίας είναι ιδιαίτερα εύθραυστες σε παραγωγικές αλλαγές και αντιμετωπίζουν το πρόβλημα της ανυπαρξίας εναλλακτικών λύσεων και των επιλογών. (Βάτου - Χατζημιχάλης, 1997).

Ένα άλλο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι ορεινές μειονεκτικές περιοχές είναι αυτό της προσπελασιμότητας. Το υψηλό κόστος δημιουργίας φυσικών υποδομών, κυρίως δικτύων μεταφορών δεν επιτρέπει την άρση της απομόνωσης. Έτσι, οι φυσικές ροές δεν ενισχύονται και το επενδυτικό ρίσκο για τον ιδιωτικό τομέα παραμένει υψηλό, αναστέλλοντας τις όποιες επιχειρηματικές πρωτοβουλίες.

Ακόμη, στερούνται από την τοπική κοινωνία οι νέες θέσεις εργασίας, η αύξηση των δεικτών του ακαθάριστου περιφερειακού προϊόντος (ΑΠΠ), οι εισροές πόρων, η τεχνογνωσία και οι δυνατότητες εξειδίκευσης, ακόμα και οι βασικές δομές δικτύων εμπορικής και μη συνεργασίας. (Σκάγιαννης, 1994).

Επίσης, παρατηρείται μια καχυποψία των κατοίκων των ορεινών περιοχών και μια αδιαλλαξία έναντι προτάσεων για αναδιάρθρωση και αλλαγή προσανατολισμού, που μεταφράζεται σε άρνηση εγκατάλειψης των παραδοσιακών μεθόδων παραγωγής και υιοθέτησης νέων αντιλήψεων. (ΥΠ.ΓΕ., 1985).

Παράλληλα, στις ορεινές μειονεκτικές περιοχές το τοπίο κυριαρχείται από δασικές εκτάσεις ή από την αγροτική δραστηριότητα. Η τελευταία μάλιστα παραμένει περισσότερο παραδοσιακή και εύθραυστη, εξαιτίας της χαμηλής παραγωγικότητας της γεωργικής εργασίας και της αδυναμίας χρήσης μεγάλου μεριδίου παραγωγικών μέσων εντάσεως κεφαλαίου. Το γεγονός αυτό οφείλεται στον κατακερματισμό των εκτάσεων - υπάρχουν μικρές ιδιοκτησίες οι οποίες δεν επιτρέπουν επενδύσεις κεφαλαίων και δεν αφήνουν σημαντικό εισόδημα - και στην ανυπαρξία πλεονάσματος, το οποίο θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για επενδύσεις τέτοιου είδους. Η έλλειψη αξιοποιήσιμου χώρου οδηγεί συχνά σε συγκρούσεις χρήσεων γης. Η ανταγωνιστικότητα των δραστηριοτήτων της βόσκησης και των καλλιεργειών αλλά και η ύπαρξη σημαντικών δασικών εκτάσεων, συνεπάγονται καταπατήσεις και άλλες λαθραίες δράσεις. Το γεγονός αυτό γίνεται ακόμη πιο έντονο στη χώρα μας λόγω της απουσίας μέχρι τώρα του εθνικού και δασικού κτηματολογίου και της αδυναμίας των σχετικών υπηρεσιών να ελέγξουν μέσω των υπάρχοντων γραφειοκρατικών, διοικητικών, θεσμικών και άτυπων κοινωνικών μηχανισμών την κατάσταση. (Χριστοπούλου, 1998, Μπεριάτος, 1997, ΥΠ.ΓΕ. 1985).

Ο συγκεντρωτισμός των διοικητικών λειτουργιών στην πρωτεύουσα σε συνδυασμό με την απόσταση της πρωτεύουσας από τις ορεινές περιοχές δυσχεραίνει ακόμα περισσότερο την κατάσταση. Από το κέντρο λήψης αποφάσεων μέχρι την τοπική κοινωνία χάνεται ένα σημαντικό μέρος τόσο της διακινούμενης όσο και της διαθέσιμης πληροφορίας με αποτέλεσμα να παρατηρούνται δυσκολίες στην ενημέρωση και τον εκσυγχρονισμό καθώς και μια αδυναμία ένταξης των πολιτών στα οικονομικά - εμπορικά κυκλώματα.

Ως ειδικά αναπτυξιακά προβλήματα ορίζουμε τα εμπόδια που παρουσιάζονται σε συγκεκριμένες ορεινές περιοχές όσον αφορά την αναπτυξιακή διαδικασία. Τα ειδικά αυτά προβλήματα έχουν τη ρίζα τους στα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά μειονεκτήματα της κάθε εδαφικής ή διοικητικής ενότητας. Έχουν δηλαδή το στοιχείο της διαφοροποίησης και της ιδιαιτερότητας χωρίς αυτό να σημαίνει την αποκλειστικότητά τους. Στο δεύτερο μέρος αυτής της εργασίας θα παρατεθούν τα ειδικά αναπτυξιακά προβλήματα της κοινότητας Κέχρου του Νομού Ροδόπης, τα οποία θα χρησιμοποιηθούν για τη δόμηση των προτάσεων ανάπτυξης του τρίτου μέρους.

1.4. ΒΑΣΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΚΛΑΔΟΙ

Οι βασικοί παραγωγικοί κλάδοι που συναντάμε στις ορεινές περιοχές είναι:

α) Η γεωργία

Ο πρωτογενής τομέας είναι ο βασικός τομέας απασχόλησης για τις ορεινές περιοχές. Αν μάλιστα λάβουμε υπόψη μας ότι το 42,6% της έκτασης της Ελλάδας έχει υψόμετρο πάνω από 600μ , τότε μπορούμε να αντιληφθούμε τη σημασία του πρωτογενούς τομέα για το σύνολο της Ελλάδας αλλά και το πλήθος των απασχολουμένων σε αυτόν τον τομέα.

Ένα χαρακτηριστικό της φυσιογνωμίας του αγροτικού χώρου αποτελεί η έντονη διαφοροποίησή του, εξαιτίας των γεωγραφικών, κοινωνικό - οικονομικών και περιβαλλοντικών διαφορών. Παρά την αρκετά μεγάλη έκταση των ορεινών περιοχών σε σχέση με τον εθνικό χώρο, δεν παρατηρήθηκε συγκροτημένη αναπτυξιακή πολιτική. Το ζήτημα της οργάνωσής τους και κατά συνέπεια της ανάπτυξής τους, εναπόκειται σε τοπικές και ατομικές αποσπασματικές πρωτοβουλίες και όχι σε μια συνολική και ολοκληρωμένη προσέγγιση.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι απασχολούμενοι στον πρωτογενή τομέα που κατοικούν σε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές αντιπροσωπεύουν το μεγαλύτερο ποσοστό του συνόλου των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα. Επιπλέον, υπάρχουν περιοχές της χώρας που ο πρωτογενής τομέας συμβάλει με ποσοστό άνω του 50% τόσο στο τοπικό ΑΕΠ όσο και στην απασχόληση. Κατά συνέπεια, ο πρωτογενής τομέας αλλά και ευρύτερα η αναπτυξιακή ανασυγκρότηση του αγροτικού χώρου αποτελεί το μοχλό για οποιαδήποτε προσπάθεια περιφερειακής ανάπτυξης στο μεγαλύτερο μέρος του ελλαδικού χώρου.

Βασικό χαρακτηριστικό της ορεινής αγροτικής απασχόλησης είναι το χαμηλό κατά κεφαλήν ΑΕΠ που συνδυάζεται με χαμηλή παραγωγικότητα ανά ενεργό αγρότη. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι σε αυτές τις περιοχές συνυπάρχουν τα μόνιμα φυσικά μειονεκτήματα με την έλλειψη κοινωνικής υποδομής και τη μετανάστευση όλου του νεαρού πληθυσμού.

Από το σύνολο των ορεινών αγροτικών εκτάσεων μόλις το 1/5 αρδεύεται και πρόκειται κυρίως για δενδρώδεις καλλιέργειες και κηπευτικά. Σε αυτό έρχεται να προστεθεί και το μικρό μέγεθος των εκμεταλλεύσεων συνδυαζόμενο με ένα μεγάλο αριθμό αγροτεμαχίων ανά ιδιοκτήτη που καθιστά ακόμη πιο δύσκολη τη δυνατότητα άρδευσης τέτοιων εκτάσεων.

Μια βασική συνέπεια αυτής της κατάστασης είναι η περιορισμένη δυνατότητα καλλιέργειας κάθε είδους προϊόντος. Δεν μπορούν να αξιοποιηθούν στον ορεινό χώρο τα πλεονεκτήματα που δίνουν οι οικονομίες κλίμακας. Αν λάβουμε μάλιστα υπόψη και την έλλειψη τοπικών διοικήσεων για τη διανομή των προϊόντων των περιοχών αυτών τότε μπορούμε να αντιληφθούμε την έκταση των προβλημάτων των αγροτών των ορεινών περιοχών.

Βασική έκφραση αυτής της αδυναμίας είναι τα συγκριτικά μικρότερα εισοδήματα των παραγωγών των πεδινών περιοχών έναντι των εισοδημάτων των παραγωγών των πεδινών περιοχών.

β) Δασοπονία

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Δασικής Υπηρεσίας και της ΕΣΥΕ, τα ελληνικά δάση καταλαμβάνουν έκταση 25,1 εκ. στρέμματα εκ των οποίων τα 6,6 εκ. στρεμ. (38,4% του συνόλου) είναι κωνοφόρα, ενώ τα πλατύφυλλα εκτείνονται σε έκταση 15,5 εκ. στρεμ. (61,6% του συνόλου). Το 65,5% των δασικών εκτάσεων ανήκει στο δημόσιο, το 12% είναι κοινοτικά, το 4,4% μοναστηριακά, το 8% ιδιόκτητα, το 9,7% συνιδιόκτητα ενώ το υπόλοιπο 0,4% ανήκει σε αγαθοεργή ιδρύματα.

Το δάσος αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους πλουτοπαραγωγικούς πόρους των ορεινών περιοχών της χώρας. Η συμβολή του στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη των κατοίκων των ορεινών περιοχών είναι πολλαπλή. Συγκεκριμένα, πέρα από την παραγωγή του ξύλου, το δάσος, με τα 12,5 εκ. στρεμ. που εμπεριέχει ως γυμνή έκταση, δύναται να αξιοποιηθεί ως βοσκότοπος για την κτηνοτροφία, για την ανάπτυξη της θηραματικής οικονομίας και της ιχθυοπονίας ορεινών υδάτων καθώς και για δασικό τουρισμό.

Παρόλα αυτά γενική είναι η διατύπωση ότι η αξιοποίηση των δασών της χώρας μας δεν έχει εξαντλήσει τις δυνατότητές της και ότι υπάρχουν μια σειρά από διαρθρωτικές αδυναμίες και προβλήματα που εξακολουθούν να εμποδίζουν την ουσιαστικότερη συμμετοχή των δασών στη διαδικασία οικονομικής ανάπτυξης των ορεινών περιοχών της Ελλάδος. Στις σημαντικότερες διαρθρωτικές αδυναμίες και προβλήματα συμπεριλαμβάνονται:

- **Ο χαμηλός βαθμός ποιότητας των ελληνικών δασών**
- **Χαμηλός βαθμός παραγωγικότητας της εργασίας συγκομιδής**
- **Η μείωση του αριθμού των απασχολουμένων στη δασοπονία**
- **Το μη αποδοτικό και αναχρονιστικό σύστημα διακίνησης και εμπορίας των δασικών προϊόντων**
- **Η ανεπαρκής χρηματοδότηση**
- **Η περιορισμένη αξιοποίηση των μη δημοσίων δασών**
- **Η κακή ποιότητα των δασικών δρόμων**
- **Η μείωση της ρητινοκαλλιέργειας**
- **Τα προβλήματα διαχείρισης και αξιοποίησης των βοσκοτόπων.**

Η επιστήμη λοιπόν της δασοπονίας αποτελεί ένα ευρύτερο τομέα η ανάπτυξη του οποίου θα πρέπει να βασιστεί πάνω σε κάποιους στόχους όπως π.χ. η αναβάθμιση των δασικών φυτειών που υπάρχουν ανάμεσα στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις, η ύπαρξη κάποιων κινήτρων για την ενθάρρυνση των δενδροφυτεύσεων των εκτάσεων και η ενθάρρυνση της αμειψισποράς στα πλαίσια της αγροτικής παραγωγής.

γ) Ορεινή κτηνοτροφία

Όπως είναι γνωστό η γεωργία μαζί με την κτηνοτροφία αποτελούν τους βασικούς τομείς απασχόλησης των κατοίκων των ορεινών περιοχών.

Παρακάτω θα αναφερθούμε ειδικότερα στη συμβολή της ορεινής κτηνοτροφίας σε διάφορους τομείς.

- Η κτηνοτροφία όπως αναφέρεται και στην αρχή διαμορφώνει ένα σχετικά μεγάλο μέρος του εισοδήματος, καθώς αποτελεί έναν από τους βασικότερους τομείς απασχόλησης των κατοίκων των ορεινών περιοχών.
- Η εκτροφή ζώων αποτελεί και το βασικό τομέα παραγωγής προϊόντων διατροφής για τον ντόπιο πληθυσμό, που κατά κανόνα τρέφεται και συντηρείται κυρίως με προϊόντα που παράγονται εκεί.
- Η κτηνοτροφία αποτελεί τη βάση για την ανάπτυξη άλλων τομέων όπως η τυροκομική, η παραγωγή μαλλιού κ.α., αποδεσμεύοντας την ορεινή οικονομία από τη μονοπαραγωγή.
- Τα προϊόντα διατροφής που παράγονται στους ορεινούς όγκους, μακριά από τις υποβαθμισμένες περιβαλλοντικές συνθήκες της πόλης, θεωρούνται υψηλής ποιότητας. Οι φυσικές μέθοδοι παραγωγής τους και το υγιές περιβάλλον από όπου λαμβάνονται οι πρώτες ύλες είναι τα βασικά τους πλεονεκτήματα.
- Η κτηνοτροφία συνεισφέρει στην ανάπτυξη του ορεινού τουρισμού με τη μορφή του αγροτουρισμού.
- Μέσα από την εκτροφή ζώων ευνοείται και η προστασία του περιβάλλοντος στις ευαίσθητες ορεινές ζώνες. Για παράδειγμα είναι ιδιαίτερα σημαντική η συμβολή της στην προστασία των επικλινών εδαφών από τη διάβρωση.

1.5. ΦΥΣΙΚΑ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ

Ως φυσικά πλεονεκτήματα μιας περιοχής θεωρούνται όλοι οι φυσικοί πόροι που μπορεί να αξιοποιήσει η περιοχή αυτή. Αυτά ουσιαστικά είναι τα εφόδια της για την πορεία προς ανάπτυξη. Για αυτόν ακριβώς το λόγο θα πρέπει η διαχείριση των φυσικών πόρων να γίνεται χωρίς να διαταράσσεται η φέρουσα ικανότητα των οικοσυστημάτων. Αυτό θα επιτευχθεί αν εξασφαλιστούν ταυτόχρονα τρεις προϋποθέσεις:

- 1) Η εξασφάλιση της ανανεωσιμότητας των φυσικών πόρων και των ενεργειακών πηγών.
- 2) Η ορθολογική και συνετή χρήση των μη ανανεώσιμων φυσικών πόρων και ενεργειακών πηγών.
- 3) Η προσπάθεια αναστροφής των περιπτώσεων περιβαλλοντικής υποβάθμισης.

Οι προϋποθέσεις αυτές αποτελούν την αναγκαία συνθήκη για να συνεχίσουν να υπάρχουν αυτά τα φυσικά πλεονεκτήματα, που εκτός από το ότι αποτελούν τους τελευταίους θύλακες προστατευμένου περιβάλλοντος, είναι και το βασικό εμπορεύσιμο προϊόν για τους κατοίκους των περιοχών αυτών.

Στο σημείο αυτό και προκειμένου να γίνει περισσότερο κατανοητό το θέμα της διατήρησης των φυσικών πόρων είναι απαραίτητο να παρουσιαστούν τα φυσικά πλεονεκτήματα, γιατί μόνο έτσι θα γίνει καλύτερα αντιληπτή η πραγματική αξία τους. Ειδικότερα λοιπόν μιλάμε για:

- **το φυσικό περιβάλλον ως τοπίο**

Είναι αυτονόητο ότι το τοπίο είναι αυτό που "πουλιέται" στις εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Οι τουρίστες που κατά κανόνα προέρχονται από ασφυκτικές αστικές περιοχές αναζητούν την ηρεμία της ψυχής και του πνεύματος. Το τοπίο είναι αυτό που μπορεί να δώσει ηρεμία στον άνθρωπο, για αυτό και θα πρέπει να προφυλαχθεί. Θα πρέπει να προφυλαχθεί από κάθε απόπειρα άναρχης, αποσπασματικής και χωρίς σχεδιασμό ανάπτυξης, που θα αποτυπωθεί πάνω του, αλλά και θα επηρεάσει αρνητικά την ποσότητα και την ποιότητα των υπολοίπων φυσικών πόρων. Θα πρέπει οπωσδήποτε να αποφύγουμε την επέκταση ενός προτύπου μανιώδους εκμετάλλευσης. Η διοικητική μέριμνα, ο σαφής διαχωρισμός αρμοδιοτήτων, η δημιουργία κατάλληλων θεσμικών εργαλείων και το τοπικό ενδιαφέρον θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε ένα σχεδιασμό κοινά αποδεκτό που να μην υποθηκεύει το μέλλον της περιοχής.

- **Ξυλεία**

Είναι ένας φυσικός πόρος που έχει σημαντικά και άμεσα οικονομικά οφέλη για τους κατοίκους των ορεινών περιοχών.

- **Άνεμος**

Ο άνεμος αποτελεί έναν από τους βασικούς λόγους αδυναμίας γεωργικής εκμετάλλευσης των εδαφών των ορεινών περιοχών. Εφόσον όμως υπάρχει αυτό το δεδομένο, μπορεί να χρησιμοποιηθεί προς όφελος των κατοίκων. Η παραγωγή αιολικής ενέργειας δεν είναι κάτι καινούριο. Θα λέγαμε μάλιστα ότι έχει ωριμάσει πλέον και ως ιδέα αλλά και ως πεδίο επιστημονικών εφαρμογών. Έτσι μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την κάλυψη των ενεργειακών αναγκών τόσο των ορεινών περιοχών αλλά και των ευρύτερων περιφερειών.

- **Καθαρά νερά**

Η αδυναμία ανάπτυξης της γεωργίας αλλά και της βιομηχανίας στις ορεινές περιοχές προστάτευσε τα νερά από φαινόμενα ευτροφισμού. Η καθαρότητα των νερών, που στην ουσία σημαίνει απουσία αζώτου, φωσφόρου και βαρέων μετάλλων όπως το κάλιο και το νάτριο, δημιουργεί όλες τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη της αλιείας γλυκού νερού και την οργάνωση ιχθυοκαλλιεργειών.

- **Καθαρό έδαφος**

Η αδυναμία ανάπτυξης της γεωργίας και της βιομηχανίας προστατεύει και το έδαφος από τη μόλυνση. Τα φυτοφάρμακα και τα λιπάσματα χρησιμοποιούνται σε περιορισμένο βαθμό, ενώ τα βιομηχανικά απόβλητα αποτελούν άγνωστη λέξη για τις

ορεινές περιοχές σε αντίθεση με τα πεδινά της ηπειρωτικής χώρας που υπέστησαν σημαντική αλλοίωση. Η καθαρότητα αυτή των εδαφών θα μπορούσε να γίνει έμμεσα εκμεταλλεύσιμη καθώς αποτελεί την αναγκαία συνθήκη για την παραγωγή "καθαρών" και οικολογικών προϊόντων.

- ***Αναλλοίωτο πολιτιστικό περιβάλλον***

Η απουσία οικονομικής ανάπτυξης διατήρησε το περιβάλλον των ορεινών περιοχών αναλλοίωτο. Στις περιοχές αυτές δεν υπήρξαν επιρροές από ξενόφερτα στοιχεία, που κατέστρεψαν τα πολιτιστικά στοιχεία του αστικού χώρου. Η μνημειακή αρχιτεκτονική των οικισμών, των τοπικών βιοτεχνιών και των εκκλησιών και η διατήρηση των παραδοσιακών ηθών και εθίμων έγιναν σημεία αναφοράς σε πολλές ορεινές ζώνες.

- ***Επιστροφή μεταναστών***

Τη δεκαετία του '60 και του '70 οι ορεινές περιοχές έπασχαν από ακατάστατη αιμορραγία. Όλος ο ενεργός πληθυσμός τους έφευγε είτε στο εξωτερικό είτε για τα μεγάλα αστικά κέντρα του εσωτερικού προκειμένου να βρει ένα καλύτερο μέλλον. Σήμερα, οι ίδιοι αυτοί άνθρωποι έχουν αρχίσει να γυρίζουν πίσω στην πατρίδα τους για να ξεκουραστούν. Μαζί τους φέρνουν την τεχνογνωσία, το συνάλλαγμα, τις γνωριμίες. Μπορούν να γίνουν επομένως οι μεσάζοντες για την ανάπτυξη δικτύων συνεργασίας και η αιτία για τη δημιουργία υποδομών.

1.6. ΑΝΑΓΚΗ ΧΑΡΑΞΗΣ ΚΑΙ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΟΡΕΙΝΕΣ ΜΕΙΟΝΕΚΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ

Οι πολιτικές που εφαρμόστηκαν έως σήμερα, τόσο σε εθνικό, όσο και σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτέλεσαν αξιόλογες προσπάθειες προώθησης και ανάπτυξης του αγροτικού χώρου γενικότερα. Παρόλα τα σημαντικά βήματα, που έγιναν δεν διαπιστώνονται σημαντικές διαρθρωτικές αλλαγές στις αγροτικές περιοχές και ειδικότερα στις περιοχές που χαρακτηρίζονται ως ορεινές και μειονεκτικές.

Οι περιοχές αυτές εξακολουθούν να χαρακτηρίζονται από συνθήκες που μειώνουν την απόδοση, την αποτελεσματικότητα και την ανταγωνιστικότητα του τομέα της γεωργίας, ενώ παρουσιάζουν σε σχέση με τις υπόλοιπες περιοχές χαμηλότερο κατά κεφαλήν ΑΕΠ και χαμηλότερο εισόδημα. Η εντατικοποίηση των παρεμβάσεων του παρελθόντος λειτουργεί συχνά σε βάρος της αειφορίας των πόρων, τη στιγμή που λαμβάνονται μέτρα προστασίας των φυσικών πόρων από υπερεκμεταλλεύσεις κ.τ.λ. Γενικά, παρατηρείται έλλειψη δημιουργίας αυτόνομης οικονομικής βάσης που θα τροφοδοτούσε την αναζωογόνηση της υπαίθρου, καθώς και έλλειψη ολοκληρωμένων παρεμβάσεων ανάπτυξης του αγροτικού χώρου.

Λαμβάνοντας υπόψη ότι η διάρθρωση του πληθυσμού ως προς φύλο και ηλικιακή κατηγορία, έχει πρωταρχική σημασία για τη μελέτη των χαρακτηριστικών ιδιοτήτων και την προβολή του πληθυσμού στο μέλλον, γιατί από αυτήν συνάγεται η παραγωγική ικανότητα του πληθυσμού, η κατά ηλικία γονιμότητα, η σύνθεση του πληθυσμού των παραγωγικών ηλικιών, ο στρατεύσιμος πληθυσμός κ.λ.π., συνεπάγεται ότι τα συμπτώματα της υπογεννητικότητας και της γήρανσης του πληθυσμού αναδεικνύουν τάσεις και δυσμενείς μελλοντικές προοπτικές. Συγκεκριμένα, αν δεν αντιστραφούν, είναι δυνατό να προκαλέσουν έντονες κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις, τόσο στην οικονομική δραστηριότητα όσο και στην επιβάρυνση των δαπανών των Οργανισμών Κοινωνικής Ασφαλίσεων (ΙΚΑ, ΟΓΑ, ΓΕΒΕ, και λοιπών ασφαλιστικών ταμείων κάθε κατηγορίας εργαζόμενων).

Όπως έχει ήδη αναφερθεί οι περιοχές αυτές εμφανίζουν σημάδια εγκατάλειψης εξαιτίας της πληθυσμιακής συρρίκνωσης και της γήρανσης του πληθυσμού. Ο ιδιαίτερα προβληματικός χαρακτήρας, όσο αφορά τα δημογραφικά χαρακτηριστικά και την πληθυσμιακή διάρθρωση, δημιουργήθηκε κυρίως από το συνδυασμό του ορεινού, δυσπρόσιτου άγονου εδάφους, με το τραχύ κλίμα και τις μεγάλες ελλείψεις σε υποδομή.

Ένας επιπλέον παράγοντας που συμβάλλει αρνητικά στη συγκράτηση του ντόπιου πληθυσμού είναι η έλλειψη τόσο των βασικών υποδομών, όσο και των άρτια σχεδιασμένων αναπτυξιακών σχεδίων βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου. Εφόσον δεν δρομολογηθεί ένα ολοκληρωμένο και άρτια σχεδιασμένο αναπτυξιακό πρόγραμμα, η αναβαθμισμένη ποιότητα ζωής που παρέχεται στις οργανωμένες και "ευνοούμενες" αστικές περιοχές θα αποτελέσει το βασικό παράγοντα ώθησης των νέων κυρίως, στην επιλογή ενός νέου τρόπου ζωής και την εγκατάλειψη των "μειονεκτικών" περιοχών.

Όταν το ενδιαφέρον της πολιτείας και της τοπικής κοινωνίας πάρει οριστική θέση και αναγνωρίσει τις αναπτυξιακές προοπτικές και τα συγκριτικά πλεονεκτήματα και χαρακτηριστικά των ΟΜΠ, τότε θα μπορούν να αξιοποιηθούν και να αναστραφούν οι αρνητικές εξελίξεις των δημογραφικών στοιχείων του πληθυσμού.

Επιπρόσθετα, οι προοπτικές ανάπτυξης είναι άμεσα συνυφασμένες με την τεχνική και κοινωνική υποδομή. Κύριο πρόβλημα σε αυτόν τον τομέα, το οποίο δρα ανασταλτικά σε κάθε αναπτυξιακή παρέμβαση είναι η έλλειψη ικανού οδικού δικτύου. Εξάλλου, το ανεπαρκές οδικό δίκτυο και η δυσκολία πρόσβασης στις περιοχές περιορίζουν τις εμπορικές συναλλαγές και ταυτόχρονα αυξάνουν το κόστος μεταφοράς, παράγοντες που δρουν ανασταλτικά στην ανάπτυξη εμπορικής δραστηριότητας, η οποία είναι άμεσα συνδεδεμένη με την ευρύτερη ανάπτυξή τους. Μόνο μέσα από την ανάπτυξη δράσεων που κατ' αρχήν θα συγκρατήσουν τον υφιστάμενο πληθυσμό εξασφαλίζοντας του ένα ικανοποιητικό εισόδημα και εν συνεχεία θα προσελκύσουν νέους κατοίκους και επισκέπτες, είναι δυνατό να αυξηθεί ο αριθμός των εμπορικών δραστηριοτήτων της περιοχής.

Τα προαναφερθέντα προβλήματα περιορίζουν τις προοπτικές ανάπτυξης και χρήζουν άμεσης παρέμβασης από την πολιτεία, η οποία ήδη έχει προγραμματίσει τα σχετικά έργα για το Γ΄ ΚΠΣ ώστε να θέσει τις περιοχές σε μια διαρκή αναπτυξιακή τροχιά.

Οι προοπτικές αναστροφής της αρνητικής εικόνας είναι ευοίωνες και αποτελούν την πρώτη ύλη σχεδιασμού και υλοποίησης μιας συστηματικής προσπάθειας προς την κατεύθυνση της ανάπτυξης και διατήρησης του πληθυσμού και της τόνωσης της τοπικής οικονομίας.

Το εθνικό πρότυπο ανάπτυξης που υιοθετήθηκε στο παρελθόν αδυνατούσε να ενσωματώσει τις τοπικές ιδιαιτερότητες και το πρόβλημα της απομόνωσης, το οποίο απαιτεί ειδικές αναπτυξιακές πολιτικές. Οι πρωτοβουλίες και τα προγράμματα που εφαρμόστηκαν είχαν αρκετά ικανοποιητικά αποτελέσματα δεν μπόρεσαν, όμως, να φθάσουν στα επιθυμητά επίπεδα, γεγονός που καθιστά τη χάραξη εξειδικευμένης πολιτικής για τις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές επιβεβλημένη. Μια εξειδικευμένη πολιτική η οποία θα λαμβάνει υπόψη της τους εξωτερικούς παράγοντες και πολιτικές που εφαρμόζονται στον αγροτικό τομέα, από τη μια, αλλά θα συντονίζει αποτελεσματικά την πολιτική για τις περιοχές αυτές λαμβάνοντας υπόψη τις τοπικές ιδιαιτερότητες από την άλλη.

Το γεγονός ότι η πολιτική της χώρας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης στηρίζονται στην περιφερειακή ανάπτυξη, σε συνδυασμό με τα μεγάλα αποθέματα φυσικού πλούτου που διαθέτουν οι περισσότερες περιοχές, στοιχειοθετούν ευοίωνες προοπτικές για το μέλλον. Η απουσία οικονομικής ανάπτυξης, καθώς και το αναλλοίωτο του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, δημιουργούν την πρόκληση για μια ολοκληρωμένη, αειφορική και βάση σχεδιασμού πρόταση ανάπτυξης. Πρέπει όμως να ληφθεί σοβαρά υπόψη ότι οι μικρές απομονωμένες ορεινές οικονομίες μπορούν να έχουν συγκριτικό πλεονέκτημα σε δραστηριότητες που δεν εξαρτώνται αποκλειστικά από το μέγεθος, για να είναι ανταγωνιστικές.

Από τα παραπάνω προκύπτει έντονη ανάγκη για ολοκληρωμένη προσπάθεια δημιουργίας μιας ζωντανής και εξελισσόμενης ζώνης στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές με προοπτική ανάπτυξης που θα λαμβάνει υπόψη παράγοντες όπως:

- Δημιουργία συνθηκών και προϋποθέσεων για την αναστροφή των δυσμενών δημογραφικών εξελίξεων,
- Δημιουργία ευκαιριών πολυαπασχόλησης,
- Προώθηση ίσων ευκαιριών μεταξύ των δυο φύλων,
- Δημιουργία δυνατοτήτων αξιοποίησης των φυσικών πόρων με ρυθμούς που θα επιτρέπουν τη διατήρηση του φυσικού χώρου και του περιβάλλοντος.

1.7. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ ΤΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Παρά τη μεγάλη έκταση που καταλαμβάνουν οι γεωγραφικές διοικητικές ενότητες που χαρακτηρίζονται ως ορεινές, δεν υπήρξε ποτέ στη χώρα μας ολοκληρωμένη πολιτική για αυτές. (Μπεριάτος - Λουκίσσας). Για το λόγο αυτό θα γίνει προσπάθεια

να προβληθούν στο σύνολο των ορεινών περιοχών τα αποτελέσματα όλων των πολιτικών που ακολούθησε η χώρα μας μεταπολεμικά.

1.7.1. Αγροτική πολιτική

Στους ορεινούς όγκους ο πρωτογενής τομέας απασχολεί τη συντριπτική πλειοψηφία του παραγωγικού δυναμικού. Μάλιστα, πριν από μια δεκαετία ήταν ο μοναδικός τρόπος εξασφάλισης των συγκριτικά χαμηλών εισοδημάτων των κατοίκων. (ΥΠ.ΓΕ. 1985). Σήμερα τα δεδομένα αρχίζουν να αλλάζουν με την είσοδο των εναλλακτικών μορφών τουρισμού στη ζωή των κατοίκων των ορεινών περιοχών.

Σε μια προσπάθεια να καταλάβουμε την αγροτική πολιτική που ακολουθείται σε κάθε χώρα είναι προτιμότερο να αναφερθούμε στα φυτά που καλλιεργούνται και στα διάφορα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των καλλιεργούμενων εκτάσεων.

Έτσι, για τις ορεινές περιοχές της Ελλάδας θα πρέπει να αναφέρουμε ότι οι βασικότερες καλλιέργειες είναι τα σιτηρά, τα βρώσιμα όσπρια, τα κτηνοτροφικά φυτά που προορίζονται για ξηρές ζωοτροφές, δέντρα για ξηρούς καρπούς (κυρίως καρυδιές), πυρηνόκαρπα (κερασιές, βυσσινιές), αρωματικά φυτά, θεραπευτικά βότανα, αμπέλια, καπνός κ.α.

Το σημαντικότερο αρνητικό χαρακτηριστικό των καλλιεργειών στην ορεινή Ελλάδα είναι η έλλειψη αρδευόμενων εκτάσεων. Μόλις το 22% του συνόλου των ορεινών γεωργικών εκμεταλλεύσεων βρίσκεται σε αρδευόμενη γη. (Σεμινάριο CEPFAR, 1996).

Παράλληλα θα πρέπει να παραθέσουμε μια σειρά από χαρακτηριστικά της ελληνικής ορεινής γεωργίας:

- Μέχρι το 1981 το μέσο γεωργικό εισόδημα ανά απασχολούμενο αντιστοιχούσε στο μισό περίπου του αντίστοιχου εξωγεωργικού.
- Η Ελλάδα παραμένει μια χώρα αγροτική. Σύμφωνα με τους Garrett Nagle και Kris Spencer το 21,9% του ενεργού πληθυσμού της χώρας μας απασχολείται στη γεωργία. Το πόσο σημαντικό είναι αυτό το μέγεθος φαίνεται αν συγκρίνουμε αυτό το ποσοστό με το αμέσως μικρότερο στο εσωτερικό της Ευρωπαϊκής Ένωσης που είναι το 13,7% που παρουσιάζει η Ιρλανδία.
- Οι επενδύσεις και ιδίως αυτές που ανήκουν στο δημόσιο τομέα κάλυψαν τις ανάγκες του αγροτικού χώρου και ειδικότερα της αγροτικής οικονομίας σε υποδομές. Μάλιστα αν κάναμε μια σύγκριση των δημοσίων επενδύσεων στον αγροτικό τομέα με τις γεωργικές επιδοτήσεις θα βλέπαμε ότι η αναλογία είναι 17 προς 100. Όλη η αγροτική πολιτική βασίστηκε στις επιδοτήσεις θέτοντας το θέμα των δημοσίων επενδύσεων στο περιθώριο.
- Η αγροτική οικονομία εξαρτώταν άμεσα από το εξωτερικό για την προμήθεια βασικών εισροών, την εισαγωγή τεχνολογίας και τεχνικών γνώσεων και κεφαλαιουχικού εξοπλισμού.
- Οι τιμές ασφαλείας και οι επιδοτήσεις δεν λειτούργησαν ως σύστημα προσανατολισμού της παραγωγής για τη διασφάλιση της ορθολογιστικής διάρθρωσής της και της βελτίωσής της. Αντίθετα, αποτέλεσαν ένα πλέγμα περίπλοκων και αντιφατικών ρυθμίσεων. Η θέσπιση και η ιεράρχηση τους ήταν

αποτέλεσμα συγκυριακών αποφάσεων που εξυπηρετούσαν μικροκομματικές ή τοπικές πολιτικές σκοπιμότητες. Αποτέλεσμα ήταν η συγκέντρωση ενός μεγάλου τμήματος καλλιεργήσιμων εκτάσεων παράλληλα στους μεγάλους οδικούς άξονες της χώρας, που οδήγησε στην έντονη σύγκρουση χρήσεων γης και στην παραμέληση των κινήτρων για τη στήριξη των ορεινών εκμεταλλεύσεων.

- Ο αγροτικός χώρος δεν ενσωματώθηκε αρμονικά ούτε στην ελληνική οικονομία αλλά ούτε καν στην ελληνική κοινωνία. Παρέμεινε αποκομμένος από την εξέλιξη των παραγωγικών δομών και των κοινωνικών αντιλήψεων.
- Οι συνεταιρισμοί θα μπορούσαν να εξασφαλίζουν τις απαραίτητες εισροές και να οργανώνουν την παραγωγή έτσι ώστε να ανταποκρίνεται στην αγορά και να αυξάνει την διαπραγματευτική ικανότητα του αγρότη. Θα βοηθούσαν στον εκσυγχρονισμό, στην αναδιάρθρωση της παραγωγής, την εισαγωγή κατάλληλης τεχνολογίας και τη μείωση του κόστους παραγωγής. Επίσης, θα ανέπτυσαν συμπληρωματικές δραστηριότητες όπως η μικροβιοτεχνία, η χειροτεχνία και ο αγροτουρισμός. Όμως το κράτος θέλησε τον απόλυτο έλεγχο των συνεταιρισμών μετατρέποντάς τους σε προεκτάσεις του.

Όλη η κατάσταση, όπως περιγράφηκε παραπάνω, έπαψε να ισχύει το 1985, όταν άρχισε να εφαρμόζεται η Κοινή Αγροτική Πολιτική - γνωστή ως ΚΑΠ- που ακολούθησαν όλα τα κράτη μέλη της τότε ΕΟΚ.

Έτσι τα τελευταία 15 χρόνια, η ελληνική πολιτική σχετικά με τον τομέα της γεωργίας ασκήθηκε κατά κύριο λόγο στα πλαίσια των κατευθυντήριων γραμμών της Ε.Ε και υλοποιήθηκε κυρίως μέσω της ΚΑΠ και δευτερευόντως μέσω των κοινοτικών πλαισίων στήριξης αλλά και κοινοτικών πρωτοβουλιών. Μέχρι τώρα οι στρατηγικοί στόχοι της ελληνικής αγροτικής πολιτικής και ανάπτυξης ήταν βασικά μια σύνθεση οικονομικής βιωσιμότητας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και περιφερειακής πολιτικής οικονομικών ενισχύσεων ή κινήτρων.

Η πρώτη επιδίωξη είχε, χωρίς ιδιαίτερα αποτελέσματα, ως ενδιάμεσους στόχους την μεγέθυνση των αγροτικών εκμεταλλεύσεων, την εντατικοποίηση και προώθηση επιλεγμένων καλλιεργειών, την εφαρμογή εθνικών και κοινοτικών (τα τελευταία χρόνια) προγραμμάτων, την ενίσχυση των ιδιωτικών και δημοσίων επενδύσεων του τομέα και τη διασφάλιση του εισοδήματος μέσα από παρεμβάσεις στο μηχανισμό τομών.

Η δεύτερη στόχευση - περιφερειακή ανάπτυξη - υλοποιήθηκε τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια, μέσα από τις κοινοτικές παρεμβάσεις για τις ορεινές μειονεκτικές περιοχές, από εθνικές πρωτοβουλίες μέσω των αναπτυξιακών κινήτρων και δημοσίων επενδύσεων, καθώς και από παρεμφερή μέτρα.

Οι πρώτες παρεμβάσεις, δεν αποκλείουν τις δεύτερες, κατά κανόνα. Με τα σημερινά, όμως δεδομένα, απόρροια της εμπειρίας των παραπάνω παρεμβάσεων, όσο και των νέων δεδομένων και προκλήσεων, που αντιμετωπίζει ο πρωτογενής τομέας, η αγροτική πολιτική στοχεύει στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τομέα, τη βιώσιμη και ολοκληρωμένη ανάπτυξη του αγροτικού χώρου και τη συγκράτηση του ορεινού και παραμεθόριου πληθυσμού της.

Στην ελληνική πολιτική για την ανάπτυξη των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών περιλαμβάνονται τα εξής μέτρα:

- Η χορήγηση εξισωτικής αποζημίωσης στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές
- Η χορήγηση αυξημένων κινήτρων με τους κανονισμούς για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων
- Το πρόγραμμα συλλογικών και ατομικών επενδύσεων για την παραγωγή ζωοτροφών και τη βελτίωση των βοσκοτόπων στις ορεινές μειονεκτικές περιοχές
- Το ειδικό πρόγραμμα επιτάχυνσης της γεωργικής ανάπτυξης σε ορισμένες περιοχές
- Η θέσπιση καθεστώτος προσωρινών ενισχύσεων στο γεωργικό εισόδημα
- Οι κανονισμοί για αναδιάρθρωση, εκσυγχρονισμό και ανάπτυξη του τομέα της αλιείας και των υδατοκαλλιεργειών
- Τα μέτρα πολιτικής για τη βελτίωση των συνθηκών μεταποίησης και εμπορίας γεωργικών και δασικών προϊόντων
- Οι κοινοτικές πρωτοβουλίες για τον πρωτογενή τομέα.

1.7.2. Περιβαλλοντική Πολιτική

Η Ελληνική προσπάθεια για περιβαλλοντική πολιτική περιορίστηκε σε κάποια αποσπασματικά μέτρα και κατευθύνσεις. Στα ορεινά η περιβαλλοντική κατάσταση έμεινε αναλλοίωτη χάρη στην απουσία οικονομικής ανάπτυξης και όχι λόγω μιας ενεργούς πολιτικής προστασίας.

Το δάσος, που είναι το κυρίαρχο στοιχείο των ορεινών περιοχών και παίζει σημαντικό ρόλο στο σχεδιασμό τουριστικών δράσεων, δεν αξιοποιήθηκε μέσω μιας τουριστικής πολιτικής. Εντούτοις οδηγηθήκαμε σε μια πραγματικότητα όπου τα δάση αποτελούν αιτία συγκρούσεων για αυτούς που επιθυμούν την τουριστική ανάπτυξη, όπως αναφέρεται παραπάνω, και στις εργασίες που μπορεί να φιλοξενήσει (υλοτομία, παραγωγή και μεταποίηση δασικών προϊόντων, ιχθυοπονία).

Η νομοθετική παρέμβαση του κράτους ξεκίνησε με το Ν. 856/1937, με τον οποίο ιδρύθηκαν 7 Εθνικοί Δρυμοί, μέχρι το 1966. Από το 1966 μέχρι το 1974 ιδρύθηκαν άλλοι 3 Εθνικοί Δρυμοί (συνολικά 75000 εκτάρια). Οι Ε.Δ. διαχειρίζονται στα πλαίσια της δασικής νομοθεσίας (Ν.Δ. 996/1971). Επίσης από την εθνική νομοθεσία θεσπίζονται νόμοι προστασίας για Αισθητικά Δάση (33.000 εκτάρια), Διατηρητέα Μνημεία (16.500 εκτάρια) και Θηραματικά Αποθέματα (11.500 εκτάρια) (Μπεριάτος, 1997, Μουσείο Γουλανδρή, 1995). Η συντριπτική πλειοψηφία των παραπάνω εκτάσεων ανήκει στα ορεινά. Αντιλαμβάνεται λοιπόν κανείς τη μεγάλη περιβαλλοντική σημασία που έχουν οι ορεινές περιοχές

1.7.3. Βιομηχανική - Περιφερειακή Πολιτική

Όλες οι προσπάθειες περιφερειακής ανάπτυξης στην Ελλάδα ταυτίστηκαν με τη βιομηχανική πολιτική και μεταφράστηκαν σε μια σειρά αναπτυξιακών νόμων. Θεωρήθηκε ότι η χωροθέτηση βιομηχανιών στην υπανάπτυκτη περιφέρεια θα μπορούσε να την οδηγήσει στην οικονομική ανάπτυξη.

Στους πρώτους αναπτυξιακούς νόμους φάνηκε η τάση της κεντρικής διοίκησης να συγκεντρώνει στα μεγάλα αστικά κέντρα τη βιομηχανική υποδομή και φυσικά το μεγαλύτερο μέρος του εγχώριου και του ξένου κεφαλαίου - πρόκειται κυρίως για τις δεκαετίες του '50 και του '60.

Τα νομοθετήματα της περιόδου της δικτατορίας κινήθηκαν στα ίδια πλαίσια. Θα πρέπει να σημειωθεί, όμως, ότι σε μερικά από αυτά έγινε μια προσπάθεια να ληφθεί υπόψη το περιφερειακό κριτήριο που αποδείχθηκε ανεπαρκές. Το αποτέλεσμα ήταν η βιομηχανική υπερσυγκέντρωση στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη.

Οι αναπτυξιακοί νόμοι της μεταπολίτευσης δίνουν πλέον κίνητρα και για την ανάπτυξη των μειονεκτικών - άρα και των ορεινών περιοχών.

Το 1978 γίνεται η πρώτη ολοκληρωμένη προσπάθεια για τη δημιουργία ενός συστήματος επενδυτικών κινήτρων με περιφερειακή διάρθρωση. Και αυτός ο νόμος, όμως, δεν καταφέρνει να διακρίνει τα προβλήματα των ορεινών περιοχών. Το 1981 δίνονται τα πρώτα κίνητρα για μετεγκατάσταση από τα δυο μεγάλα αστικά κέντρα και απαγορεύεται η παροχή κινήτρων σε υπερκορεσμένες περιοχές. Ακολούθησαν και άλλοι αναπτυξιακοί νόμοι για να θεσπιστεί το 1995 και ένα καθεστώς κινήτρων για τις φθίνουσες βιομηχανικές περιοχές. Ο τελευταίος νόμος, ο Ν. 2601, θεσπίστηκε το 1998.

Κανείς από όλους τους παραπάνω αναπτυξιακούς νόμους δεν ωφέλησε τις ορεινές περιοχές. Οι κλάδοι της εξόρυξης και της επεξεργασίας μεταλλευμάτων, βιομηχανικών ορυκτών και πετρωμάτων που υποστηρίχθηκαν από αυτούς τους νόμους δεν αφορούσαν τις ορεινές περιοχές, γιατί εκεί δεν είχε επιτευχθεί βιομηχανική ανάπτυξη. Επιπλέον, όλοι αυτοί οι νόμοι στήριζαν τις μεγάλες επενδύσεις αποκλείοντας με αυτόν τον τρόπο τα ορεινά, που μπορούσαν να επιβιώσουν μόνο μικρές επενδύσεις λόγω του μεγέθους της αγοράς.

Ένα ακόμα μειονέκτημα των αναπτυξιακών νόμων είναι ότι χωρίζουν τις περιοχές ενισχύσεων με βάση τα διοικητικά όρια των νομών, αντιμετωπίζοντας με τα ίδια μέτρα και σταθμά το ορεινό και το πεδινό τμήμα. Δεν υπήρξε καμιά προσπάθεια ενίσχυσης για την ανάπτυξη του ορεινού όγκου πέρα από τα νομαρχιακά σύνορα. Ενδονομαρχιακά τα κίνητρα λειτουργούν υπέρ των πεδινών περιοχών όπου η απόδοση μιας επένδυσης είναι πολύ μεγαλύτερη.

Θα πρέπει, όμως, να αναγνωρίσουμε ότι όλοι αυτοί οι νόμοι συνέβαλαν συνολικά στην παύση της εσωτερικής μετανάστευσης από την επαρχία στα δυο μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας.

Επιπλέον, ο ενεργός πληθυσμός των ορεινών όγκων βοηθήθηκε από τις δασικές υπηρεσίες που εφαρμόστηκαν, όπως οι υλοτομικές εργασίες και οι διανοίξεις δασικών δρόμων. Έτσι, αντιμετωπίστηκε και η εσωτερική μετανάστευση από τα ορεινά προς τα πεδινά.

Τέλος, η αδυναμία προσέλκυσης βιομηχανικών επενδύσεων προστάτευσε το περιβάλλον των ορεινών όγκων από την υποβάθμιση και την εξάντληση των φυσικών πόρων (Ράπτης, 1999)

1.7.4. Πολιτική Οικιστικού Δικτύου

Η προσπάθεια μείωσης των διαπεριφερειακών διαφορών οδήγησε σε αύξηση των ενδοπεριφερειακών διαφορών. Συνήθως από κάθε προσπάθεια για ανάπτυξη επωφελούνται οι δυναμικότερες περιοχές κάθε περιφέρειας διατηρώντας την υποβάθμιση των προβληματικών περιοχών.

Οι συνθήκες για τις ορεινές περιοχές είναι λιγότερο ευνοϊκές. Το κατά κεφαλήν εισόδημα, οι κοινωνικές υπηρεσίες, οι ευκαιρίες ανάπτυξης του ατόμου και οι δυνατότητες επιλογής τρόπων ζωής κατανομονται άνισα στις ορεινές περιοχές. Η αξιολόγηση της πολιτικής των μεταφορών γίνεται με επισήμανση των αρνητικών επιπτώσεων προς τις απομακρυσμένες περιοχές και την ανεπαρκή εξυπηρέτησή τους, εξαιτίας ενός ανύπαρκτου σχεδίου μεταφορών, ακτινωτά ανεπτυγμένο από τα μεγάλα αστικά κέντρα προς την ενδοχώρα τους. Παρόμοιο πρόβλημα εντοπίζεται και στις πολιτικές οικιστικών δικτύων και σε ότι αφορά τον κοινωνικό εξοπλισμό τους. Το ίδιο παρατηρείται και σε θέματα διοίκησης με χαρακτηριστικό τη συγκέντρωση αρμοδιοτήτων στην κεντρική εξουσία και μάλιστα με ανυπαρξία τάσεων προς έναρξη αποκέντρωσης.

Όλα τα παραπάνω εντείνουν το βασικό πρόβλημα του οικιστικού δικτύου της χώρας μας, που είναι η έλλειψη μεσαίου μεγέθους οικιστικών κέντρων ικανών να εξυπηρετήσουν την αγροτική τους ενδοχώρα. Αυτά τα αστικά κέντρα θα μπορούσαν να αναπτυχθούν σε κέντρα μεταποίησης αγροτικών προϊόντων και συγκέντρωσης διοικητικών λειτουργιών που σχετίζονται με τα αγροτικά κέντρα (Μπεριάτος, 1998).

1.8. ΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΟΡΕΙΝΕΣ - ΜΕΙΟΝΕΚΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ

Από τα μέσα της δεκαετίας του '80 οι εθνικές πολιτικές αντικαθίστανται σταδιακά και με συνεχώς αυξανόμενο ρυθμό από τις κοινοτικές. Η συνεχής μετάθεση της χάραξης πολιτικής από εθνικά συγκεντρωτικά όργανα σε θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης γίνεται αισθητή τόσο όσον αφορά τις κατευθύνσεις και τους στόχους, όσο και τα μέσα εφαρμογής τους.

Από την άλλη αναγνωρίζεται όλο και περισσότερο ο ουσιαστικός ρόλος του τοπικού επιπέδου, όπως αυτό εκφράζεται και ξεκινά μια προσπάθεια διαρκείας για ουσιαστική αποκέντρωση η οποία συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Το κεντρικό κράτος χάνει σταδιακά εξουσίες και εργαλεία εφαρμογής τους μέσω της «αρχής της επικουρικότητας», οι οποίες (όσον αφορά το σχεδιασμό και τον προγραμματισμό) μετατίθενται είτε σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, είτε σε χαμηλότερα επίπεδα διοίκησης. Το σύνολο του κοινοτικού χώρου βρίσκεται μπροστά σε μια νέα μορφή σχεδιασμού. Εφόσον οι ορεινές μειονεκτικές περιοχές δεν κατάφεραν να ξεπεράσουν τα προβλήματά τους μέσω του κλασικού κεντρικού μοντέλου

περιφερειακής αναπτυξιακής πολιτικής βρίσκονται μπροστά σε μια νέα, διαφοροποιημένη πρόκληση ανάπτυξης.

1.8.1. Κοινή Αγροτική πολιτική

Η ΚΑΠ στηρίζεται σε τέσσερις θεμελιώδεις αρχές:

- Η έννοια αγορά πρέπει να υπάρχει για όλα τα γεωργικά προϊόντα στην ΕΕ, που σημαίνει ότι τα προϊόντα μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο ελευθέρων εμπορικών συναλλαγών μεταξύ των κρατών μελών και ότι οι τελωνειακοί δασμοί υπάρχουν μόνο για τρόφιμα που εισάγονται στην ΕΕ.
- Η "κοινοτική προτίμηση" αναφέρεται στην πλεονεκτική τιμή που δίνεται στα προϊόντα της ΕΕ έναντι των φθηνότερων εισαγωγών από τρίτες χώρες.
- Η χρηματοδοτική αλληλεγγύη σημαίνει ότι τα κράτη μέλη είναι από κοινού υπεύθυνα για τη χρηματοδότηση της ΚΑΠ
- Το 1979 προστέθηκε μια τέταρτη αρχή, αυτή της συνυπευθυνότητας, σύμφωνα με την οποία, σε ορισμένους τομείς οι αγρότες πρέπει να συμβάλλουν στις δαπάνες που προκαλούνται από την υπερπαραγωγή.

Οι γεωργικές δαπάνες καλύπτονται από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ). Το Ταμείο καλύπτει συγκεντρωτικά όλες τις δαπάνες της ΚΑΠ και χωρίζεται σε δυο τμήματα:

- Το πρώτο, το τμήμα Εγγυήσεων, χρηματοδοτικά τις κοινές οργανώσεις αγοράς για τα διάφορα γεωργικά προϊόντα της ΕΕ και τα συνοδευτικά μέτρα (αγροπεριβαλλοντικά, δασοκομικά και καθεστώτα πρόωρης συνταξιοδότησης για τους κατόχους εκμεταλλεύσεων). Οι Κοινές Οργανώσεις Αγοράς (ΚΟΑ) υφίστανται για τα περισσότερα γεωργικά προϊόντα της ΕΕ. Οι ΚΟΑ υπαγορεύουν μια σειρά κανόνων για την εξάλειψη των εμποδίων του ελεύθερου εμπορίου των σχετικών γεωργικών προϊόντων μέσα στην ΕΕ, ενώ διατηρούν ένα κοινό τελωνειακό καθεστώς έναντι τρίτων χωρών.

- Το δεύτερο, το τμήμα προσανατολισμού του ΕΓΤΠΕ, συμβάλλει χρηματοδοτικά στην αναδιάρθρωση και τον εκσυγχρονισμό των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και στην προστασία και προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης των αγροτικών μειονεκτικών περιοχών. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω διαφόρων μέτρων, που αφορούν θέματα όπως η γεωργία στις ορεινές περιοχές ή προβλήματα απερίθωσης της υπαίθρου. (Κότιος, 1999).

Αυτοί που επωφελούνται κυρίως από την ΚΑΠ είναι οι αγρότες. Από την αρχή ένας από τους κύριους στόχους της πολιτικής ήταν να εξασφαλίσει για τους γεωργούς ένα δίκαιο και αξιόπιστο εισόδημα από τη γη. Για το σκοπό αυτό, η ΚΑΠ προσπάθησε να βελτιώσει την αποτελεσματικότητα των ευρωπαϊών γεωργών, πιστεύοντας ότι μόνο ένας ανταγωνιστικός γεωργικός τομέας μπορεί να εγγυηθεί γεωργικά εισοδήματα σε μακροπρόθεσμη βάση. Η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας προέκυψε από περικοπές των παραγωγικών εξόδων, από την ανάπτυξη νέων οικονομικών δραστηριοτήτων καθώς και από τον εκσυγχρονισμό των μεθόδων παραγωγής.

Τα οφέλη της ΚΑΠ για τους καταναλωτές είναι πολυάριθμα. Η ποικιλία των προϊόντων που είναι διαθέσιμα στην αγορά αυξάνεται συνεχώς και τα περισσότερα

από αυτά είναι διαθέσιμα σε σταθερή βάση καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου. Το κόστος των προϊόντων διατροφής έχει παραμείνει σχετικά σταθερό, ανεξάρτητα από τις διακυμάνσεις της παραγωγής και οι τιμές είναι παρεμφερείς στα διάφορα κράτη μέλη. Οι καταναλωτές επωφελούνται επίσης από τη γνώση ότι καταβάλλεται κάθε προσπάθεια ώστε τα τρόφιμα που αγοράζουν, οπουδήποτε στην ΕΕ, να ανταποκρίνονται σε συγκεκριμένα πρότυπα όσον αφορά την ποιότητα και τη υγεία. Οι ονομασίες προέλευσης και οι γεωγραφικές ενδείξεις βοηθούν τους καταναλωτές να βρίσκουν υψηλής ποιότητας τοπικά προϊόντα που παράγονται σύμφωνα με παραδοσιακά αναγνωρισμένες μεθόδους και πρότυπα.

Η κοινή πολιτική παρέχει σημαντικά πολιτικά και οικονομικά οφέλη στα κράτη μέλη. Στην πραγματικότητα, χάρη στην ΚΑΠ, αποφεύγεται ο ζημιογόνος ανταγωνισμός, ο οποίος, θα προέκυπτε από την εφαρμογή εθνικών πολιτικών στήριξης που θα προσπαθούσαν να υποσκελίσουν η μια την άλλη. Τα κράτη μέλη μοιράζονται τις δαπάνες για την επίτευξη των στόχων των κοινών πολιτικών. Όταν προκύπτουν προβλήματα σε ένα κράτος μέλος, όπως φυσικές καταστροφές ή ασθένειες στα ζώα ή στις καλλιέργειες, η βοήθεια έρχεται αμέσως, καθώς η ανάγκη είναι ένα από τα κριτήρια για τη χορήγηση κονδυλίων. Πλεονεκτήματα παρουσιάζει επίσης το γεγονός ότι όλα τα κράτη μέλη αντιπροσωπεύονται στη διεθνή σκηνή από μια ενιαία και ισχυρή φωνή, όταν διεξάγονται διαπραγματεύσεις για τη σύναψη διεθνών εμπορικών συμφωνιών, όπως στο πλαίσιο του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ), ή όταν επιτυγχάνεται το άνοιγμα νέων αγορών για τα προϊόντα της ΕΕ. Η ΚΑΠ διαδραματίζει επίσης κοινωνικό και περιβαλλοντικό ρόλο που αυξάνεται συνεχώς. Επίσης, βοηθά στην διατήρηση και την προστασία της φυσικής κληρονομιάς της Ευρώπης και του αγροτικού περιβάλλοντος.

Έως τις αρχές του '80, η ΚΑΠ είχε επιτύχει τους στόχους που είχε η ίδια καθορίσει το 1962. Η γεωργική παραγωγή της Κοινότητας είχε αυξηθεί σε σημείο που οι αγορές ήταν σταθερές και οι προμήθειες ήταν συνεχώς διαθέσιμες στους καταναλωτές σε σταθερές τιμές. Γενικά, είχαν δημιουργηθεί οι προϋποθέσεις για να αποκτήσουν οι αγρότες ένα ευπρεπές βιοτικό επίπεδο. Στα μέσα της δεκαετίας του '90, η Ευρωπαϊκή Ένωση είχε γίνει ο μεγαλύτερος εισαγωγέας και ο δεύτερος μεγαλύτερος εξαγωγέας γεωργικών προϊόντων στον κόσμο.

Η επιτυχία όμως συνοδεύτηκε και από ορισμένες λιγότερο επιθυμητές παρενέργειες. Οι υψηλές ελάχιστες εγγυημένες τιμές για τους αγρότες έδρασαν ως κίνητρο για την εντατικοποίηση της παραγωγής. Σε ορισμένες περιοχές αυτό οδήγησε στην υπερβολική χρήση της γης με αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις.

Η εντατική παραγωγή σήμαινε επίσης τη δημιουργία σημαντικών πλεονασμάτων σε ορισμένους τομείς. Κατά μέσο όρο, ο όγκος της παραγωγής αυξανόταν κατά 2% ετησίως, ενώ η κατανάλωση αυξανόταν μόνο κατά 0,5%. Συνεπώς, μεγάλωνε και το κόστος της αποθεματοποίησης των πλεονασμάτων.

Οι τιμές της ΕΕ ήταν κατά παράδοση υψηλότερες από τις διεθνείς τιμές. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι κατά την ενοποίησή τους, οι τιμές καθορίστηκαν σε επίπεδα που πλησιάζουν τις υψηλότερες τιμές που υπήρχαν μεταξύ των ιδρυτικών μελών, οι περισσότερες από τις οποίες ήταν ήδη υψηλότερες από τις διεθνείς τιμές. Το χάσμα εξακολούθησε να μεγαλώνει. Τα εισαγόμενα προϊόντα ήταν λιγότερο

ανταγωνιστικά στην αγορά της ΕΕ λόγω των υψηλών εισφορών και των ποσοτικών περιορισμών. Σε μια πιο ανοιχτή παγκοσμιοποιημένη οικονομία γινόταν όλο και πιο δύσκολο να διατηρηθεί αυτός ο προστατευτισμός. Εξάλλου οι επιδοτούμενες εξαγωγές αγροτικών προϊόντων της κοινότητας, προκάλεσα και προκαλούν συχνά εμπορικούς πολέμους με εξωτερικές χώρες (π.χ. ΗΠΑ).

Όσον αφορά τα γεωργικά εισοδήματα δεν λαμβανόταν πια υπόψη η μεγαλύτερη πλειονότητα των μικρών και μεσαίων οικογενειακών γεωργικών εκμεταλλεύσεων. Στην αρχή του 1990, υπολογίστηκε ότι το 20% των πιο παραγωγικών γεωργικών εκμεταλλεύσεων στην ΕΕ απορροφούσε περίπου το 80% όλης της γεωργικής στήριξης. Συνέπεια αυτών των εξελίξεων ήταν ότι τα επίπεδα αυτών των δαπανών αυξάνονταν συνεχώς, πράγμα που ήταν όλο και πιο δύσκολο να δικαιολογηθεί. (Κότιος, 1999)

Η διαχείριση της πολιτικής της ΚΑΠ είναι ιδιαίτερα δύσκολη. Είναι η μόνη πολιτική που αποφασίζεται εξ ολοκλήρου σε ευρωπαϊκό επίπεδο με συμβιβασμό δέκα πέντε διαφορετικών εθνικών συμφερόντων. Επιπλέον, η ΕΕ έχει μια ενιαία εσωτερικά αγορά για τα γεωργικά προϊόντα της. Η διαχείριση της αγοράς αυτής πρέπει να γίνεται έτσι ώστε να εξασφαλίζεται ότι κανένα κράτος μέλος δεν καθορίζει εθνικά πρότυπα τα οποία θα μπορούσαν να λειτουργήσουν ως εμπορικοί φραγμοί για τους παραγωγούς άλλων μελών. Η διαχείριση της ΚΑΠ είναι δύσκολη και λόγω του μεγάλου αριθμού και της πολυπλοκότητας των μέτρων που συμπεριλαμβάνονται σε αυτή την πολιτική. Παρ' όλα αυτά, ο δαιδαλώδης χαρακτήρας της πολιτικής αυτής δεν εμπόδισε την ΚΑΠ στο να προσαρμοστεί σε νέες καταστάσεις. Από το 1962, η εξέλιξή της σηματοδοτήθηκε από πολλές μεταρρυθμίσεις.

Το 1972 εισήχθησαν στην ΚΑΠ ορισμένα διαρθρωτικά μέτρα για να προωθηθεί ο εκσυγχρονισμός των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, να χορηγηθεί βοήθεια στους αγρότες για να αποκτήσουν επαγγελματικά προσόντα και για να δημιουργηθούν κίνητρα παραμονής των νέων αγροτών στη γεωργία. Άλλα μέτρα θεσπίστηκαν για να αντιμετωπισθούν οι ειδικές δυσκολίες των αγροτών στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές, η μεταποίηση και η εμπορία γεωργικών προϊόντων.

Τα επόμενα χρόνια πραγματοποιήθηκαν διάφορες αλλαγές για να αντιμετωπιστεί ο αυξανόμενος όγκος της πλεονάζουσας παραγωγής. Μεταξύ αυτών των αλλαγών ήταν, το 1979, η επιβολή του φόρου συνυπευθυνότητας και το 1984 των ποσοστώσεων γάλακτος για τον έλεγχο του όγκου της παραγωγής. Κατά τον ιδιαίτερα δριμύ χειμώνα του 1986-87 καθιερώθηκαν τα προγράμματα διανομής τροφίμων στους άπορους της Κοινότητας.

Το 1988, πραγματοποιήθηκαν δυο περαιτέρω αλλαγές. Πρώτον, θεσπίστηκαν μέτρα για τη βελτίωση του ελέγχου των δαπανών για τη γεωργία. Δεύτερον, υιοθετήθηκε μια νέα προσέγγιση των διαρθρωτικών μέτρων. Αυτό συνεπαγόταν στενότερο συντονισμό μεταξύ του τμήματος προσανατολισμού του γεωργικού προϋπολογισμού και των άλλων προϋπολογισμών της ΕΕ για την περιφερειακή και κοινωνική ανάπτυξη. Στόχος ήταν να δημιουργηθεί μια αποτελεσματικότερη συνολική στρατηγική για τις αγροτικές και μειονεκτικές περιοχές.

Το 1992, το συμβούλιο των Υπουργών ενέκρινε την πιο ριζική μεταρρύθμιση της ΚΑΠ από τη δημιουργία της. Οι βασικοί στόχοι ήταν να αντισταθμιστούν οι λιγότερο επιθυμητές παρενέργειες της πολιτικής και να η ΚΑΠ στο κέντρο των κοινοτικών προσπαθειών για την αγροτική ανάπτυξη. Το κεντρικό σημείο της δέσμης των μέτρων ήταν η μείωση των τιμών των βασικών προϊόντων, που συνοδεύονται με την μείωση της παραγωγικής δυναμικότητας. Οι υψηλές γεωργικές τιμές πλησίασαν περισσότερο προς τις χαμηλότερες διεθνείς. Οι αγρότες έλαβαν αντιστάθμιση για τη μείωση των τιμών του στόχου. Η αντιστάθμιση έλαβε τη μορφή άμεσης εισοδηματικής στήριξης, που υπολογίστηκε με βάση το μέσο όρο των συγκομιδών σε κάθε αγροτική περιοχή. Για τις πιο ευάλωτες κατηγορίες αγροτών καθώς και για την προώθηση λιγότερο εντατικών μεθόδων χορηγήθηκε πρόσθετη χρηματοδοτική στήριξη (Κότιος, 1999)

Συνοδευτικά μέτρα της μεταρρύθμισης του 1992

Παράλληλα με τις αλλαγές των μηχανισμών της αγοράς, δημιουργήθηκαν τρία νέα συνοδευτικά μέτρα για την προώθηση των δραστηριοτήτων δασοκομίας, μιας πιο φιλικής προς το περιβάλλον γεωργίας, με λιγότερη χρήση παρασιτοκτόνων και λιπασμάτων, καθώς και ένα βελτιωμένο καθεστώς πρόωρης συνταξιοδότησης από τη γεωργική δραστηριότητα για αγρότες ηλικίας 55 ετών και άνω για να μπορέσουν να δραστηριοποιηθούν ευκολότερα οι νεότεροι αγρότες.

Πρόωρη συνταξιοδότηση

Μπορεί να χορηγηθεί ενίσχυση στους κατόχους γεωργικών εκμεταλλεύσεων ηλικίας πλέον των 55 ετών, που δεν έχουν ακόμα προσεγγίσει την ηλικία της συνταξιοδότησης, και που αποφασίζουν να σταματήσουν κάθε γεωργική δραστηριότητα για εμπορικούς σκοπούς, μετά από τουλάχιστον 10 έτη γεωργικής εργασίας, τα οποία προηγούνται της παύσης της δραστηριότητάς τους. Το ίδιο ισχύει για τους εργαζόμενους γεωργούς - οικογενειακοί βοηθοί ή μισθωτοί αγρότες - της ίδιας ηλικίας, που είναι ενταγμένοι στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης και έχουν αφιερώσει στη γεωργία τουλάχιστον το ήμισυ του χρόνου τους κατά τα πέντε τελευταία έτη, πριν σταματήσουν τη δραστηριότητά τους.

Στόχων αυτών των ενισχύσεων είναι να δοθεί η δυνατότητα στους γεωργούς μεγάλης ηλικίας να έχουν ένα επαρκές εισόδημα, και να ευνοηθεί, ανάλογα με τη βιωσιμότητα της εκμετάλλευσής, η αντικατάστασή τους ή να χρησιμοποιηθεί η γη τους για άλλες μη γεωργικές δραστηριότητες (για παράδειγμα δασοπονία, δημιουργία χώρου βιολογικών καλλιεργειών, κ.λ.π.).

Στην περίπτωση που ο κάτοχος εκμετάλλευσής αντικατασταθεί, ο διάδοχος γεωργός υποχρεούται να αναλάβει όλη ή ένα μέρος της γης που απελευθερώνεται από τον εκχωρητή, πρέπει όμως να έχει επαρκείς ικανότητες και να συνεχίσει να βελτιώνει τη βιωσιμότητα της εκμετάλλευσής κατά τη διάρκεια τουλάχιστον πέντε ετών.

Αγροτικό περιβάλλον

Μπορεί να χορηγηθεί ενίσχυση στους γεωργούς που χρησιμοποιούν, για ελάχιστη διάρκεια πέντε ετών, μεθόδους γεωργικής παραγωγής που είναι κατάλληλες για την προστασία του περιβάλλοντος και τη διατήρηση του φυσικού χώρου (αγροτικό περιβάλλον), με στόχο να ενθαρρυνθούν οι μορφές εκμετάλλευσής που είναι

συμβατές με την προστασία του περιβάλλοντος και τον περιβαλλοντικό γεωργικό σχεδιασμό, την εκτατικοποίηση των γεωργικών τρόπων εκμετάλλευσης, τη διατήρηση των καλλιεργούμενων χώρων σε ένα υψηλό φυσικό επίπεδο και τη διατήρηση του τοπίου.

Οι ενισχύσεις αυτές υπολογίζονται με βάση την απώλεια εισοδημάτων, το επιπλέον κόστος, και την αναγκαία χρηματοδοτική ενίσχυση για την αντιμετώπιση των αγροπεριβαλλοντικών υποχρεώσεων. Ωστόσο, δεν μπορούν να υπερβαίνουν, όσον αφορά τις ετήσιες καλλιέργειες και τις ειδικές πολυετείς καλλιέργειες, τα 600 έως 900 ευρώ αντίστοιχα. Κάθε άλλη χρήση γης θα περιορίζεται σε ένα μέγιστο ετήσιο όριο 450 ευρώ ανά εκτάριο.

Μειονεκτικές περιοχές και περιοχές που αντιμετωπίζουν περιβαλλοντικά προβλήματα

Οι γεωργοί των μειονεκτικών περιοχών, αυτών που αντιμετωπίζουν ειδικά προβλήματα καθώς και αυτών που εξομοιώνονται με τις μειονεκτικές περιοχές, μπορούν να λάβουν αντισταθμιστικές αποζημιώσεις για να εξασφαλιστεί η συνέχιση και η διάρκεια των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, η διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος και η τήρηση των περιβαλλοντικών απαιτήσεων.

Για το σκοπό αυτό, οι γεωργοί δεσμεύονται να συνεχίσουν τη δραστηριότητά τους κατά τη διάρκεια πέντε ετών, προσφεύγοντας σε συνήθεις ορθολογικές γεωργικές μεθόδους, συμβατές με την προστασία του περιβάλλοντος, του φυσικού χώρου και αειφόρων μεθόδων καλλιέργειας. Υπό το πνεύμα αυτό οι ενισχύσεις δεν θα χορηγούνται όταν ανιχνεύονται στην εκμετάλλευση κατάλοιπα απαγορευμένων ή και εγκεκριμένων ουσιών που έχουν χρησιμοποιηθεί παράνομα.

Το ποσό αυτό των αντισταθμιστικών αποζημιώσεων πρέπει να συμβάλει αποτελεσματικά στην αντιμετώπιση των προβλημάτων και στην αποφυγή των υπερβάσεων των αντισταθμίσεων.

Οι γεωργοί των περιοχών που αντιμετωπίζουν περιβαλλοντικά προβλήματα μπορούν επίσης να λάβουν ενίσχυση, 200 ευρώ ανά εκτάριο κατ' ανώτατο όριο, για να αντισταθμίσουν το κόστος από τις απώλειες εισοδημάτων που προκύπτουν από την εφαρμογή των περιβαλλοντολογικών κοινοτικών μέτρων.

1.8.2. Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα

Η ΚΑΠ με την αρχική της μορφή δεν είχε καθόλου περιφερειακή διάσταση. Για να καλυφθεί αυτό το κενό θεσμοθετήθηκαν τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα (ΜΟΠ). Οι δράσεις που πρότειναν είχαν σχέση με τη φυσική και οικονομική διάσταση του αγροτικού χώρου και όχι με την κοινωνική. Έτσι, ασχολήθηκαν με τον αναδάσμο, την άρδευση, τη βελτίωση των εδαφών, την κτηνοτροφία, τα δάση. Είναι προφανές λοιπόν ότι τα προγράμματα αυτά βρήκαν ιδιαίτερη εφαρμογή στον ορεινό χώρο.

Τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα αποτελούνταν από πολυετείς δράσεις που παρουσίαζαν συνοχή τόσο μεταξύ τους, όσο και με τις κοινές πολιτικές

και συνέβαλαν στην υλοποίηση των στόχων. Η χρονική διάρκειά τους ήταν επταετής με χρονικό σημείο έναρξης το 1986. Τα ΜΟΠ αφορούσαν κυρίως παραγωγικές επενδύσεις, έργα υποδομής, και αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού.

Συγκεκριμένα, οι δράσεις των ΜΟΠ αφορούσαν τους εξής τομείς οικονομικής δραστηριότητας:

- γεωργία, αλιεία και συναφείς δραστηριότητες
- ενέργεια
- υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένου και του τουρισμού

Το ύψος της συνδρομής καθοριζόταν ανάλογα με τις πραγματικές ανάγκες των περιφερειών και με προτεραιότητα στις μειονεκτικές περιοχές και τις περιοχές που θίγονται περισσότερο από τις συνέπειες της διεύρυνσης.

Η βασική καινοτομία των ΜΟΠ βρισκόταν στην έννοια των ολοκληρωμένων προγραμμάτων, η οποία μπορούσε να θεωρηθεί ότι έχει δυο διαστάσεις: αφενός, επιδίωκε να εμπλέξει τις τοπικές πρωτοβουλίες και τις περιφερειακές και τοπικές αρχές στην κατάρτιση αλλά και στην υλοποίηση των προγραμμάτων και αφετέρου, επιδίωκε ένα γενικότερο συντονισμό των κοινοτικών δράσεων.

Η καινοτομία εμφανιζόταν στον συντονισμό των χρηματοδοτικών μέσων της Κοινότητας και ιδιαίτερα στη συμπληρωματικότητα των δράσεων των διαρθρωτικών Ταμείων που εισαγόταν για πρώτη φορά με τα ΜΟΠ. Ο συντονισμός με την ευρύτερη έννοια απαιτούσε, ακόμα, την εσωτερική συνοχή των προγραμμάτων, με τη μορφή των αλληλοσυμπληρούμενων έργων και ενεργειών που επιδίωκαν ένα κοινό στόχο. Αυτή η έννοια του ολοκληρωμένου προγράμματος επικράτησε και στη μεταρρύθμιση των διαρθρωτικών Ταμείων.

Οι βασικότεροι αναπτυξιακοί άξονες των Μεσογειακών Προγραμμάτων ήταν η προσαρμογή της γεωργικής παραγωγής στις απαιτήσεις της αγοράς, η ολοκληρωμένη ανάπτυξη των εσωτερικών περιοχών, η ενίσχυση της κτηνοτροφίας, αλιείας και υδατοκαλλιέργειας, η ανάπτυξη της γεωργίας των πεδινών περιοχών, η άμβλυνση των ανισοτήτων των εσωτερικών περιοχών σε σχέση με την περιφέρεια και τη χώρα γενικότερα.

Τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα βοήθησαν στη βελτίωση των υποδομών της γεωργίας με βελτίωση και επέκταση των αρδευτικών εκτάσεων, με αναδασώσεις, βελτιώσεις υποβαθμισμένων δασών, με διευθετήσεις χειμάρρων και έργα πυροπροστασίας, αλλά και κατασκευή δασικών δρόμων και γενικά της αγροτικής οδοποιίας.

Σημαντικές προσπάθειες έγιναν και με τον Κανονισμό 866/90 και μέσα από το πρόγραμμα «Ανάπτυξη του Αγροτικού Τομέα της Γεωργίας για την Περίοδο 1994 - 1999» του Β' ΚΠΣ.

Δόθηκαν οικονομικές ενισχύσεις για μετεγκατάσταση πτηνοτροφικών μονάδων και κατασκευή μονάδων χειρισμού και επεξεργασίας αποβλήτων, προωθήθηκε η πρόωρη συνταξιοδότηση των αγροτών, δόθηκαν κίνητρα για αγρανάπαυση, δόθηκαν οικονομικές ενισχύσεις για την βελτίωση των συνθηκών μεταποίησης και

εμπορίας δασοκομικών προϊόντων, την πυροπροστασία των δασών. Στόχος όλων αυτών των ενισχύσεων είναι η αιεφόρος ανάπτυξη των ορεινών - μειονεκτικών περιοχών.

1.8.3. Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER I,II

Η κοινοτική πρωτοβουλία LEADER ενσωματώνει στις κοινοτικές πολιτικές την αξία της τοπικής προσέγγισης της ανάπτυξης στο χώρο. Βασική της συνιστώσα είναι η « εκ των κάτω» ανάπτυξη και αποτέλεσε το βασικό συμπλήρωμα των προσπαθειών των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης (Ευρώπη 2000+).

Η Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER (Liaison Entre Actions de Development de l' Economie Rurale), σύμφωνα με τις ανακοινώσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης 91/C/73/14, 94/C-180/12/1-7-1994, προωθεί την τοπική αγροτική ανάπτυξη κατά προτεραιότητα σε ορεινές μειονεκτικές περιοχές (με βάση την οδηγία 75/268ΕΟΚ) και έχει ως βασικούς στόχους την συγκράτηση του πληθυσμού, την δημιουργία απασχόλησης, την δημιουργία συμπληρωματικών εισοδημάτων, την προστασία και την ανάδειξη του περιβάλλοντος και τη δημιουργία καινοτόμων ενεργειών στον αγροτικό χώρο.

Η συγκεκριμένη πρωτοβουλία είναι η μοναδική που έχει ως κύριο προσανατολισμό τις παρεμβάσεις στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές και η άντληση συμπερασμάτων μπορεί να χρησιμοποιηθεί στα πλαίσια ολοκληρωμένης στρατηγικής ανάπτυξης των περιοχών αυτών.

Οι γενικοί στόχοι της πρωτοβουλίας προσαρμοσμένοι στις ιδιαιτερότητες του ελληνικού χώρου είναι η αναζήτηση νέων προσανατολισμών και νέων μορφών ανάπτυξης του αγροτικού χώρου στο πλαίσιο της εξομάλυνσης των δυσμενών επιπτώσεων που έχει για την Ελλάδα η εφαρμογή της νέας κοινής αγροτικής πολιτικής, καθώς και η δημιουργία δικτύου ομάδων τοπικής δράσης ως πυρήνα κατάλληλα εξοπλισμένο και στελεχωμένο επιστημονικά.

Η Κοινοτική πρωτοβουλία LEADER I εφαρμόστηκε σε ορεινές μειονεκτικές περιοχές 27 Νομών της χώρας και σε συνολική έκταση που έφτασε τα 40.104 χιλ. στρ., έκταση που αποτελεί το 30% της συνολικής έκτασης της χώρας. Ο συνολικός πληθυσμός της περιοχής αναφοράς έφτασε τους 1.378.000 κατοίκους και αποτελεί ποσοστό 14% του συνολικού πληθυσμού της χώρας.

Στα πλαίσια των γενικών στόχων αναγνωρίστηκαν και επιδιώχθηκαν σε κάθε περιοχή παρέμβασης ειδικοί στόχοι όπως η ενίσχυση της υπαίθρου, η ανάπτυξη εξωγεωργικών δραστηριοτήτων ως εναλλακτική και συμπληρωματική απασχόληση του τοπικού πληθυσμού, διαφύλαξη των τοπικών πόρων κ.λ.π.

Τα έργα και οι δράσεις που υλοποιήθηκαν στα πλαίσια της συγκεκριμένης πρωτοβουλίας αναφέρονται:

1. στην τεχνική υποστήριξη της αγροτικής ανάπτυξης
2. Στην επαγγελματική κατάρτιση
3. Στον αγροτουρισμό
4. Στις μικρές επιχειρήσεις, βιοτεχνίες, υπηρεσίες παρεχόμενες σε μικρή κλίμακα

5. Στην επιτόπου αξιοποίηση και εμπορία της γεωργικής, δασοκομικής και αλιευτικής παραγωγής
6. Σε άλλα μέτρα
7. στην δημιουργία υποδομής στους φορείς υλοποίησης.

Η εφαρμογή της πρωτοβουλίας συνάντησε δυσχέρειες τόσο σε επίπεδο φορέων υλοποίησης, όσο και σε επίπεδο ενδιαμέσου φορέα και λοιπών εμπλεκόμενων δημοσίων αρχών. Παρά τις δυσχέρειες που προέκυψαν η εφαρμογή του προγράμματος απέφερε αποτελέσματα σε θεσμικό επίπεδο αλλά και στο ίδιο το φυσικό αντικείμενο.

Σε θεσμικό επίπεδο διακρίνουμε:

- Την ενεργοποίηση του τοπικού πληθυσμού προκειμένου να στηριχτεί το έργο ομάδων τοπικής δράσης,
- Την απόκτηση εμπειρίας και την επαφή με νέες μεθόδους προγραμματισμού και διοίκησης για την άμεση στήριξη των κοινών τοπικών πρωτοβουλιών για την ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών,
- Κατανόηση της ανάγκης ολοκληρωμένων παρεμβάσεων με έμφαση στην αξιοποίηση έργων ή δραστηριοτήτων, που υλοποιήθηκαν στα πλαίσια άλλων προγραμμάτων, ώστε να υπάρχουν πολλαπλασιαστικά οφέλη για τις περιοχές κ.α.

Σε επίπεδο φυσικού αντικείμενου διακρίνουμε την ενίσχυση δράσεων που συνεισέφεραν συμπληρωματικά στην αύξηση της αποτελεσματικότητας των παρεμβάσεων του ΚΠΣ στις περιοχές όπου εφαρμόστηκε, αντιμετωπίζοντας προβλήματα αγροτικού χώρου, την προώθηση της τοπικής αγροτικής παραγωγής και την αξιοποίηση των τοπικών συγκριτικών πλεονεκτημάτων, την αξιοποίηση των τοπικών και την ανάδειξη αξιόλογων φυσικών και ιστορικών χώρων με σκοπό τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και την αύξηση του τουριστικού ρεύματος.

Στα πλαίσια της κοινοτικής πρωτοβουλίας LEADER II, εγκρίθηκε, από την Ε.Ε, για το διάστημα 1994-1999, πρόγραμμα πλαίσιο ύψους Δημόσιας Δαπάνης 208 εκ. ECU (περίπου 64 δις. δρχ.) από τα οποία η κοινοτική συμμετοχή ανέρχεται σε 51,7 δις. δρχ. και η εθνική συμμετοχή σε 12,3 δις. δρχ.

Στόχος αυτής της πρωτοβουλίας είναι τόσο, η κατά το δυνατόν, εξομάλυνση των δυσμενών επιπτώσεων που έχει για την Ελλάδα η εφαρμογή της νέας Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, όσο και η συγκράτηση του αγροτικού πληθυσμού στην ύπαιθρο με παρεμβάσεις που εξασφαλίζουν την αειφόρο ανάπτυξή της, δίνουν τη δυνατότητα συμπληρωματικού εισοδήματος και συμβάλλουν στη μείωση της ανεργίας, στη διαφύλαξη των φυσικών πόρων και την προστασία του περιβάλλοντος.

Στα πλαίσια της πρωτοβουλίας περιλαμβάνονται τα ακόλουθα:

• **Καινοτόμα προγράμματα αγροτικής ανάπτυξης**

Τα προγράμματα αυτά καταρτίζονται από τοπικούς αναπτυξιακούς Φορείς (Φορείς υλοποίησης) και αφορούν την ανάπτυξη του αγροτικού χώρου στο σύνολό του με διάφορες δράσεις, οι οποίες πρέπει να έχουν χαρακτηριστικά όπως καινοτομία, δυνατότητα μεταφοράς τεχνογνωσίας, πολλαπλασιαστικότητας των αποτελεσμάτων,

συμπληρωματικότητας με άλλες παρεμβάσεις, δημιουργίας θέσεων εργασίας, διαφοροποίησης της απασχόλησης και της παραγωγής κ.λ.π.

Οι δράσεις αυτές εντάσσονται σε έξι μέτρα, ανάλογα με το είδος τους. Αυτά είναι:

1. Τεχνική υποστήριξη
2. Επαγγελματική κατάρτιση
3. Αγροτουρισμός
4. Μικρές επιχειρήσεις
5. Αξιοποίηση επί τόπου και εμπορία γεωργικής, δασοκομικής παραγωγής και αλιείας
6. Διατήρηση και βελτίωση περιβάλλοντος και του περιβάλλοντος χώρου.

Απόκτηση ικανοτήτων

Πρόκειται για ένα προκαταρτικό στάδιο με αντικείμενο τη διάγνωση των αναγκών μιας περιοχής, την ενημέρωση, κατάρτιση, και ευαισθητοποίηση του πληθυσμού για την ενεργό συμμετοχή του στο σχεδιασμό της αναπτυξιακής προσπάθειας και τελικό στόχο τη δημιουργία αναπτυξιακού Φορέα και την κατάρτιση σχεδίου τοπικής αγροτικής ανάπτυξης.

Διακρατική συνεργασία

Πρόκειται για σχέδια που υλοποιούνται από κοινού μεταξύ των Φορέων υλοποίησης δυο ή περισσότερων κρατών μελών της Ε.Ε.

1.8.4. AGENDA 2000

Με την έγκριση τριάντα περίπου νομοθετικών μέτρων, η Ευρωπαϊκή Ένωση ολοκλήρωσε το 1999 το σχέδιό της με τίτλο " Πρόγραμμα Δράσης 2000". Δημιούργησε έτσι ένα πλήρες και ενιαίο πλαίσιο που διαμορφώνει με σαφήνεια και συνοχή το μέλλον της. Ο κυριότερος στόχος της ήταν να προετοιμάσει την Ένωση για την αντιμετώπιση των σπουδαιότερων προκλήσεων: Την ενίσχυση των πολιτικών της και την προσχώρηση νέων κρατών, μέσα σε ένα αυστηρό δημοσιονομικό πλαίσιο.

Μέσα από το σχέδιο δράσης 2000 προωθούνται οι πολιτικές για τη γεωργία και την αγροτική ανάπτυξη μέσα από προτάσεις για την απασχόληση, την βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και την επίτευξη κοινωνικής και οικονομικής συνοχής υπό τον όρο της αειφόρου ανάπτυξης. Σε αυτό αναμένεται να συμβάλλει και η μεταρρύθμιση των διαρθρωτικών πολιτικών της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής και της αγροτικής ανάπτυξης.

Γίνεται προσπάθεια να βασιστεί το μέλλον των περιοχών αυτών στη διατήρηση της ζωτικότητάς τους και την προστασία της αγροτικής κληρονομιάς. Ουσιαστικά δηλαδή επιδιώκεται η ενδυνάμωση του κοινωνικού και οικονομικού τους ιστού και ο περιορισμός της εξόδου του πληθυσμού.

Το σχέδιο δράσης δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην εναλλακτική απασχόληση, στον αγροτουρισμό, στην αναψυχή, στα πολιτιστικά, στο περιβάλλον, στην τεχνολογία της πληροφόρησης και στις επικοινωνίες. Προσπαθεί δηλαδή να εκμεταλλευτεί όλα

τα πλεονεκτήματα των ορεινών μειονεκτικών περιοχών. Μέσα από ένα κατάλογο ολοκληρωμένων μέτρων τα κράτη - μέλη θα μπορούν να επιλέξουν αυτά που ταιριάζουν στις τοπικές συνθήκες που επικρατούν, ενώ τους δίνεται η δυνατότητα να μπορούν να προσδιορίσουν περιοχές εφαρμογής μαζί με τις περιοχές προτεραιότητας.

Με την AGENDA 2000 αναγνωρίζεται ότι το μέλλον των μειονεκτικών περιοχών δεν βασίζεται πλέον μόνο στο γεωργικό τομέα, αλλά και σε προτάσεις που έχουν ως στόχο την ενδυνάμωση του οικονομικού και κοινωνικού ιστού των περιοχών αυτών και του περιορισμού της εσωτερικής μετανάστευσης προς τα αστικά κέντρα. Έτσι, δίνεται έμφαση στην εναλλακτική απασχόληση όπως αγροτουρισμός, αναψυχή, πολιτιστικά, περιβάλλον. Το Σχέδιο Δράσης δηλαδή έχει πλήρη εφαρμογή στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές, οι οποίες συνδυάζουν πληρέστερα τα πλεονεκτήματα για έναν εναλλακτικό και ολοκληρωμένο τρόπο ανάπτυξης.

Τέλος, θα πρέπει να αναφέρουμε ότι και εδώ βασική προϋπόθεση είναι η επικουρικότητα και η εταιρική σχέση καθώς και ότι η επιτυχία μιας δράσης κρίνεται μέσα από τη συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας και της αγροτικής κοινότητας.

1.8.5. Πολιτική Περιφερειακής Ανάπτυξης

Η πολιτική αυτή ξεκίνησε αργότερα από τις άλλες κοινοτικές πολιτικές, αλλά είναι ιδιαίτερα ισχυρή. Πρόκειται για μια πολιτική για την οποία εξασφαλίζονται πόροι από τα Διαρθρωτικά Ταμεία και το Ταμείο Συνοχής.

Μέσα από την περιφερειακή πολιτική προωθούνται προγράμματα όπως η πρωτοβουλία LEADER με στόχο την τοπική ανάπτυξη μέσα από την ανάληψη τοπικών πρωτοβουλιών. Κάποια από αυτά τα προγράμματα έχουν ως στόχο την ανάπτυξη της συνεργασίας και της δικτύωσης μεταξύ των περιφερειών, ενώ άλλα είναι προσανατολισμένα στην έρευνα και την τεχνολογία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

1. ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟ Ν. ΡΟΔΟΠΗΣ

Ο Ν. Ροδόπης βρίσκεται στην κεντρική Θράκη. Βόρεια συνορεύει με την Βουλγαρία, ανατολικά ορίζεται από το Ν. Έβρου, δυτικά από το Ν. Ξάνθης και νότια βρέχεται από το Θρακικό πέλαγος. Έχει έκταση 2.543 τετραγωνικά χιλιόμετρα και ο πληθυσμός του κατά την απογραφή του 1991 ανερχόταν σε 103.190. Ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο οι κάτοικοι ήταν 40,6. Διοικητικά ο Ν. Ροδόπης αποτελείται από τους Δήμους Κομοτηνής και Σαπών. Πρωτεύουσα του Νομού είναι η Κομοτηνή. Ο πληθυσμός είναι κατά 34,7% αστικός, 9,7% ημιαστικός και 55,6% αγροτικός. Είναι επίσης κατά 64,97% πεδινός, 22,2% ημιορεινός και 12,83% ορεινός.

1.1. ΦΥΣΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Το έδαφος του Νομού είναι κατά 37,6% (956,9 τετραγωνικά χιλιόμετρα) πεδινό, 32,4% (825,6 τετραγωνικά χιλιόμετρα) ημιορεινό και 29,9% (760,6 τετραγωνικά χιλιόμετρα) ορεινό. Σε ολόκληρο το βόρειο και βορειοανατολικό τμήμα του δεσπόζουν η οροσειρά της Ανατολικής Ροδόπης και οι απολήξεις της. Το μεγαλύτερο υψόμετρο σημειώνεται στα βορειοδυτικά, κοντά στα σύνορα με την Βουλγαρία, στο Παπίκιο Όρος (1.483). Επίσης, στο νοτιοανατολικό τμήμα του νομού βρίσκεται το όρος Ίσμαρος (678).

Πεδιάδες

Ολόκληρο το κεντρικό και νότιο τμήμα του νομού καλύπτεται από πεδινά εδάφη. Η πεδιάδα της Κομοτηνής ορίζεται δυτικά από τη λίμνη Βιστονίδα, βόρεια και ανατολικά από τις απολήξεις της Ροδόπης, ενώ νότια βρέχεται από το Θρακικό Πέλαγος. Καλύπτει σημαντικό τμήμα της επιφάνειας του νομού και είναι ιδιαίτερα εύφορη.

Υδρογραφία

Η πεδιάδα της Κομοτηνής διαρρέετε από αρκετούς ποταμούς και τους παραπόταμούς τους, οι οποίοι πηγάζουν στη Ροδόπη και εκβάλλουν κυρίως στο Θρακικό πέλαγος. Το δυτικό τμήμα του νομού διαρρέει ο ποταμός Κομψάτος, ο οποίος πηγάζει στη δυτική Ροδόπη, διαρρέει τμήμα του Ν. Ξάνθης και εκβάλλει στη λίμνη Βιστονίδα. Το κεντρικό και ανατολικό τμήμα του νομού αποστραγγίζουν οι ποταμοί Μπόσμπος και Φιλιούρι. Στα δυτικά βρίσκεται η λίμνη Βιστονίδα, τμήμα της οποίας ανήκει στο ν. Ξάνθης. Στο νότιο τμήμα του νομού σχηματίζεται η λίμνη του Μητρικού στην οποία καταλήγουν οι ποταμοί Μπόσμπος και Φιλιούρι.

Ακτογραφία

Ο Νομός έχει μικρή σχετικά ακτογραμμή στο Θρακικό πέλαγος, της οποίας το δυτικό τμήμα παρουσιάζει αξιόλογο οριζόντιο διαμελισμό. Η ακτογραμμή αρχίζει δυτικά από τον Όρμο Βιστονίας (Πόρτο - Λάγο) και συνεχίζεται με πολλές εγκολπώσεις ως το ακρωτήριο Κουρουσμήλου, όπου σχηματίζεται και λιμνοθάλασσα. Στην συνέχεια,

στις εκβολές των ποταμών Φιλιούρι και Μπόσμπου, σχηματίζεται ο Όρμος Ανοικτό, ανατολικό άκρο του οποίου είναι το ακρωτήριο Αχλάδα. Η ακτογραμμή συνεχίζεται ομαλή προς τα ανατολικά - νοτιοανατολικά και μέχρι τα όρια με το Νομό Έβρου σχηματίζεται μόνο το ακρωτήριο Μαρώνεια.

Κλίμα

Το κλίμα στο ορεινό εσωτερικό του Νομού Ροδόπης είναι ηπειρωτικό, με ψυχρούς χειμώνες και θερμά καλοκαίρια. Νοτιότερα, όμως, οι καιρικές συνθήκες γίνονται ηπιότερες και αποκτούν χαρακτηριστικά του Μεσογειακού κλίματος, επειδή ο ορεινός όγκος της Ροδόπης προφυλάσσει τις πεδιάδες από τους ψυχρούς βόρειους ανέμους, ενώ ταυτόχρονα το ομαλό παράκτιο ανάγλυφο επιτρέπει στη θάλασσα να ασκεί την ευεργετική της επίδραση.

Οικονομία

Η οικονομία του ν. Ροδόπης στηρίζεται σε πολύ μεγάλο βαθμό στη γεωργία και την κτηνοτροφία. Σχετική ανάπτυξη παρουσιάζει ο τριτογενής τομέας, ενώ η βιομηχανία είναι περιορισμένη. Η οικονομική καθυστέρηση της περιοχής οφείλεται στην ακριτική της θέση, στην όχι μεγάλη ποικιλία φυσικών πόρων και στην σχετικά μεγάλη απόσταση από τα κύρια οικονομικά κέντρα της χώρας. Η αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών αποτελεί αντικείμενο μακρόπνοων αναπτυξιακών προγραμμάτων από μέρους της πολιτείας.

Γεωργία

Κύριος οικονομικός κλάδος του Νομού είναι η γεωργία, η οποία βασίζεται κυρίως στην καλλιέργεια σιτηρών, οσπρίων, κτηνοτροφικών φυτών, καπνού, ζαχαρότευτλων και άλλων βιομηχανικών φυτών. Κυριότερη γεωργική περιοχή είναι η πεδιάδα της Κομοτηνής. Άλλα γεωργικά προϊόντα είναι τα μήλα, οι πατάτες και οι ντομάτες.

Κτηνοτροφία

Η κτηνοτροφία παρουσιάζει σχετική ανάπτυξη στο Ν. Ροδόπης, ιδίως σε μικρά ζώα (κατσίκες, χοίροι, πρόβατα) και ασκείται κατά κανόνα με οικόσιτη και ημιοικόσιτη μορφή. Αν και τα βοοειδή δεν αποτελούν τον σημαντικότερο κτηνοτροφικό κλάδο, συνεισφέρουν το 56,3% της τοπικής παραγωγής γάλακτος, ενώ το υπόλοιπο προέρχεται από τα πρόβατα (31,6%) και τις κατσίκες (12,1%).

Αλιεία

Η αλιεία ασκείται κυρίως στις θαλάσσιες περιοχές του νομού, στα παράλια του θρακικού πελάγους, αλλά και στα εσωτερικά του ύδατα.

Ορυκτός πλούτος

Στο νομό Ροδόπης υπάρχει αξιόλογος ορυκτός πλούτος, ο οποίος όμως παραμένει σε μεγάλο βαθμό αδιερεύνητος και ανεκμετάλλευτος. Σημαντικότερα κοιτάσματα είναι: των μικτών θειούχων μεταλλευμάτων στο νοτιοανατολικό μέρος του νομού, με αποθέματα 30.000 περίπου τόνους, και του σιδηρομεταλλεύματος νοτιοανατολικά της Μαρώνειας, με αποθέματα μερικές δεκάδες χιλιάδες τόνους. Κανένα από αυτά δεν βρίσκεται υπό εκμετάλλευση. Υπάρχουν επίσης διάφορες εμφανίσεις χρωμίτη, μεταλλευμάτων μαγγανίου, μικτών θειούχων και χαλκού, οι οποίες είτε δεν παρουσιάζουν οικονομικό ενδιαφέρον είτε δεν έχουν ερευνηθεί επαρκώς.

Συγκοινωνίες - Επικοινωνίες

Το επαρχιακό και κοινοτικό οδικό δίκτυο του νομού δεν είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένο, αλλά επαρκεί για τις τοπικές ανάγκες, ενώ η Κομοτηνή συνδέεται με τακτική συγκοινωνία με τις περισσότερες κωμοπόλεις και χωριά. Η οδική και σιδηροδρομική σύνδεση με την υπόλοιπη Ελλάδα και το εξωτερικό, γίνεται μέσω της εθνικής οδού και της σιδηροδρομικής γραμμής που συνδέουν τη Θεσσαλονίκη με τα Τουρκικά σύνορα. Η αεροπορική σύνδεση της Κομοτηνής με την Αθήνα εξυπηρετείται από τον αερολιμένα της Αλεξανδρούπολης. (Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα).

1.2. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ

1.2.1. Περιφερειακό ΑΕΠ

Στα τελευταία 25 χρόνια, η Ανατολική Μακεδονία και η Θράκη και επομένως και ο Ν. Ροδόπης παρουσίασε μια σημαντική πορεία ανάπτυξης και σύγκλισης. Τα στατιστικά στοιχεία δείχνουν συνεχή άνοδο του ΑΕΠ και της απασχόλησης στους τομείς της μεταποίησης, των κατασκευών, του εμπορίου, των μεταφορών, των τραπεζών και άλλων υπηρεσιών. Η διάρθρωση του περιφερειακού ΑΕΠ του Ν. Ροδόπης παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 2.1: Περιφερειακό Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν 1981-1991

	ΣΥΝΟΛΟ	Α' ΓΕΝΗΣ	Β' ΓΕΝΗΣ	Γ' ΓΕΝΗΣ
1981 (Αξίες σε εκατ. δρχ. τιμές σταθερές 1970)	2.912	990	524	1.398
1991 (Αξίες σε εκατ. δρχ. τιμές σταθερές 1970)	3.301	1.189	636	1.476
Μεταβολή 1991-1981	13,4%	20,1%	21,4%	5,6%

Πηγή: ΚΕΠΑ Εκθέσεις 19, Πίνακες R.1,R.3

1.2.2. Η Εξέλιξη του παραγωγικού δυναμικού στο Ν. Ροδόπης

Στη μελέτη του παραγωγικού συστήματος του Ν. Ροδόπης μέχρι το 1991, αποτυπώνεται η αναπτυξιακή του πορεία. Αντίθετα τα στατιστικά στοιχεία κατά την πενταετία 1991 - 1995 αποκαλύπτουν την αποβιομηχάνιση που υφίσταται ο Νομός τόσο σε αριθμό καταστημάτων όσο και σε απασχόληση. Η αρνητική πορεία αντιστρέφεται μόλις το 1995, όπου αρχίζει να υλοποιείται το πρώτο κύμα επενδυτικών σχεδίων και να αποδίδουν καρπούς οι αναπτυξιακοί νόμοι.

Πίνακας 2.2: Βασικά οικονομικά μεγέθη Ν. Ροδόπης (Καταστήματα με απασχόληση 20 ατόμων και άνω)

Έτος	Αριθμός καταστημάτων	ΜΕΑ	Αμοιβές απασχολούμενων	Ακαθάριστη αξία	Προστιθέμενη αξία	Σύνολο ακαθάριστων επενδύσεων
1991	22	1.256	1.939.143	13.107.981	4.291.036	1.834.217
1992	20	1.129	2.196.774	14.165.044	5.047.936	2.581.633
1993	19	1.129	2.418.474	15.169.217	5.738.101	1.655.600
1994	19	1.138	2.756.380	16.842.377	6.109.234	4.752.126
1995	19	1.248	3.222.225	20.535.614	7.357.180	3.009.039

Πηγή: ΕΣΥΕ, Πίνακας 25

Μέχρι το 1995 η πορεία είναι φθίνουσα και οι μεγάλες βιομηχανίες αποχωρούν ή περιορίζουν την δραστηριότητά τους. Πρέπει να σημειώσουμε ότι αντίστοιχη φθίνουσα πορεία ακολουθεί το σύνολο της περιφέρειας ΑΜΘ και μάλιστα πολύ πιο έντονα.

1.2.3. Αγροτικός τομέας

Ο Ν. Ροδόπης διαθέτει ένα μεγάλο αριθμό μοναδικών βιοτόπων. Είναι χαρακτηριστικό ότι συγκεντρώνει ένα μεγάλο ποσοστό των συνολικών εκτάσεων που έχουν χαρακτηριστεί ως αισθητικά δάση στην χώρα και αυτών που έχουν χαρακτηριστεί ως μνημεία της φύσεως. Το παρθένο δάσος της κεντρικής Ροδόπης, αποτελεί ένα μοναδικό οικοσύστημα όπου η χλωρίδα και η πανίδα σε μεγάλο βαθμό, έχει μείνει μακριά από οποιαδήποτε ανθρώπινη επέμβαση. Παράλληλα ο Νομός διαθέτει εξαιρετικά τοπία φυσικής ομορφιάς, καταφύγια θηραμάτων, ελεγχόμενες περιοχές κνηγιού κ.α.

Η καλλιεργούμενη έκταση του Νομού αποτελεί το 34,2% του συνόλου της έκτασής του, οι βοσκότοποι το 24,5% ενώ τα δάση προσεγγίζουν το 34,5% των εκτάσεών του. Με στοιχεία του 1998 ο Ν. Ροδόπης αρδεύει το 38,7% των καλλιεργούμενων εδαφών του.

Πίνακας 2.3: Κατανομή των χρήσεων γης στο Ν. Ροδόπης (σε χιλιάδες στρέμματα)

σε χιλιάδες στρέμματα	Αριθμός κοινοτήτων (προ Καποδίστρια)	Σύνολο εκτάσεων	Καλλιεργούμενες εκτάσεις και αγροναπαύσεις	%	Βοσκότοποι	%	Δάση	%
Ν. Ροδόπης	38	2543,1	870,3	34,2%	622,1	24,5%	877,3	34,5%

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή πληθυσμού 1991

1.2.4. Βιομηχανία

Η βιομηχανική ανάπτυξη στο Ν. Ροδόπης υπήρξε δυναμική κατά περιόδους. Ο δυναμισμός αυτός είχε ήδη παρουσιαστεί στην περίοδο 1969 - 1978 ενώ εντάθηκε στη δεκαετία του 1980.

Η εκβιομηχάνιση της περιοχής είναι γενικά πολύ πρόσφατη. Οι περισσότερες επιχειρήσεις ιδρύθηκαν μετά το 1970, και η ανάπτυξη στηρίχθηκε στο χαμηλό κόστος εργασίας, στα κίνητρα και στην αποκέντρωση της παραγωγής.

Στην περίοδο 1981 - 1990, ο αναπτυξιακός νόμος ενίσχυσε πολλές βιομηχανικές επενδύσεις σε όλους τους βιομηχανικούς κλάδους στο Ν. Ροδόπης.

Στην περίοδο 1991 - 1997, οι ενισχύσεις μέσω των κινήτρων αυξήθηκαν και ο Ν. Ροδόπης απορρόφησε ένα σημαντικό ποσοστό των συνολικών επιχορηγήσεων προς τις ιδιωτικές επενδύσεις. Τέλος, την τελευταία τριετία ο Ν. Ροδόπης συγκεντρώνει αυξανόμενα μερίδια ενισχύσεων και ιδιωτικών επενδύσεων.

Ο Νομός συγκεντρώνει 747 μικρομεσαίες επιχειρήσεις που κατανέμονται στους κλάδους τροφίμων και ποτών (45,1%), μεταλλικών κατασκευών (19,1%), ξύλου και επίπλου (18,6%), ετοίμου ενδύματος (12,6%), λατομείων και επεξεργασίας μαρμάρων (2,5%) και υπόδησης (2%) (Στοιχεία 1996).

Πίνακας 2.4: Αριθμός ΜΜΕ επιχειρήσεων των κυριότερων κλάδων στο Ν. Ροδόπης

Α/Α	Κλάδος	Αριθμός επιχειρήσεων	
		Ν. Ροδόπης	%
1	Έτοιμο ένδυμα	94	12,6%
2	Υπόδηση	15	2%
3	Ξύλο - Επίπλο	139	18,6%
4	Μάρμαρα - Λατομεία	19	2,5%
5	Ποτά - Τρόφιμα	337	45,1%
6	Μεταλλικές κατασκευές - Μηχανουργία	143	19,1%
	Σύνολο	747	100%

Πηγή: Επιμελητήριο Ν. Ροδόπης, ΕΞΠΡΕΣ αφιέρωμα στη Βόρεια Ελλάδα, Σεπτέμβριος 1996

Επίσης ο Ν. Ροδόπης συγκεντρώνει το 20,6% του συνόλου των μονάδων της Περιφέρειας ΑΜΘ.

1.2.5. Υπηρεσίες

Ο τριτογενής τομέας αποτελεί σημαντική πηγή εισοδημάτων για το Ν. Ροδόπης. Η καθήλωση της συμμετοχής του τομέα κατά την τελευταία δεκαετία είναι εντυπωσιακή, γεγονός που αποδεικνύει την ποιοτική καθυστέρηση της αναπτυξιακής διαδικασίας στο νομό. Σε σταθερές τιμές 1970, η παραγωγή του τομέα αυξήθηκε

κατά 5,6%, ποσοστό αρκετά χαμηλό σε σχέση με το αντίστοιχο της περιφέρειας (17,4%) (Βλ. πίνακα 1). Η συγκεκριμένη μεταβολή επηρέασε τη διάρθρωση του εγχώριου προϊόντος στο νομό. Το 1981 η συμμετοχή του τριτογενούς τομέα άγγιζε το 48% ενώ το 1991 η συμμετοχή περιορίστηκε στο 44,7%.

Η δομή του τριτογενούς τομέα, συμμορφώνεται με αυτήν της περιφέρειας. Τόσο στην περιφέρεια όσο και στο Νομό κυριαρχούν οι εμπορικές δραστηριότητες και ακολουθούν οι μεταφορές και οι επικοινωνίες. Η ομάδα κλάδων εμπορίου αποτελεί χαρακτηριστικό στοιχείο τάσης σύγκλισης της τοπικής οικονομίας με την περιφερειακή

Ανερχόμενες δραστηριότητες του τριτογενούς τομέα είναι οι τράπεζες, οι ασφάλειες, οι κτηματομεσιτικές υπηρεσίες και η δημόσια διοίκηση. Τέλος μια άλλη ομάδα ανερχόμενων δραστηριοτήτων, με σαφώς ηπιότερα χαρακτηριστικά, είναι η υγεία και η εκπαίδευση.

1.2.6. Απασχόληση - Ανεργία.

Σύμφωνα με στοιχεία του ΟΑΕΔ, η ανεργία στο Ν. Ροδόπης αυξάνει κατά την περίοδο 1992 - 1997. Ένα μεγάλο ποσοστό των άνεργων αποτελείται από εργατικό δυναμικό που αναζητά για πρώτη φορά εργασία ενώ η μακροχρόνια ανεργία αφορά σε μεγαλύτερο βαθμό τις γυναίκες και τα άτομα μέχρι 24 ετών.

1.2.7. Ιδιωτικές Επενδύσεις.

Σημαντική παράμετρος για την κατανόηση της εξέλιξης της δομής ενός παραγωγικού συστήματος, αποτελεί η μελέτη των ιδιωτικών επενδύσεων, που προγραμματίστηκαν και κυρίως, υλοποιήθηκαν σε αυτό. Ο Ν. Ροδόπης και γενικότερα όλη η Θράκη, αποτελεί μια ιδιαίτερη περίπτωση καθώς αποτέλεσε τον προνομιακό χώρο ίδρυσης και εγκατάστασης νέων επιχειρήσεων κατά την τρέχουσα δεκαετία ως αποτέλεσμα των αυξημένων κινήτρων που προβλέπονταν από τους δυο τελευταίους αναπτυξιακούς νόμους (ν.1262/82 και 1892/90).

Από τις 508 επενδύσεις που εντάχθηκαν στον αναπτυξιακό νόμο στη Θράκη, οι 151 εντοπίζονται στ Ν. Ροδόπης, ο οποίος λαμβάνει το 23,2% των επιχορηγήσεων της Θράκης.

Πίνακας 2.5 : Στοιχεία Ν. Ροδόπης για τον ν. 1892/90 (μέχρι 18-3-1997) Υπαγωγές - Ολοκληρώσεις - Ενάρξεις, Περίοδος 1991 - 1996

Νομός	Έτος	Αριθμός Εγκρίσεων	Αριθμός Ο/σεων	Αριθμός Ενάρξεων	Δεν Ξεκίνησαν
Ροδόπης	1991	14	9	2	3
	1992	9	6	1	2
	1993	15	8	2	5
	1994	17	7	4	6
	1995	61	13	24	24
	1996	35	1	3	31
Σύνολο		151	44	36	71

Πηγή: Περιφέρεια ΑΜΘ, Εφημερίδα ΕΞΠΡΕΣ - Αφιέρωμα στη Βόρεια Ελλάδα, Σεπτέμβριος 1997

Την περίοδο 1991 - 1996 ο Ν. Ροδόπης έχει ολοκληρώσει το 29,1% των επενδυτικών σχεδίων, ενώ σε ότι αφορά τις ενάρξεις των επενδυτικών σχεδίων, έχει αρχίσει η υλοποίηση του 23,8% αυτών.

1.3. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Η διάκριση του Νομού σε δυο περιοχές, σε πεδινή και ορεινή, οδήγησε σταδιακά στη διεύρυνση του χάσματος. Τόσο το 1^ο όσο και το 2^ο ΚΠΣ χρηματοδότησαν έργα στην πεδινή περιοχή.

Τα σημαντικότερα προβλήματα του πρωτογενούς τομέα σχετίζονται με το αρδευτικό ζήτημα, όπως το μικρό ποσοστό των αρδευόμενων εκτάσεων, η έλλειψη συγκροτημένων αρδευτικών δικτύων, το υψηλό κόστος άρδευσης και ο κίνδυνος αφαλάτωσης ή εξάντλησης του υπόγειου φορέα. Ο πολυτεμαχισμός των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και Η Έλλειψη μεταποιητικών μονάδων για την επιτόπια επεξεργασία των προϊόντων συμβάλλουν στους χαμηλούς ρυθμούς ανάπτυξης του αγροτικού τομέα. Επίσης παρατηρείται έλλειψη εξειδικευμένων στελεχών καθώς και μετακίνηση αγροτικού πληθυσμού στην Κομοτηνή.

Τα προβλήματα του δευτερογενή τομέα ανάγονται κυρίως στις σημαντικές ελλείψεις στην βιομηχανική υποδομή, καθώς και στην έλλειψη συστηματικών ερευνών για τον εντοπισμό και ακριβή προσδιορισμό του ορυκτού πλούτου όπως είναι ο πρωτογενής χρυσός και τα γεωθερμικά πεδία. Σήμερα η εικόνα της βιομηχανίας στη Ροδόπη χαρακτηρίζεται ως ικανοποιητική, καθώς όπως έχει ήδη αναφερθεί, οι αναπτυξιακοί νόμοι έφεραν θετικά αποτελέσματα. Ο νομός διαθέτει μια ΒΙ.ΠΕ, έκτασης 4.332 στρεμμάτων που διαθέτει ακόμα ελεύθερες εκτάσεις για την ανάπτυξη επενδυτικών σχεδίων.

Η τουριστική υποδομή ικανοποιεί τη σημερινή ζήτηση καθώς ο νομός διαθέτει 14 ξενοδοχειακές μονάδες με δυναμικότητα 909 κρεβάτια.

Στο νομό προγραμματίζονται σημαντικά έργα ενεργειακής υποδομής, που σε συνδυασμό με τα υδροηλεκτρικά έργα του Νέστου θα αποτελέσουν το νέο ενεργειακό κέντρο της Βορειοανατολικής Ελλάδος. Τα έργα αυτά είναι: (α) ηλεκτροπαραγωγικός σταθμός καύσης φυσικού αερίου στην Κομοτηνή, (β) υδροηλεκτρικός σταθμός στη Γρατινή, με την κατασκευή παράλληλου αρδευτικού έργου.

Για το νομό συζητούνται δυο μεγάλα αναπτυξιακά προγράμματα: (α) Ίδρυση μιας νέας πόλης, «Ρωμανία», στην παραλιακή ζώνη του νομού. (β) Ίδρυση μιας τεχνόπολης σε έκταση 40.000 στρεμμάτων, για την ανάπτυξη 3.000 θέσεων εργασίας. Τέλος η διάνοιξη του Τελωνείου Νυμφαίας, αποτελεί ώριμο αίτημα της τοπικής κοινωνίας, το οποίο το οποίο βρίσκεται στη φάση της υλοποίησης.

Το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο με τα τμήματα Νομικής, Ιστορίας και Εθνολογίας, Ελληνικής Φιλολογίας, Κοινωνικής Διοίκησης και Επιστημών Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού, αποτελεί τον σημαντικότερο φορέα έρευνας στο νομό. Η ίδρυση νέων

τμημάτων κρίνεται σκόπιμη και απαραίτητη. Στην ίδια κατεύθυνση, η ίδρυση της Σχολής Αστυνομίας, αναμένεται να ενισχύσει την τοπική οικονομία και να βελτιώσει το τοπικό εισόδημα.

Πίνακας 2. 6: Κύρια Χαρακτηριστικά του Ν. Ροδόπης

	ΡΟΔΟΠΗ	ΧΩΡΑ
Άνεργοι	1.269	210.044
Γεωργία % ΑΕΠ νομού	29	11,3
Βιομηχανία % ΑΕΠ νομού	19	25,0
Υπηρεσίες % ΑΕΠ νομού	51	62,4
% εθνικό ΑΕΠ 1979	61,0	100,0
% εθνικό ΑΕΠ 1997	63,0	100,0
Αριθμός βιομ. και βιοτεχνιών	909	195.616
Μέση ετήσια απασχόληση /άτομα	3.378	565.302
Κύκλος εργασιών (εκ.δρχ.)	38.981	9.079.728
Βιομηχανική χρήση ηλ. ρεύματος (MWh)	49.194	12.489.045
Επιχειρήσεις χονδρικού εμπορίου	293	60.695
Κύκλος εργασιών χονδρικού εμπορίου (εκ.δρχ.)	15.308	6.184.417
Επιχειρήσεις υπηρεσιών	2.064	360.898
Κύκλος εργασιών υπηρεσιών (εκ.δρχ.)	16.276	7.632.123
Κλίνες σε ξεν/κα καταλύματα	923	508.41
Διανυκτερεύσεις ημεδαπών	133.573	12.782.310
Διανυκτερεύσεις αλλοδαπών	9.496	41.424.870
Σύνολο καταθέσεων (εκ.δρχ.)	71.325	12.911.549

Πηγή: (1) Περιοδικό ΕΠΙΛΟΓΗ: "Η Ελληνική οικονομία". Έκδοση, Φεβρ. 1996
(2) ΚΕΠΕ: "Δείκτες Περιφερειακής Ανάπτυξης της Ελλάδας" έκδ. 1992

1.4. ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΕΣ ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΕΣ

Στο Νομό Ροδόπης, όπως και στις περισσότερες περιοχές της Θράκης, κατοικεί ένα μέρος της Μουσουλμανικής Μειονότητας. Τα μέλη της μειονότητας είναι κυρίως ελεύθεροι επαγγελματίες, γεωργοί και κτηνοτρόφοι.

Τα τελευταία χρόνια τα σημεία αλληλεπίδρασης των δυο κοινοτήτων αυξάνονται και αυτές αναπτύσσονται παράλληλα. Αν κάπου υπάρχουν προβλήματα άνισης ανάπτυξης, αυτά εντοπίζονται κυρίως στους περιφερειακούς και απομακρυσμένους οικισμούς και όχι μέσα στην πόλη της Κομοτηνής.

Πρόσφατα, επίσης, έχει εγκατασταθεί στο Ν. Ροδόπης ένας σημαντικός αριθμός παλινοστησάντων Ελλήνων του Πόντου. Γενικά, η περιοχή της Ροδόπης χαρακτηρίζεται ως μωσαϊκό γλωσσών, εθίμων, συνηθειών, ως τόπος των αντιθέσεων, για την άμβλυνση των οποίων δεν αρκεί η καλή προαίρεση των κατοίκων του Νομού· χρειάζεται και μια ενιαία πολιτική τεχνικής, οικονομικής και κοινωνικής στήριξης της περιοχής.

2. ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΚΕΧΡΟΥ Ν. ΡΟΔΟΠΗΣ

2.1. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ- ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ - ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑ.

Η περιοχή μελέτης αφορά στην κοινότητα Κέχρου του Νομού Ροδόπης, στην οποία δεν πραγματοποιήθηκε καμιά μεταβολή με την εφαρμογή του σχεδίου «Ι. Καποδίστριας» (2539/97, ΦΕΚ 244-4/12/1997).

Αναλυτικότερα η κοινότητα Κέχρου αποτελείται από δώδεκα (12) οικισμούς με έδρα τον ομώνυμο οικισμό.

Πίνακας 2.7. Οι οικισμοί που απαρτίζουν την κοινότητα Κέχρου

ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΕΧΡΟΥ	
Κέχρος	Μικρός Κέχρος
Ανω Καμπή	Μοναστήριο
Βούρλα	Τσούκκα
Κόμπος	Χαμηλό
Κερασιά	Χαράδρα
Κάτω Καμπή	Χλόη

Η περιοχή μελέτης καλύπτει μια έκταση 146,2 χιλιάδων στρεμμάτων στο βόρειο - βορειοανατολικό τμήμα του νομού Ροδόπης, βορειοανατολικά της πόλης της Κομοτηνής. Η γεωγραφική θέση αναγνωρίζεται σαν ένα σημαντικό κομβικό σημείο, καθώς βόρεια συνορεύει με τη Βουλγαρία και ανατολικά με το Νομό Έβρου.

Γεωμορφολογικά η έκταση που περιλαμβάνεται στα όρια της Κοινότητας χαρακτηρίζεται σαν ορεινή, με ιδιαίτερο χαρακτηριστικό όμως την απουσία έντονων κλίσεων και δύσβατων ορεινών όγκων. Παράλληλα, η παρουσία περιοχών μεγάλης περιβαλλοντικής και οικολογικής αξίας και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της την καθιστούν ιδιαίτερα ελκυστική για τους επισκέπτες.

Ο πληθυσμός της κοινότητας χαρακτηρίζεται ως αγροτικός και παρουσιάζει σημαντική τάση μείωσης, όπως προκύπτει από τα στοιχεία των απογραφών 1981 και 1991, που παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα. Η ελάττωση αυτή του πληθυσμού είναι σχεδόν τετραπλάσια από την αντίστοιχη σε επίπεδο Νομού και εκ πρώτης όψεως δεν φαίνεται να έχει συγκεκριμένη μορφή, καθώς ορισμένοι οικισμοί παρουσιάζουν σημαντική αύξηση, ενώ σε άλλους ο πληθυσμός μειώνεται δραματικά. Εντούτοις, μια προσεκτικότερη εξέταση αναδεικνύει τα πραγματικά αίτια της μείωσης αυτής, που εμφανίζεται σημαντικότερη στους μικρότερους και πιο απομονωμένους οικισμούς. Το γεγονός αυτό αποτελεί ασφαλώς μια ισχυρή ένδειξη

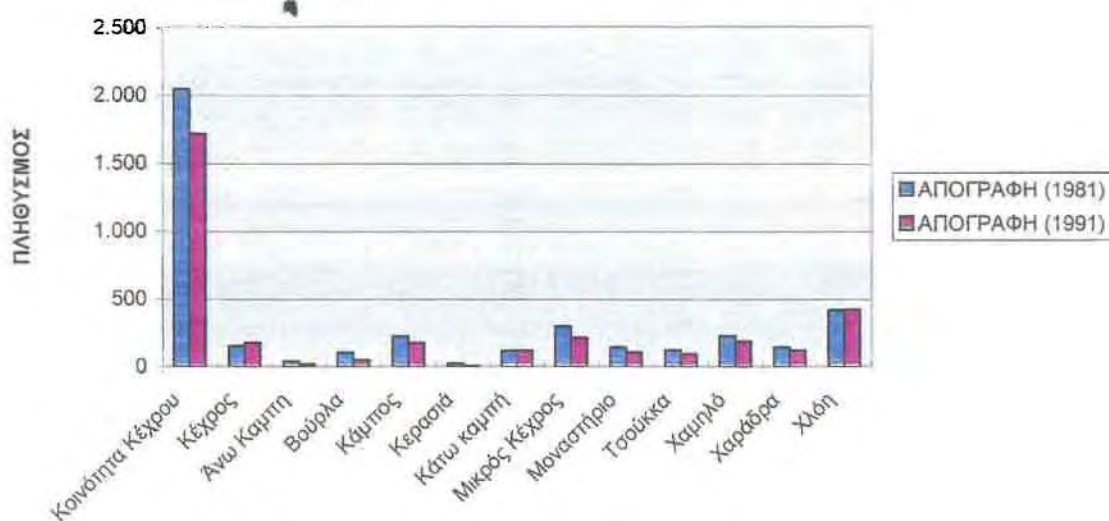
για την ανάγκη προώθησης της τοπικής ανάπτυξης, η οποία θα αποτελέσει τροχοπέδη στην περαιτέρω συρρίκνωση του πληθυσμού και θα βοηθήσει στη συγκράτηση, των νέων κυρίως ατόμων, στην περιοχή τους.

Πίνακας 2.8. Πληθυσμός και έκταση της Κοινότητας Κέχρου

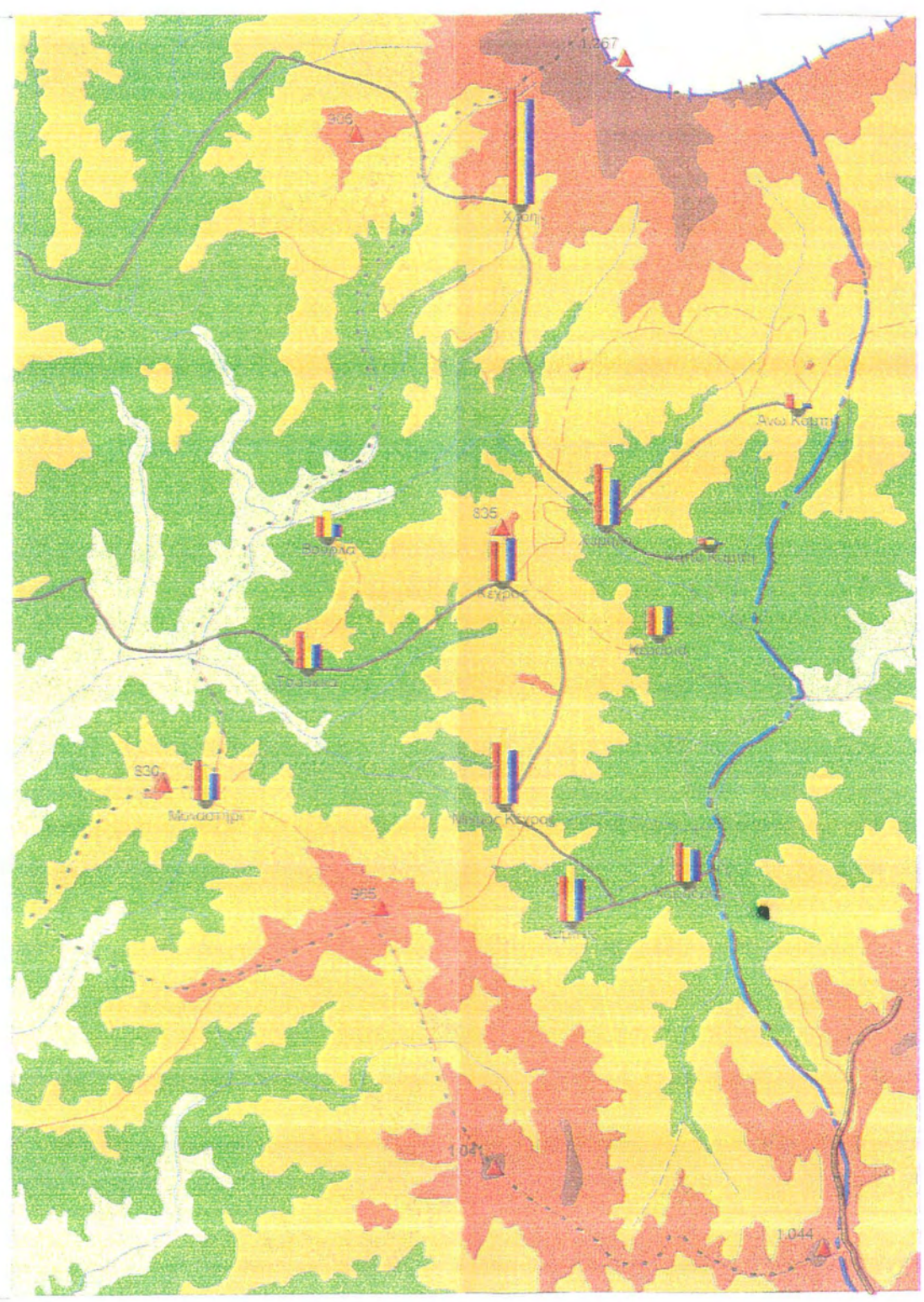
	Πληθυσμός (1981)	%	Πληθυσμός (1991)	%	Μεταβολή 81/91	Έκταση (στρεμ.)	%
Κοινότητα Κέχρου	2.048	100	1.717	100	-16,16	142200	100
Κέχρος	157	7,67	177	10,31	12,74		
Άνω Καμπη	43	2,10	21	1,22	-51,16		
Βούρλα	107	5,22	51	2,97	-52,34		
Κάμπος	226	11,04	177	10,31	-21,68		
Κερασιά	23	1,12	6	0,35	-73,91		
Κάτω καμπή	122	5,96	123	7,16	0,82		
Μικρός Κέχρος	302	14,75	218	12,70	-27,81		
Μοναστήριο	147	7,18	108	6,29	-26,53		
Τσούκκα	126	6,15	96	5,59	-23,81		
Χαμηλό	229	11,18	189	11,01	-17,47		
Χαράδρα	147	7,18	126	7,34	-14,29		
Χλόη	419	20,46	425	24,75	1,43		
Νομός Ροδόπης	107.957		103.19		-4,42	2.543.150	100
Κοινότητα / Νομός (%)		1,90		1,66			5,59

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε. Στοιχεία απογραφής 1981-1991

Διάγραμμα 2.1. Εξέλιξη του πληθυσμού στην Κοινότητα Κέχρου

- Όρια Κοινότητας
- Όρια Κράτους
- Όρια Νομού
- Οικισμοί
- Οδός κοινοτική
- Αγροτική οδός
- Καρροποιητός οδός
- Οδός επαρχιακού δικτύου
- Ρέμα
- Χείμαρρος
- Τριγωνομετρικό Σημείο
- 1000-1200m
- 800-1000m
- 600-800m
- 400-600m
- 200-400m
- 470
- Απογραφή 1971
- Απογραφή 1981
- Απογραφή 1991

Στην εικόνα αυτή της πληθυσμιακής συρρίκνωσης, που παρουσιάζεται στους οικισμούς της κοινότητας Κέχρου, σημαντικό ρόλο έχει διαδραματίσει η απομόνωση και η περιθωριοποίηση στην οποία είχαν περιέλθει κατά τις προηγούμενες δεκαετίες. Στην προσπάθεια αναστροφής εξάλλου εντάσσεται και ο αναπτυξιακός σχεδιασμός που προωθείται στην περιοχή.

Η κοινότητα Κέχρου παρουσιάζει σημαντικές αναπτυξιακές προοπτικές και δυνατότητες. Η διαπίστωση αυτή θα προκύψει αβίαστα στη συνέχεια, με την παρουσίαση του φυσικού και του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και των ιδιαίτερων εκείνων χαρακτηριστικών, που διαμορφώνουν συνολικά την υφιστάμενη κατάσταση στην κοινότητα.

2.2. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

2.2.1. Οικιστική διάρθρωση και εξέλιξη πληθυσμού

Στην περιοχή μελέτης συναντώνται όπως έχει προαναφερθεί οι παρακάτω οικισμοί: ο οικισμός του Κέχρου, η Άνω Καμπή, τα Βούρλα, ο Κάμπος, η Κάτω Καμπή, η Κερασιά, ο Μικρός Κέχρος, το Μοναστήρι, η Τσουνίκα, το Χαμηλό, η Χαράδρα και τέλος η Χλόη. Εμφανίζεται δηλαδή ένα πυκνό δίκτυο οικισμών μικρού πληθυσμιακού μεγέθους.

Δημογραφική και κοινωνική σύνθεση

Αναλύοντας το μέγεθος του πληθυσμού για την περιοχή μελέτης αναφορικά με το ευρύτερο χωρικό πλαίσιο στο οποίο ανήκει, το Νομό Ροδόπης, προκύπτει ότι στην εν λόγω περιοχή κατοικεί περίπου το 1,66% του συνολικού πληθυσμού του Νομού Ροδόπης και το 7,83% του πληθυσμού της επαρχίας Σάπων.

Πίνακας 2.9. Εξέλιξη του πληθυσμού στην περιοχή μελέτης στο Ν. Ροδόπης και στην Επαρχία Σάπων 1971-1991

	1971	1981	1991	Πληθυσμιακή Μεταβολή 71 - 81	Πληθυσμιακή Μεταβολή 81 - 91
Νομός Ροδόπης	107.677	107.957	103.295	0,26	-4,32
Επαρχία Σάπων	25.811	24.143	21.94	-6,46	-9,12
Κ.Κέχρου	2.105	2.048	1.717	-2,71	-16,16

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε. Στοιχεία απογραφής 1971,1981,1991

Από τη διαχρονική ανάλυση του πληθυσμού με χρονικό ορίζοντα τις δυο τελευταίες δεκαετίες 1971-1981, 1981-1991, προκύπτουν τα εξής συμπεράσματα: Την περασμένη δεκαετία η περιοχή μελέτης παρουσίαζε ρυθμούς μείωσης πληθυσμού της τάξεως του 2,71% ενώ ο Νομός τάσεις σταθεροποίησης του πληθυσμού του σε αντιδιαστολή με την επαρχία Σάπων που και αυτή εμφανίζει πτωτικές τάσεις της

τάξεως του 6,5% περίπου. Την τελευταία δεκαετία οι πτωτικές τάσεις της περασμένης δεκαετίας όχι μόνο δεν ανακόπτονται αλλά συνεχίζονται με πολύ έντονους ρυθμούς για την περιοχή μελέτης με αποτέλεσμα ο ρυθμός μεταβολής να ανέρχεται στο -16,16%. Στην ευρύτερη περιοχή του Νομού Ροδόπης και της Επαρχίας Σάπων ο πληθυσμός μειώνεται με σαφώς μικρότερους ρυθμούς της τάξεως του 4,32% και 9.12% αντίστοιχα.

Η συμμετοχή των δυο φύλων στο συνολικό πληθυσμό είναι περίπου η ίδια 50,67% για τις γυναίκες και 49,33% για τους άντρες. Η μεταναστευτική δηλαδή κίνηση δεν είχε επιλεκτικό χαρακτήρα ως προς τα δυο φύλα αλλά είχε τη μορφή μετεγκατάστασης ολόκληρου του νοικοκυριού.

Η σύνθεση του πληθυσμού με βάση το φύλο και την ηλικία παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα:

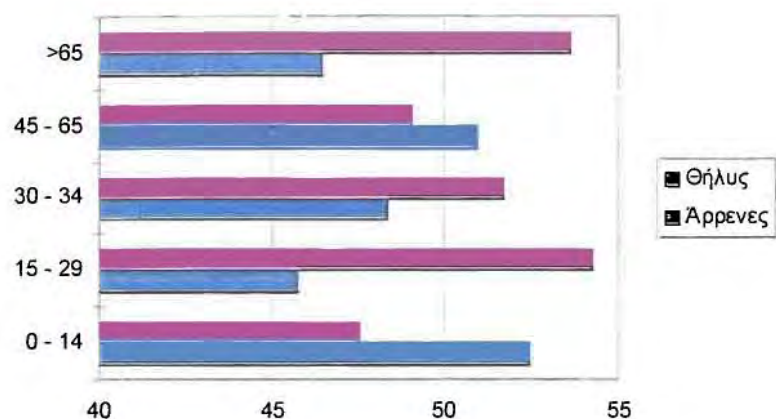
Πίνακας 2.10. Σύνθεση του πληθυσμού κατά ηλικία και φύλο

Κ.Κέχρου	Σύνολο	Άρρενες	Θήλυς	% Α	% Θ
0 - 14	490	257	233	52,45	47,55
15 - 29	398	182	216	45,73	54,27
30 - 34	333	161	172	48,35	51,65
45 - 65	371	189	182	50,94	49,06
>65	125	58	67	46,40	53,60
Σύνολο	1717	847	870	49,33	50,67

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε. Απογραφικό έτος 1991

Από την ηλικιακή σύνθεση του πληθυσμού της περιοχής μελέτης διαπιστώνονται τα ακόλουθα συμπεράσματα:

Στον παιδικό πληθυσμό (0-14) ετών υψηλότερα ποσοστά καταλαμβάνουν οι άνδρες με ποσοστό 52,45%, ενώ στα άτομα μεγάλης ηλικίας 65 ετών και άνω υψηλότερο ποσοστό 53.60% καταλαμβάνει ο γυναικείος πληθυσμός. Τα ποσοστά δηλαδή θνησιμότητας είναι υψηλότερα στην περιοχή για τον ανδρικό πληθυσμό στα άτομα μεγάλης ηλικίας γεγονός που έρχεται σε συμβατότητα με τη γενικότερη τάση που επικρατεί όσον αφορά τα χαρακτηριστικά του πληθυσμού.

Σχήμα 2.2. Ηλικιακή σύνθεση του πληθυσμού κατά φύλλο στην κοινότητα Κέχρου

Ένα άλλο φαινόμενο που παρατηρείται είναι η πληθυσμιακή γήρανση, φαινόμενο που απασχολεί την ελληνική κοινωνία εδώ και αρκετές δεκαετίες. Η πληθυσμιακή γήρανση ορίζεται ως η αύξηση της αναλογίας του γεροντικού πληθυσμού (άτομα ηλικίας 65 και άνω) στον συνολικό πληθυσμό.

Έτσι σύμφωνα με τα παραπάνω δεδομένα, στη χωρική ενότητα που μελετάμε ισχύουν τα ακόλουθα:

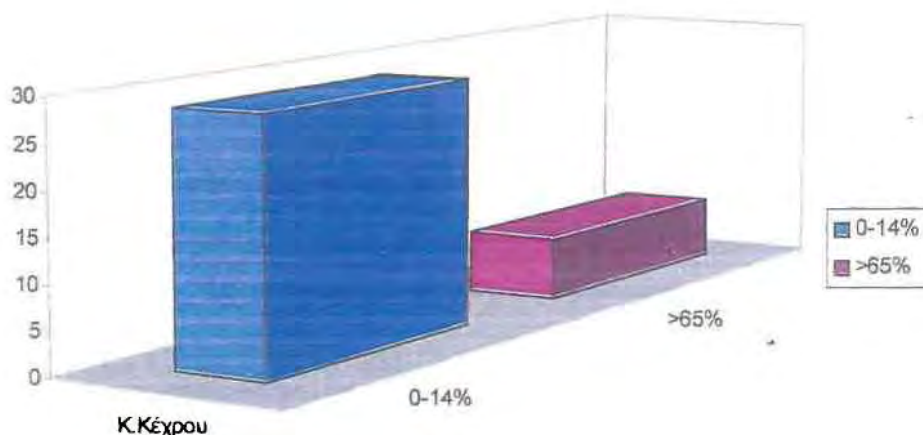
- Ο παιδικός πληθυσμός (0-14 ετών) προσεγγίζει το 28,54% του συνολικού πληθυσμού. Αναφέρεται ότι το όριο υστέρησης του πληθυσμού για το σύνολο της χώρας είναι 27%
- Ο γεροντικός πληθυσμός ανέρχεται στο 7,28%, που είναι κατά πολύ μικρότερο από το όριο γήρανσης του πληθυσμού που είναι για το σύνολο της χώρας το 13%.

Από την παραπάνω ανάλυση προκύπτει ότι ο πληθυσμός της περιοχής μελέτης δεν είναι ιδιαίτερα γηρασμένος. Η ύπαρξη νεανικού ανθρώπινου κεφαλαίου ενδυναμώνει τις δυνατότητες ανάπτυξης της περιοχής αφού είναι γνωστή η μεγαλύτερη προσαρμοστικότητα που εμφανίζει το νέο εργατικό δυναμικό σε σύγχρονες μεθόδους και τεχνικές που ενδεχομένως είναι απαραίτητες. έτσι οποιαδήποτε αναπτυξιακή προσπάθεια στην εν λόγω περιοχή θα πρέπει να λάβει σοβαρά υπόψη της τα παραπάνω πληθυσμιακά δεδομένα ώστε να συμπεριλάβει στο στρατηγικό σχεδιασμό τις πολιτικές συγκράτησης και στήριξης του νεανικού πληθυσμού.

Η πληθυσμιακή γήρανση που υφίσταται η περιοχή αναλύεται στον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 2.11. Πληθυσμιακή γήρανση Κοινότητας Κέχρου

	Σύνολο	0-14	>65	0-14%	>65%
Κ.Κέχρου	1717	490	125	28,54	7,28

Σχήμα 2.3. Παιδικός και Γεροντικός πληθυσμός

2.2.2. Ενεργός πληθυσμός - εργατικό δυναμικό - απασχόληση

Στην παρούσα ενότητα μελετάται η δομή του παραγωγικού συστήματος της περιοχής μελέτης, το διαθέσιμο εργατικό δυναμικό και η ικανότητα απορρόφησης του στην παραγωγική διαδικασία καθώς επίσης και το φαινόμενο της ανεργίας.

Η ανάλυση πραγματοποιείται με βάση τα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία της Ε.Σ.Υ.Ε για το απογραφικό έτος 1991.

Ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός στην περιοχή που μελετάται σύμφωνα με τα απογραφικά στοιχεία του 1991, ανέρχεται σε 691 άτομα.

Ο Συντελεστής Συμμετοχής εκφράζεται από τη σχέση του Οικονομικά Ενεργού πληθυσμού προς το συνολικό πληθυσμό της περιοχής που μελετάται. Έτσι για την περιοχή μελέτης ο Σ.Σ είναι 40,24%.

Ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός και ο Σ.Σ για την περιοχή μελέτης δίνονται στον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 2.12. Οικονομικά Ενεργός πληθυσμός και Συντελεστής Συμμετοχής

	Πληθυσμός	Ο.Ε.Π	Σ.Σ
Κ. Κέχρου	1717	691	40,24

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε. Απογραφή 1991

Η απασχόληση στην περιοχή μελέτης ανέρχεται στο 98,99% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού, ποσοστό ιδιαίτερα υψηλό για το δημοτικό διαμέρισμα Κέχρου.

Πίνακας 2.13. Ποσοστά απασχόλησης στην Κοινότητα Κέχρου

	Οικονομικά ενεργός πληθυσμός	Αριθμός Απασχ/νων	% Απάσχ. επί του ενεργού πληθυσμού
Κ. Κέχρου	691	684	98,99

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε. Στατιστικά στοιχεία 1991

Η ανεργία είναι ένα κοινωνικοοικονομικό φαινόμενο το οποίο απασχολεί ιδιαίτερα τις σύγχρονες κοινωνίες ως αποτέλεσμα της συνεχούς και ταχύτατης εξέλιξης της τεχνολογίας αφενός και αφετέρου των αργών ρυθμών δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας.

Στην περιοχή που μελετάμε το ποσοστό ανεργίας ανέρχεται μόλις στο 1,01% περίπου, ενώ στην ευρύτερη περιοχή του νομού Ροδόπης η ανεργία αγγίζει το 3% και στην επαρχία Σάπων μόλις το 1,96%.

Πίνακας 2.14. Ποσοστά ανεργίας στην περιοχή μελέτης, το νομό Ροδόπης και την Επαρχία Σάπων

	Οικονομικά ενεργός πληθυσμός	Αριθμός Ανέργων	%
Κ. Κέχρου	691	7	1,01
Ν. Ροδόπης	25474	814	3,20
Επαρχία Σάπων	8479	166	1,96

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε. Στατιστικά στοιχεία 1991

Μελετώντας στη συνέχεια το παραγωγικό σύστημα της περιοχής μελέτης καταλήγουμε στα ακόλουθα συμπεράσματα:

Κύριος τομέας απασχόλησης στην περιοχή είναι ο πρωτογενής τομέας με ποσοστό της τάξεως του 94,44% ενώ ένα πολύ μικρό ποσοστό συμμετοχής στην παραγωγική βάση κατέχουν ο τριτογενής και ο δευτερογενής τομέας με ποσοστά 2,92% και 2,34% αντίστοιχα.

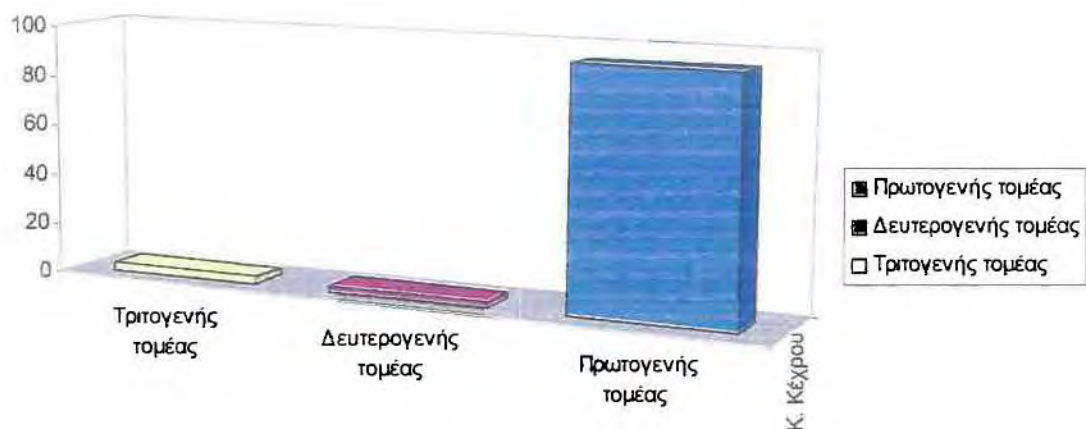
Η διάρθρωση της απασχόλησης ανά τομείς παραγωγής παρουσιάζεται στο παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 2.15. Διάρθρωση της απασχόλησης ανά τομείς στην Κοινότητα Κέχρου

	Αριθμός απασχ/νων	Πρωτογενής τομέας	%	Δευτερογενής τομέας	%	Τριτογενής τομέας	%
Κ. Κέχρου	684	646	94,44	16	2,34	20	2,92

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε. Στατιστικά στοιχεία 1991

Σχήμα 2.4. Διάρθρωση απασχόλησης κατά τομείς παραγωγής

2.3. ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ

Η Κοινότητα Κέχρου κατέχει έκταση 146.200 στρεμμάτων (146,2 km²) στο βόρειο βορειοανατολικό τμήμα του Νομού Ροδόπης. Συγκριτικά με τα 131957,4 km² εδάφους του εθνικού μας χώρου και τα 14157,8 km² του εδάφους της περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, η κοινότητα αποτελεί το 0,11% του εδάφους της χώρας και αντίστοιχα το 1,03% της περιφέρειας. Τέλος σε ότι αφορά στο Νομό Ροδόπης, αποτελεί το 5,75% της έκτασής του.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ε.Σ.Υ.Ε για τον χαρακτηρισμό της μορφολογίας των ΟΤΑ σε ορεινούς, ημιορεινούς και πεδινούς, η διάρθρωση των εδαφών στην Κοινότητα Κέχρου έχει ως εξής:

Πίνακας 2.16. Απόλυτα μεγέθη (σε km²) και ποσοστιαία διάρθρωση (Σύνολο Χώρας, Περιφέρεια Αν. Μακεδονίας και Θράκης, Νομός και Κοινότητα)

Εκτάσεις (Κm ²)	Σύνολο Χώρας	Π.Α.Μ.& Θ.	Ν.Ροδόπης	Κοινότητα Κέχρου
Σύνολο έκτασης	131.957,4 100,0%	14.157,8 100,0%	2.543,1 100,0%	146,2 100,0%
Πεδινές εκτάσεις	37.891,1 28,7%	4.867,9 34,4%	956,9 37,6%	—
Ημιορεινές εκτάσεις	38.271,9 29,0%	3.687,7 26,0%	825,6 32,5%	—
Ορεινές εκτάσεις	55.794,4 42,3%	5.602,2 39,6%	760,6 29,9%	146,2 100%

Πηγή: ΕΣΥΕ Απογραφή 1991 (και επεξεργασία στοιχείων)

Από τον παραπάνω πίνακα διαπιστώνουμε ότι το σύνολο του εδάφους της κοινότητας χαρακτηρίζεται ως ορεινό, εντάσσοντάς την στην συγκεκριμένη κατηγορία, γεγονός που αντανακλάται στη διάρθρωση των χρήσεων γης και στο κεφάλαιο του παραγωγικού συστήματος και στις παραγωγικές κατευθύνσεις των παραγωγικών τομέων.

Η Κοινότητα Κέχρου κατέχει το 19,22% των ορεινών εκτάσεων του Ν. Ροδόπης ο οποίος χαρακτηρίζεται από ομοιομορφία στην κατανομή των εδαφών του σε πεδινά ημιορεινά και ορεινά.

Οι χρήσεις γης παρουσιάζονται συνοπτικά στον πίνακα που ακολουθεί:

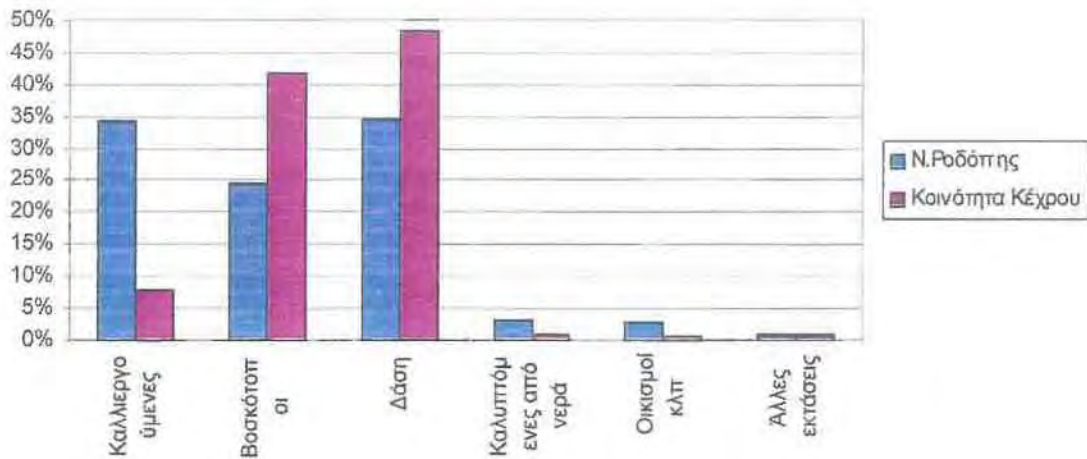
Πίνακας 2.17. Εκτάσεις σε απόλυτα μεγέθη (σε km²) και ποσοστιαία διάρθρωση χρήσεων γης

Εκτάσεις (Km ²)	Σύνολο Χώρας	Π.Α.Μ.& Θ.	Ν.Ροδόπης	Κοινότητα Κέχρου
Σύνολο έκτασης	131.957,4 100,0%	14.157,8 100,0%	2.543,1 100,0%	146,2 100,0%
Καλλιεργούμενες	39.435,9 29,9%	4169,3 29,4%	870,3 34,2%	11,4 7,8%
Βοσκότοποι	52.191,5 39,5%	4628,1 32,7%	622,1 24,5%	60,2 41,78%
Δάση	29.378,1 22,3%	4431,4 31,1%	877,3 34,5%	70,8 48,43%
Καλυπτόμενες από νερά	2.996, 2,3%	319,2 2,3%	84,3 3,3%	1,6 1,09%
Οικισμοί κλπ	5.303, 4,0%	415,5 2,9%	68,9 2,7%	1,0 0,68%
Άλλες εκτάσεις	2.652,8 2,0%	194,3 1,4%	20,2 0,8%	1,2 0,82%

Πηγή: ΕΣΥΕ Απογραφή 1991 (και επεξεργασία στοιχείων)

Από τα παραπάνω στοιχεία επιβεβαιώνεται ο ορεινός χαρακτήρας της περιοχής μελέτης και προσδιορίζεται η μορφή των εκμεταλλεύσεων αυτής.

Σε σχέση με το Νομό, η Κοινότητα Κέχρου αποτελεί το 5,75% της συνολικής του έκτασης. Οι καλλιεργούμενες εκτάσεις αντιστοιχούν μόνο στο 1,31% των αντίστοιχων του Νομού, ενώ οι βοσκότοποι και τα δάση αγγίζουν το 9,68% και 8,07% του Νομού αντίστοιχα.

Διάγραμμα 2.5. Σύγκριση της κατανομής των χρήσεων γης στην Κοινότητα Κέχρου και το Νομό Ροδόπης

2.4. ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΟΜΕΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

2.4.1. Αγροτικός τομέας

Η Κοινότητα Κέχρου κατέχει έκταση 146.200 στρεμμάτων (146,2 Km²) στο βόρειο - βορειοανατολικό τμήμα του Νομού Ροδόπης, αντιπροσωπεύοντας το 5,75% της συνολικής έκτασης του Νομού. Με κριτήρια το υψόμετρο και το ανάγλυφο του εδάφους, ολόκληρη η έκταση της περιοχής μελέτης χαρακτηρίζεται ως ορεινή.

Οι ορεινές εκτάσεις της Κοινότητας Κέχρου αποτελούν το 19,22% των αντίστοιχων εκτάσεων του Νομού Ροδόπης.

Τα χαρακτηριστικά αυτά (υψόμετρο και ανάγλυφο) σε συνδυασμό με το μικροκλίμα της περιοχής προσδιορίζουν τις παραγωγικές κατευθύνσεις στον αγροτικό τομέα, αλλά και γενικότερα των οικονομικών δραστηριοτήτων της περιοχής. Οι αγροτικές δραστηριότητες αποτελούν τις κύριες πηγές εισοδήματος και απασχόλησης, ασκούμενες στα πλαίσια μικρών σε μέγεθος εκμεταλλεύσεων. Η οργάνωση των εκμεταλλεύσεων και η χρησιμοποιούμενη τεχνολογία είναι σχετικά ικανοποιητική για τη δεδομένη διάρθρωση του τομέα, αλλά και τη γενικότερη υποδομή της κοινότητας. Όπως σχεδόν σε όλες τις ορεινές περιοχές της χώρας, οι περιορισμοί που υπάρχουν οφείλονται στην ανεπάρκεια της υποδομής marketing, που δημιουργεί προβλήματα μετά τη συγκομιδή.

Στη συνέχεια θα αναλύσουμε τον πρωτογενή τομέα της περιοχής μελέτης στηριζόμενοι σε δεδομένα που συγκεντρώθηκαν από τις παρακάτω πηγές:

- Τα Δελτία Ετήσιας Γεωργικής Στατιστικής των ετών 1994,1995,1996,1997 και 1998.
- Τα αποτελέσματα της τελευταίας απογραφής (1991)
- Πληροφορίες από τις περιφερειακές Υπηρεσίες του Υπουργείου Γεωργίας

2.4.1.1. Γεωργία

Η συνολική καλλιεργούμενη έκταση στην κοινότητα Κέχρου έχει παραμείνει σταθερή τα τελευταία χρόνια περίπου στις 8.000 στρέμματα από τα οποία ποτίζονται περίπου τα 400.

Πίνακας 2.18. Εξέλιξη των καλλιεργούμενων εκτάσεων στη κοινότητα Κέχρου

Κοινότητα Κέχρου	ΕΤΟΣ				
	1994	1995	1996	1997	1998
Καλλιεργήσιμες εκτάσεις	8,500	8,500	8,500	8,500	8,500
Αρδευόμενες εκτάσεις	100	100	100	400	400

Πηγή: Ετήσια Δελτία Γεωργικής Στατιστικής 1994-1998

Οι συνηθέστερες καλλιέργειες στις εκτάσεις αυτές παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 2.19. Κυριότερες καλλιέργειες στην κοινότητα Κέχρου

Σιτάρι σκληρό	Φασόλια
Σιτάρι μαλακό	Κρεμμύδια Ξερά
Κριθάρι	Ντομάτες υπαίθρου
Βρώμη	Μελιτζάνες υπαίθρου
Σίκαλη	Λαχανοκηπευτικά
Καπνός	Καρπούζια
Μηδική	Μήλα
Πατάτες	Αχλάδια

Πηγή: Ετήσια Δελτία Γεωργικής Στατιστικής 1994-1998

Η εξέλιξη της γεωργικής παραγωγής αντικατοπτρίζεται στον παρακάτω πίνακα όπου εμφανίζονται οι παραγόμενες ποσότητες των παραπάνω προϊόντων κατά τα ίδια έτη.

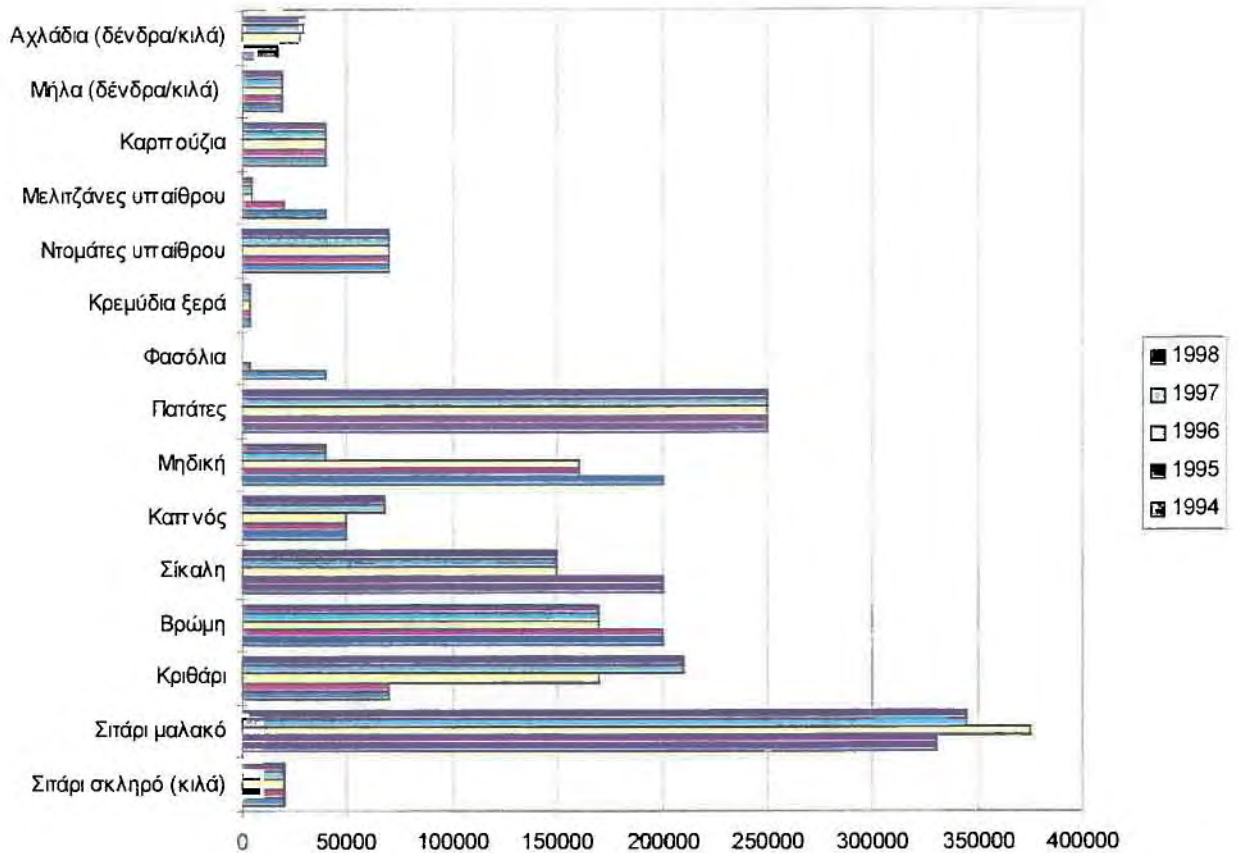
Πίνακας 2.20. Εξέλιξη της γεωργικής παραγωγής στην Κοινότητα Κέχρου

Καλλιέργεια	Έτος				
	1994	1995	1996	1997	1998
Σιτάρι σκληρό (κιλά)	20000	20000	20000	20000	20000
Σιτάρι μαλακό	330000	330000	375000	345000	345000
Κριθάρι	70000	70000	170000	210000	210000
Βρώμη	200000	200000	170000	170000	170000
Σίκαλη	200000	200000	150000	150000	150000
Καπνός	50000	50000	50000	68000	68000
Μηδική	200000	160000	160000	40000	40000
Πατάτες	250000	250000	250000	250000	250000
Φασόλια	40000	4000	—	—	—
Κρεμμύδια ξερά	4200	4200	4200	4200	4200
Ντομάτες υπαίθρου	70000	70000	70000	70000	70000
Μελιτζάνες υπαίθρου	40000	20000	5000	5000	5000
Καρπούζια	40000	40000	40000	40000	40000
Μήλα (δένδρα/κιλά)	3000/19000	3000/19000	3000/19000	3000/19000	3000/19000
Αχλάδια (δένδρα/κιλά)	1700/17000	1700/17000	1700/28000	1700/30000	1700/30000
Λαχανοκηπευτικά (στρ.)	130	130	130	130	130

Πηγή: Ετήσια Δελτία Γεωργικής Στατιστικής 1994-1998

Στα διαγράμματα που ακολουθούν δίνεται μια εποπτική εικόνα των παραπάνω στοιχείων, προκειμένου να γίνουν προφανείς οι τάσεις εξέλιξης των διαφόρων καλλιεργειών, αλλά και για να βγάλουμε τα ανάλογα συμπεράσματα.

Διάγραμμα 2.6. Εξέλιξη της γεωργικής παραγωγής στην κοινότητα Κέχρου(ποσότητες σε κιλά)

Από την ανάλυση όλων των παραπάνω στοιχείων διαπιστώνουμε ότι η γεωργική παραγωγή εμφανίζεται ισορροπημένη με μεγάλη διασπορά σε αρκετά είδη γεωργικών προϊόντων, τα οποία αναφέρονται κυρίως σε ξηρικές καλλιέργειες.

Σημαντικότερες καλλιέργειες είναι τα δημητριακά (σιτηρά, κριθάρι, βρώμη, σίκαλη) τα οποία πιθανότατα σχετίζονται με την κτηνοτροφία της περιοχής.

Σημαντική είναι η παραγωγή σε ότι αφορά τα οπωροκηπευτικά, και κυρίως της πατάτας και της ντομάτας, καθώς επίσης και η παραγωγή των εποχικών και των δενδρώδων καλλιεργειών

2.4.1.2. Κτηνοτροφία

Η κτηνοτροφία αποτελεί το σημαντικότερο κομμάτι της αγροτικής οικονομίας στην κοινότητα Κέχρου του Νομού Ροδόπης. Η σημαντικότητα αυτή του τομέα της κτηνοτροφίας στην αγροτική παραγωγή, είναι κατά κάποιον τρόπο αναμενόμενη. Στην άποψη αυτή συμβάλλουν τόσο τα γενικότερα εδαφολογικά και γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά της περιοχής, όσο και λόγοι παράδοσης.

Ο αριθμός των εκτρεφόμενων ζώων είναι ιδιαίτερα μεγάλος, και αναμφισβήτητα υπάρχουν μεγάλες δυνατότητες περαιτέρω ανάπτυξης, με τη βελτίωση της οργάνωσης της παραγωγής και της διακίνησης των προϊόντων.

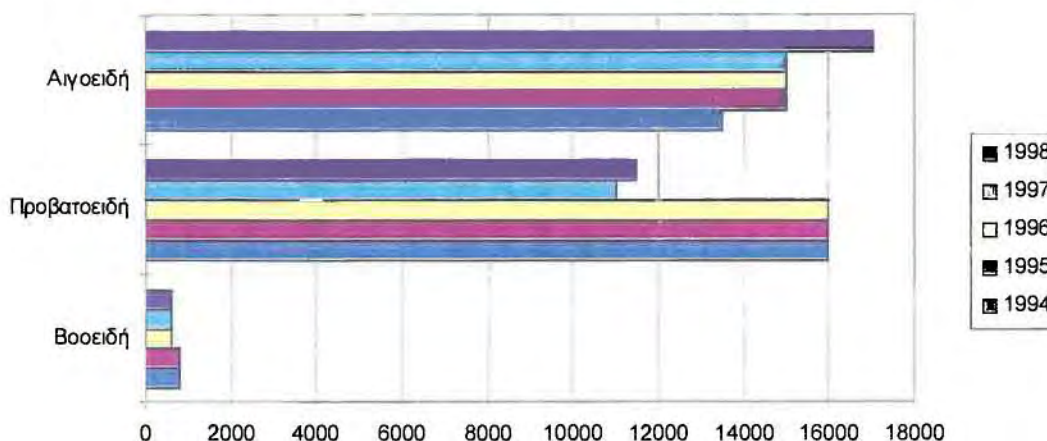
Ο πίνακας που ακολουθεί δείχνει την εξέλιξη του αριθμού των εκτρεφόμενων ζώων των κυρίων κλάδων της κτηνοτροφίας τα έτη 1994-1998.

Πίνακας 2.21. Εξέλιξη του ζωικού κεφαλαίου στην Κοινότητα Κέχρου

Είδος	Έτος				
	1994	1995	1996	1997	1998
Βοοειδή	800	800	630	630	630
Προβατοειδή	16000	16000	16000	11000	11500
Αιγοειδή	13500	15000	15000	15000	17000

Πηγή: Ετήσια Δελτία Γεωργικής Στατιστικής 1994-1998

Διάγραμμα 2.7. Εξέλιξη του ζωικού κεφαλαίου στην Κοινότητα Κέχρου

Σε αντίθεση με την κτηνοτροφία δεν παρουσιάζονται προσπάθειες ανάπτυξης σε άλλους κλάδους της ζωικής παραγωγής, οι οποίοι εμφανίζουν σημαντικές δυνατότητες στην περιοχή.

2.4.1.3. Εξοπλισμός

Ο εξοπλισμός σε μηχανήματα στην Κοινότητα Κέχρου θεωρείται υποτυπώδης. Για την επέκταση των καλλιεργειών και την ενδεχόμενη αναδιάρθρωσή τους απαιτείται η ουσιαστική αναβάθμιση του εξοπλισμού του αγροτικού πληθυσμού της περιοχής. Η εικόνα αυτή γίνεται σαφής και στην εξέλιξη του αριθμού των ελκυστήρων στην κοινότητα Κέχρου, όπου εκτός του μικρού αριθμού, παρατηρείται και μια στασιμότητα σε αυτόν.

Πίνακας 2.22. Αριθμός ελκυστήρων στην Κοινότητα Κέχρου

Κοινότητα Κέχρου	ΈΤΟΣ				
	1994	1995	1996	1997	1998
Διαξονικοί ελκυστήρες	30	35	40	40	40

Πηγή: Ετήσια Δελτία Γεωργικής Στατιστικής 1994-1998

2.4.1.4. Οργάνωση της διάθεσης - Συνεταιρισμοί

Η εμπορία των παραγόμενων προϊόντων, όπως σε όλες σχεδόν τις περιοχές της χώρας, αποτελεί το κύριο πρόβλημα του αγροτικού τομέα. Η έλλειψη ή μη ικανοποιητική διαφοροποίηση της υποδομής εμπορίας έχει αποτέλεσμα τη μη αποτελεσματική λειτουργία της αγοράς. Εκτός από την υποδομή εμπορίας μη ικανοποιητική κρίνεται η αποτελεσματικότητα των φορέων εμπορίας όπως και η εφαρμογή των θεσμοθετημένων παρεμβάσεων.

Η περιοχή μελέτης εξυπηρετείται από την Ένωση Γεωργικών Συνεταιρισμών Κομοτηνής. Η αγροτική πίστη ασκείται από τα κατά τόπους υποκαταστήματα της Α.Τ.Ε. που βρίσκονται στις Σάμπες, μέσω της ΕΓΣ Κομοτηνής.

Τα δάνεια που χορηγούνται είναι κυρίως βραχυπρόθεσμα και μεσοπρόθεσμα. Τα βραχυπρόθεσμα δάνεια (καλλιεργητικά) καλύπτουν την αξία σπόρων, λιπασμάτων, μέρους των γεωργικών φαρμάκων, καλλιεργητικών εργασιών καθώς και την αξία ζωοτροφών που χορηγούνται.

Τα μεσοπρόθεσμα δάνεια είναι συνάρτηση του μεγέθους της επένδυσης και της πιστωτικής επιφάνειας των παραγωγών, ενώ τα μακροπρόθεσμα χορηγούνται βασικά για την κατασκευή κτηρίων και αποθηκών ή για την βελτίωση υφιστάμενων, για αγορά βελτιωμένων ζώων, γεωργικών μηχανημάτων καθώς και την ανέγερση κατοικιών. Τα επιτόκια των δανείων κυμαίνονται κατά έτος ανάλογα με την δημοσιονομική πολιτική της χώρας.

2.4.2. Δευτερογενής - Τριτογενής Τομέας

Ο σαφής αγροτικός χαρακτήρας της περιοχής, σε συνδυασμό με την απόσταση από τα αστικά κέντρα, αλλά και ο γενικότερος χαρακτήρας της περιοχής, έχουν προδιαγράψει τη μορφή και την εξέλιξη του δευτερογενούς και τριτογενούς τομέα στην κοινότητα Κέχρου. Έτσι στο σύνολο των οικισμών της Κοινότητας η ανάπτυξη στους υπόλοιπους τομείς της οικονομικής δραστηριότητας, πέραν του πρωτογενούς, είναι ελάχιστη έως μηδενική. Δεν αναφέρονται, εκτός ίσως από κάποια τοπικά καφενεία, η λειτουργία άλλων καταστημάτων ή η παρουσία ελεύθερων επαγγελματιών, τουλάχιστον με τη μορφή της αποκλειστικής απασχόλησης.

Ανάλογη εικόνα υπάρχει και στον τομέα της βιοτεχνίας, η οποία όμως θα πρέπει να προωθηθεί και να ενισχυθεί στα πλαίσια της αναδιοργάνωσης της αγροτικής παραγωγής και της βελτίωσης της διάθεσης και της εμπορίας των τοπικών προϊόντων.

2.5. ΔΙΚΤΥΑ - ΥΠΟΔΟΜΕΣ

Στην ενότητα αυτή θα περιγράψουμε τις υφιστάμενες τεχνικές υποδομές στην περιοχή μελέτης, για να εξετάσουμε, αφενός μεν την επάρκειά τους και αφετέρου να επισημανθούν οι ανάγκες βελτίωσής τους, ώστε να εξασφαλιστεί η ικανοποιητική μετακίνηση ανθρώπινου δυναμικού και αγαθών αλλά και η βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των κατοίκων.

2.5.1. Οδικά δίκτυα - μεταφορές - κυκλοφορία

Η οδική σύνδεση της ευρύτερης περιοχής της Κομοτηνής γίνεται κατά κύριο λόγο από τον άξονα Ε.Ο. 2, ο οποίος διέρχεται από Ορεστιάδα - Αλεξανδρούπολη - Κομοτηνή - Πόρτο Λόγος - Ξάνθη - Καβάλα - Θεσσαλονίκη.

Το δίκτυο αυτό εξυπηρετεί τοπικά τη συγκοινωνία της Θράκης και της Ανατολικής Μακεδονίας αλλά επιπλέον εξασφαλίζει την διαμετρική κυκλοφορία με την υπόλοιπη Ελλάδα και το εξωτερικό. Έτσι συνδέεται με την υπόλοιπη Ελλάδα μέσω του κύριου οδικού άξονα Ε-75 (Εθνική οδός Αθήνας - Θεσσαλονίκης) και καταλήγει στα Τουρκικά και Βουλγαρικά σύνορα.

Η πρόσβαση σε επί μέρους οικισμούς γίνεται με επαρχιακούς δρόμους που καταλήγουν στις βασικές αρτηρίες.

Υπό κατασκευή βρίσκεται το τμήμα της Εγνατίας οδού το οποίο θα συνδέει τη Θεσσαλονίκη με τα τουρκικά σύνορα.

Η σύνδεση της περιοχής μελέτης με το δίκτυο αυτό γίνεται με την επαρχιακή οδό Νέας Σάντας - Κέχρου, ενώ η κύρια κοινοτική οδός είναι η Μοναστηρίου - Κέχρου - Άνω Καμπής με συνολικό μήκος 17 χλμ. Το μήκος του κύριου οδικού δικτύου της περιοχής μελέτης είναι 36 χλμ. Ενώ του δευτερεύοντος είναι 53 χλμ.

Επίσης, η σύνδεση του Κέχρου με την Κομοτηνή γίνεται εφικτή μέσω επαρχιακού οδικού δικτύου που έχει μήκος 74 χλμ., ενώ η σύνδεσή του με τη Χλόη που είναι ο πιο απομακρυσμένος οικισμός γίνεται μέσω χωματόδρομου.

Αναλυτικά, οι αποστάσεις των δημοτικών διαμερισμάτων από της έδρα του ΟΤΑ, που είναι ο Κέχρος, δίνονται στον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 2.23. Αποστάσεις Δημοτικών διαμερισμάτων από τον Κέχρο

ΟΙΚΙΣΜΟΣ	ΑΠΟΣΤΑΣΗ (ΚΜ)	ΧΡΟΝΟΑΠΟΣΤΑΣΗ (Λεπτά)	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΟΔΟΥ
Άνω Καμπή	8	10	Χρήζει βελτίωσης
Βούρλα	9	15	» »
Κάμπος	11	15	» »
Κάτω Καμπή	9	10	» »
Κερασιά	11	15	» »
Μικρός Κέχρος	7,5	10	» »
Μοναστήριο	12	15	» »
Τσούκκα	6	10	» »
Χαμηλό	5	5	» »
Χαράδρα	12	15	» »
Χλόη	17	20	» »

Οι περισσότεροι από τους δρόμους αυτούς είναι χωματόδρομοι σε μέτρια κατάσταση, οι οποίοι καθίστανται αδιάβατοι κατά τους χειμερινούς μήνες δυσχεραίνοντας την επικοινωνία τόσο μεταξύ των οικισμών όσο και με τον υπόλοιπο Νομό.

2.5.2. Συνθήκες υδατικών εκμεταλλεύσεων

Στην περιοχή μελέτης δεν υπάρχουν έργα για την αξιοποίηση του υδατικού δυναμικού. Οι ανάγκες των κατοίκων σε νερό καλύπτονται από πηγές, από τις οποίες μεταφέρουν το νερό με επιφανειακούς αγωγούς ανάλογα με τις ανάγκες τους.

2.5.3. Δίκτυα ύδρευσης - αποχέτευσης - Διαχείριση απορριμμάτων - λυμάτων

Στους τομείς της ύδρευσης και αποχέτευσης οι υποδομές είναι υποτυπώδεις. Υπάρχει βασικό πρόβλημα ύδρευσης σε όλους τους οικισμούς της Κοινότητας εκτός από τη Χλόη. Οικισμοί όπως η Χαμηλοκερασιά και η Τσούκκα δεν έχουν εσωτερικό δίκτυο, για την πραγματοποίηση του οποίου αναμένονται κάποιες πιστώσεις. Στην περιοχή του Κέχρου το στάδιο της μελέτης για την κατασκευή δικτύου έχει ολοκληρωθεί και παράλληλα έχει αρχίσει η υλοποίησή του.

Στον τομέα της τεχνικής υποδομής, σημαντικό πρόβλημα υπάρχει στους οικισμούς της περιοχής, λόγω της έλλειψης δικτύων αποχέτευσης ακαθάρτων, εκτός από ένα μικρό τμήμα που υπάρχει στον Κέχρο. Αναλυτικά στους παρακάτω πίνακες παρουσιάζονται οι υφιστάμενες υποδομές.

Πίνακας 2.24. Υφιστάμενη κατάσταση ύδρευσης

Οικισμός	Έκταση Δικτύου (χλμ.)	Ηλικία Δικτύου	Κάλυψη Δικτύου (%)	Αποτύπωση	Απώλειες (%)	Επάρκεια	Υδροληψία	Παρεμβάσεις
Κέχρος	1	10 έτη	30	ΟΧΙ	10	ΟΧΙ	Γεώτρηση	Επέκταση

Πίνακας 2.25. Υφιστάμενη κατάσταση αποχέτευσης

Οικισμός	Αποτύπωση	Ηλικία Δικτύου	Κατοικίες με βόθρους (%)	Κάλυψη Δικτύου				
				Παντοροϊκό	Χωριστικό		Ομβρια (%) (χλμ)	
					Κ.Α.Α (%) (χλμ.)			
Κέχρος	ΟΧΙ	10 έτη	–	2	–	0	–	0,5

Ανάλογη είναι και η εικόνα που παρουσιάζεται και στην διαχείριση των απορριμμάτων και λυμάτων στην περιοχή μελέτης. Σε κάθε περίπτωση τα απορρίμματα και τα λύματα διατίθενται επιφανειακά χωρίς καμία προηγούμενη επεξεργασία.

2.5.4. Ενεργειακά δίκτυα - Δίκτυα επικοινωνιών - Εναλλακτικές μορφές ενέργειας

Στο μεγαλύτερο μέρος της Κοινότητας Κέχρου υπάρχουν εγκατεστημένα δίκτυα τόσο ηλεκτρικού ρεύματος όσο και τηλεπικοινωνιών. Για τις περιοχές που τα κρατικά αυτά δίκτυα δεν καλύπτουν έχει προγραμματιστεί μια μικρή επέκταση η οποία αναμένεται να έχει ολοκληρωθεί ως το τέλος του πρώτου εξαμήνου του έτους.

Στην περιοχή μελέτης δεν αναφέρονται εκμεταλλεύσεις ήπιων μορφών ενέργειας (ηλιακή, αιολική, υδροηλεκτρική) αν και υπάρχει η δυνατότητα και επιπλέον δεν έχει αναχνευθεί κάποιο γεωθερμικό πεδίο.

2.5.5. Οργάνωση ασφάλειας - προστασίας

Η Κοινότητα Κέχρου από πλευράς παροχών προστασίας και ασφάλειας διαθέτει αρκετά ικανοποιητική οργάνωση. Οι διάφορες τοπικές και οι νομαρχιακές υπηρεσίες, σε συνεργασία με τα αρμόδια Υπουργεία παρέχουν την απαραίτητη στήριξη σε θέματα προστασίας και ασφάλειας του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος.

Θέματα προστασίας, όπως η ασφάλεια των αναχωμάτων των ποταμών, χειμάρρων και λιμνών, που βρίσκονται μέσα στα όρια του Δήμου, σε περίπτωση πλημμυρικών καταστάσεων, αντιμετωπίζονται από τις αρμόδιες υπηρεσίες του ΥΠΕΧΩΔΕ.

Συμπερασματικά προκύπτει ότι στους σημαντικούς τομείς για την ασφάλεια των ανθρώπων και την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος υπάρχει η αντίστοιχη οργάνωση.

2.6. ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ

2.6.1. Εκπαίδευση

Οι υποδομές εκπαίδευσης τόσο στον Κέχρο όσο και στους υπόλοιπους οικισμούς της Κοινότητας, αναφέρονται μόνο στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Το γεγονός αυτό είναι αποτέλεσμα τόσο της μεγάλης χωρικής διασποράς των οικισμών όσο της δυσκολίας στην επικοινωνία μεταξύ τους, κυρίως κατά τους χειμερινούς μήνες.

Συνολικά λειτουργούν 9 δημοτικά σχολεία για την εξυπηρέτηση 1717 κατοίκων (απογραφή 1991) στους οποίους αντιστοιχούν 116 μαθητές. Το εκπαιδευτικό προσωπικό που υπηρετεί στην περιοχή ανέρχεται σε 21 δασκάλους.

Πίνακας 2.26. Η εκπαίδευση στην Κοινότητα Κέχρου

	Μονάδες	Εκπαιδευτικοί	Μαθητές	Εκπαιδευτικοί /Μονάδα	Μαθητές/ μονάδα	Μαθητές/ Εκπαιδευτικό
Δημοτικά	9	21	116	2,33	12,89	5,52
Α΄ Βάθμια εκπαίδευση	9	21	116	2,33	12,89	5,52

Πηγή: Τεχνικό Δελτίο ΟΤΑ 1997

Η κάλυψη των οικισμών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση (νηπιαγωγεία - δημοτικά σχολεία) κρίνεται ως ικανοποιητική, και καλύπτει τις ανάγκες της περιοχής, ειδικά σε ότι αφορά τα δημοτικά σχολεία, αφού υπάρχει τουλάχιστον ένα σε καθένα από τους οικισμούς που απαρτίζουν την Κοινότητα. Τα σχολεία βέβαια είναι γενικά μονοθέσια, κάτι που συμβαίνει σχεδόν σε όλες τις ορεινές περιοχές της Ελλάδας και δικαιολογεί το μικρό αριθμό στελέχωσης (2,33 δάσκαλοι / σχολείο). Λόγω βέβαια του μικρού αριθμού των μαθητών, ακόμα και αυτός ο αριθμός των δασκάλων, έχει σαν αποτέλεσμα την εμφάνιση μιας εντυπωσιακής αναλογίας μαθητών / δασκάλων (1 δάσκαλος για κάθε 5,52 μαθητές).

Όπως έχει ήδη αναφερθεί στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση υπάρχει πρόβλημα υποδομών αφού δεν υπάρχει πουθενά στην Κοινότητα σχολείο που να καλύπτει τις ανάγκες του συγκεκριμένου πληθυσμού. Έτσι τα παιδιά είναι αναγκασμένα να μετακινούνται είτε στη Νέα Σάντα (25 χλμ.) ή ακόμη και στην Κομοτηνή για να ολοκληρώσουν τη βασική τους εκπαίδευση.

Πέρα από τις παραπάνω παρατηρήσεις, ιδιαίτερα αξιοσημείωτο είναι το γεγονός, ότι δεν υπάρχει καμιά προσπάθεια δημιουργίας και στήριξης της επαγγελματικής κατάρτισης στην Κοινότητα.

2.6.2. Υγεία - Πρόνοια - Ασφάλεια

Στον τομέα της υγείας και της Πρόνοιας υπάρχει ένα περιφερειακό ιατρείο στον Κέχρο. Η μεγάλη απόσταση των οικισμών από το κοντινότερο αστικό κέντρο, καθώς και η δυσκολία μετακινήσεων κατά τους χειμερινούς μήνες, έχουν επιβάλει την διαρκή στελέχωση του ιατρείου αυτού το οποίο πληρείται από δυο γιατρούς και καλύπτει τις ανάγκες όλης της Κοινότητας.

Στην Κοινότητα που μελετάμε δεν υπάρχει βρεφονηπιακός σταθμός, ούτε κάποιο ΚΑΠΗ και γενικά δεν καταγράφεται κάποια άλλη υπηρεσία Πρόνοιας.

Ο αστυνομικός σταθμός που είναι εγκατεστημένος στον Κέχρο είναι στελεχωμένος με 4 άντρες, ενώ θα πρέπει να τονιστεί η έντονη παρουσία στην ευρύτερη περιοχή των ανδρών της νέας υπηρεσίας συνοριακής φύλαξης.

2.6.3. Αθλητισμός - Πολιτισμός

Στην περιοχή μελέτης απουσιάζουν σχεδόν ολοκληρωτικά οι υποδομές αθλητισμού και πολιτισμού. Μόνο σε δυο οικισμούς, στον Κέχρο και τη Χλόη, καταγράφονται δυο γήπεδα ποδοσφαίρου, αλλά και αυτά δεν πληρούν τις προϋποθέσεις διεξαγωγής επίσημων αγώνων, παρά μόνο εξυπηρετούν στον ελάχιστο βαθμό τις ανάγκες για άθληση των κατοίκων. Αντίθετα δεν υπάρχει κανένας αθλητικός σύλλογος.

Η πολιτιστική υποδομή που καταγράφεται στην περιοχή δεν είναι ιδιαίτερα έντονη. Δεν υπάρχει καμιά οργανωμένη βιβλιοθήκη, ούτε αναφέρεται η ύπαρξη κάποιας ανάλογης κινητής υπηρεσίας. Το μόνο ενθαρρυντικό είναι το γεγονός ότι υπάρχει ένας πολιτιστικός σύλλογος ο οποίος δραστηριοποιείται στην Άνω Καμπή.

2.7. ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

2.7.1. Υδρογεωλογία

Η περιοχή της Κοινότητας Κέχρου αποτελείται, κυρίως από γνευσιακά πετρώματα, τα οποία λόγω πετρολογικής σύστασης θεωρούνται υδρογεωλογικά , υδατοστεγή. Έτσι δεν επιτρέπουν τη δημιουργία υδροφορέων για εκμετάλλευση. Τοπικά τα γνευσιακά πετρώματα καλύπτονται με μανδύα αποσάθρωσης από λεπτόκοκκο υλικό, μέσα στο οποίο συγκεντρώνονται μικρές ποσότητες νερού. Οι μικρορωγματώσεις των πετρωμάτων διευκολύνουν την κυκλοφορία του νερού, που εξέρχεται στην επιφάνεια με το σχηματισμό « μικροπηγών»

2.7.2. Μετεωρολογικά και κλιματολογικά στοιχεία

Το κλίμα της ευρύτερης περιοχής μελέτης χαρακτηρίζεται ως ενδιάμεσο μεταξύ του Μεσογειακού και του Μεσευρωπαϊκού, έχοντας ως κύριο γνώρισμα το σχετικά μεγάλο θερμομετρικό εύρος, τις χαμηλές θερμοκρασίες το Χειμώνα, τις συνήθεις εμφανίσεις χιονιού και τη σχετικά μακρά διατήρησή του στο έδαφος.

Στην περιοχή μελέτης λειτουργούσε κατά την περίοδο 1966 - 1992 μετεωρολογικός σταθμός εγκατεστημένος από το υπουργείο Γεωργίας. Έτσι υπάρχουν επαρκείς και αντιπροσωπευτικές μετρήσεις για τα μετεωρολογικά χαρακτηριστικά της ευρύτερης περιοχής στην Κοινότητα Κέχρου. Αναλυτικά τα στοιχεία του σταθμού δίδονται στον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 2.27. Χαρακτηριστικά του Μετεωρολογικού σταθμού στην Κοινότητα Κέχρου

Μ.Σ. Κέχρου	Υπηρεσία	Περίοδος Λειτουργίας	Υψόμετρο	Γεωγρ. Πλάτος	Γεωγρ. Μήκος	Μετρούμενα Μεγέθη
	ΥΠ.ΓΕ	1966-1992	700μ	41° 14'	25° 51'	Θερμοκρασία Ύψος Βροχής

Με βάση τις μετρήσεις του σταθμού αυτού μπορούμε να εκτιμήσουμε τις μέσες τιμές για την θερμοκρασία και το ύψος βροχής και να μελετήσουμε τα κλιματικά χαρακτηριστικά της περιοχής.

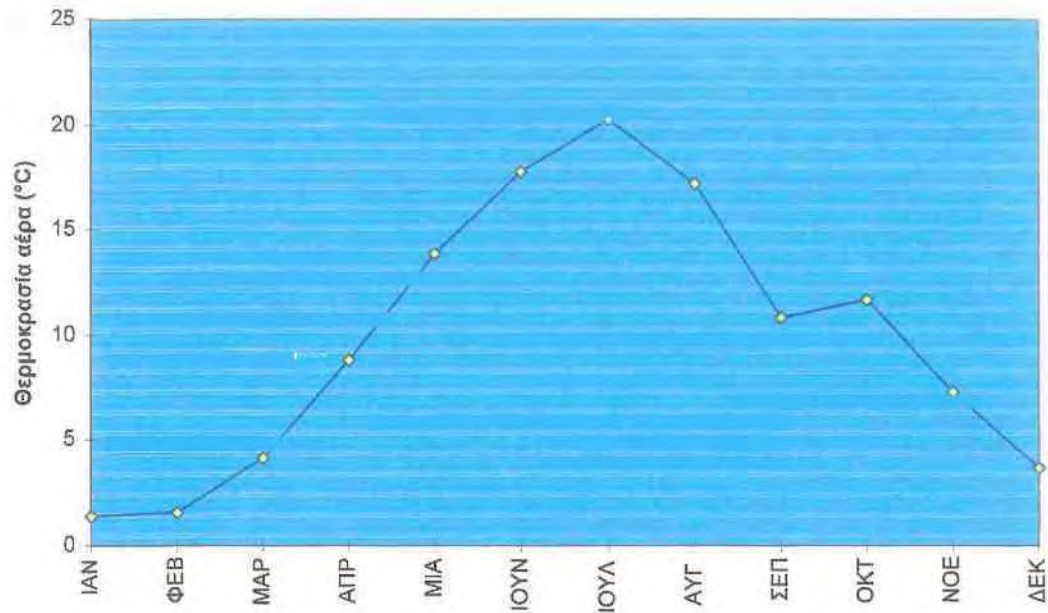
Οι μέσες τιμές της θερμοκρασίας δίνονται στον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 2.28. Μέση μηνιαία θερμοκρασία σε °C

ΕΤΗ	Ι	Φ	Μ	Α	Μ	Ι	Ι	Α	Σ	Ο	Ν	Δ
1966 -1992	1,4	1,6	4,2	8,8	13,9	17,8	20,2	17,2	10,8	11,7	7,3	3,7

Πηγή: Μετεωρολογικός σταθμός Κέχρου

Όπως προκύπτει από τα στοιχεία αυτά οι μεγαλύτερες θερμοκρασίες αέρα εμφανίζονται τον Ιούλιο και κυμαίνονται γύρω στους 20°C, ενώ οι χαμηλότερες τον Ιανουάριο και τον Φεβρουάριο οπότε και κυμαίνονται κοντά στον 1,5°C. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της περιοχής μελέτης αποτελούν οι χαμηλές θερμοκρασίες που παρουσιάζονται τους φθινοπωρινούς μήνες, που έχουν σαν αποτέλεσμα τη μεγάλη γενικά διάρκεια του Χειμώνα που κρατάει σχεδόν μέχρι τον Απρίλιο.

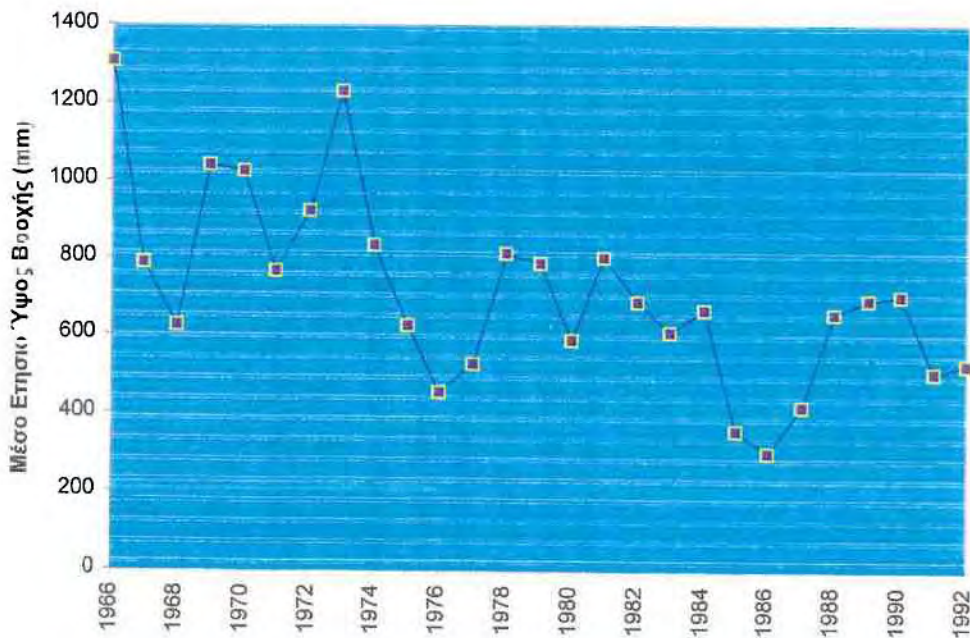
Σχήμα 2.8. Μέση Θερμοκρασία αέρα στο Μ.Σ. Κέχρου

Ανάλογα υπολογίστηκαν από τις μετρήσεις του σταθμού και τα μέσα ύψη βροχής τα οποία παρουσιάζονται στον πίνακα 2.22. Οι βροχοπτώσεις στην περιοχή εμφανίζονται αρκετά υψηλές, γεγονός που είναι αναμενόμενο, αφού πρόκειται για μια περιοχή που ανήκει στον ορεινό όγκο της Ροδόπης.

Το μέσο ετήσιο ύψος βροχής φθάνει τα 715mm περίπου, ενώ αξιοσημείωτες είναι και οι ακραίες τιμές που κυμαίνονται από 300 mm έως τα 1300 mm.

Πίνακας 2.29. Μέσο ετήσιο ύψος βροχής σε mm.

ΜΕΤΕΩΡΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ ΚΕΧΡΟΥ			
ΕΤΟΣ	ΜΕΣΟ ΕΤΗΣΙΟ ΥΨΟΣ ΒΡΟΧΗΣ	ΕΤΟΣ	ΜΕΣΟ ΕΤΗΣΙΟ ΥΨΟΣ ΒΡΟΧΗΣ
1966	1309,00	1980	592,00
1967	787,00	1981	802,00
1968	627,00	1982	689,00
1969	1042,00	1983	612,00
1970	1023,00	1984	668,00
1971	765,00	1985	358,00
1972	922,00	1986	305,00
1973	1231,00	1987	424,00
1974	835,00	1988	660,00
1975	628,00	1989	695,00
1976	457,00	1990	703,00
1977	532,00	1991	510,00
1978	815,00	1992	528,00
1979	787,00		
ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ		715,04	
ΜΑΧ		1309,00	
ΜΙΝ		305,00	
ΤΥΠΙΚΗ ΑΠΟΚΛΙΣΗ		241,26	

Σχήμα 2.9. Εξέλιξη του μέσου ετήσιου ύψους βροχής στο Μ.Σ. Κέχρου (1966-1992)

Σε ότι αφορά τους ανέμους που πλέουν στην περιοχή ποικίλουν ανάλογα με τις εποχές. Από το Νοέμβριο μέχρι το Μάρτιο είναι βόρειοι βορειοανατολικοί και τον Απρίλιο αρχίζουν κυρίως οι ανατολικοί και νότιοι. Η δύναμη των ανέμων και κυρίως των βορείων φθάνει σε ένταση μέχρι και 8 μποφόρ. Βροχοφόροι άνεμοι είναι κυρίως οι βορειοανατολικοί, βορειοδυτικοί και νότιοι.

2.7.3. Υδρογραφικό δίκτυο - Υδατικό δυναμικό

Ο Νομός Ροδόπης γενικά διαθέτει ένα πλούσιο υδρογραφικό δίκτυο. Κύρια ποτάμια είναι ο Λίσσος ή Φιλιούρης και ο Μπόσπος ή Βοσβόζης. Ο πρώτος εκβάλλει στο Θρακικό πέλαγος και ο δεύτερος στη λίμνη του Μητρικού, ενώ βέβαια υπάρχουν και πολυάριθμοι μικροχειμάροι εποχιακής ή μόνιμης ροής.

Ειδικότερα στην περιοχή μελέτης υπάρχει μεγάλος αριθμός χειμάρρων, ορισμένοι από τους οποίους παρουσιάζουν συνεχή και μεγάλη παροχή. Ορισμένοι από αυτούς αφού συμβάλλουν σε μεγαλύτερους τροφοδοτούν τελικά τους κεντρικούς παραπόταμους του Λίσσου που προέρχονται από τον ανατολικό όγκο της ορεινής Ροδόπης. Ενδεικτικά μπορούμε να αναφέρουμε το ρέμα Χλόης, Τσάμπας, Μυρωμένο, Αρχοντικό, το ρέμα Οξιάς και το Βατραχόρρεμα.

2.7.4. Ορυκτός - Δασικός πλούτος - θήρα - Αλιεία

Ορυκτός πλούτος

Αν και η ευρύτερη περιοχή του Νομού Ροδόπης είναι πλούσια σε ορυκτά, στην περιοχή μελέτης δεν εντοπίζονται σημαντικές εξορυκτικές δραστηριότητες.

Δάση - Θήρα - Αλιεία

Η περιοχή μελέτης, που χαρακτηρίζεται όπως έχει ήδη αναφερθεί ως ορεινή, έχει σημαντικούς δασικούς πόρους. Κύρια είδη είναι η δρυς και η οξιά, ενώ υπάρχει και μια μεγάλη περιοχή που καλύπτεται με αναδασώσεις από πεύκα.

Το κυνήγι ασκείται στην ευρύτερη περιοχή υπό τις ισχύουσες ρυθμίσεις και διατάξεις. Δεν είναι όμως δυνατό να ελεγχθεί η εφαρμογή τους λόγω έλλειψης υποδομής και προσωπικού με αποτέλεσμα το φαινόμενο της λαθροθηρίας να είναι συχνό.

Τέλος, στην περιοχή της Κοινότητας Κέχρου αλλά και στην ευρύτερη περιοχή δεν υφίσταται αλιευτική δραστηριότητα η οποία ασκείται κυρίως στην παράκτια ζώνη του Νομού Ροδόπης.

2.7.5. Οικοσυστήματα - Χλωρίδα - Πανίδα

Οικοσυστήματα

Στην περιοχή μελέτης δεν υπάρχουν ευαίσθητα ή σπάνια οικοσυστήματα. Απαντάται κυρίως η χαρακτηριστική βλάστηση των ημιορεινών - ορεινών περιοχών του

βορειοελλαδικού χώρου και τα κοινά είδη πανίδας. Ένας γενικός διαχωρισμός των οικοσυστημάτων που θα μπορούσε να γίνει είναι ο ακόλουθος:

- Οικοσυστήματα χειμάρρων και ρευμάτων που χαρακτηρίζονται από δενδρώδη παραποτάμια βλάστηση.
- Οικοσυστήματα βοσκοτόπων
- Οικοσυστήματα άγονων εκτάσεων που χαρακτηρίζονται από θαμνώδη βλάστηση και εμφανίζονται στις λοφώδεις εξάρσεις της ευρύτερης περιοχής
- Δασικό οικοσύστημα που αναπτύσσεται στον ορεινό όγκο της Ροδόπης
- Οικοσύστημα αγροτικών - γεωργικών εκτάσεων.

Φυτοκοινωνίες - Χλωρίδα - Πανίδα

Οι φυτοκοινωνίες που αναπτύσσονται στην ευρύτερη περιοχή μελέτης είναι:

1. Διάπλαση αείφυλλων πλατύφυλλων (Durisilvae)
2. Διάπλαση φυλλοβόλων πλατύφυλλων (Aestatisilvae) και
3. Διάπλαση παραποτάμια (Fluvisilvae)

Στις φυτοκοινωνίες αυτές απαντώνται με σημαντική πυκνότητα:

1. Στη διάπλαση των αείφυλλων τα εξής δασικά είδη:

Κρανιά (*Cornus mas*),
Αγριοτριανταφυλλιά (*Rosa canina*),
Αγριοαχλαδιά (*Pyrus amygdaliformis*),
Βατομουριά (*Rubys sp.*),
Λαδανιά (*Cistus sp.*),
Ρείκι (*Brica arborea*),
Θαμνομουρτζιά και είδη Τρικουκιάς (*Crataegus monogyna* και *sp.*),
Ρούδι (*Rhys cotinus*),
Κουτσουπιά (*Cercis silignastrum*)

2. Στην διάπλαση των φυλλοβόλων πλατύφυλλων τα εξής δασοπονικά και δασικά είδη:

Σφενδάμι (*Acer cambestre*),
Σορβιά (*Sorbus domestica*),
Φτελιά (*Ulmus cambestris*),
Αγριοκορομηλιά (*Prunus spinosa*),
Φλαμουριά (*Tilie parvifolia*)

3. στην παραποτάμια διάπλαση ,εκτός από τα προαναφερθέντα είδη, συναντώνται διάφορα είδη ολιγόφυλων - αλλόφυλων φυτικών ειδών, όπως αλμυρίκια (*Tamarix*) καθώς και υδροχαρή φυτά.

Ιδιαίτερη αναφορά θα πρέπει να γίνει στα αρωματικά -φαρμακευτικά φυτά, τα οποία εμφανίζονται σε μεγάλο αριθμό στην περιοχή και μπορούν να αποτελέσουν δυναμικό κλάδο της τοπικής οικονομίας. Στην περιοχή έχουν καταγραφεί πάνω από 50 είδη, μερικά από τα οποία αναφέρονται στη συνέχεια:

Πίνακας 2.30. Αρωματικά - Φαρμακευτικά φυτά περιοχής

Αρωματικό φυτό	Επιστημονική ονομασία
Βατομουριά	Rubus fruticosus
Δάφνη	Laurus nobilis L.
Δεντρολίβανο	Rosmarinus officinalis L.
Θυμάρι	Thymus sibthorpii Benth.
Κνίκος	Cnicus benedictus L.
Λεβάντα	Lavandula vera L.
Μελισσόχορτο	Melissa officinalis L.
Μέντα η μακρόφυλλη	Mentha longifolia Huds.
Ραδίκι	Cichorium intybus L.
Ρίγανη	Origanum heracleoticum L.
Σάλβια η φαρμακευτική	Salvia officinalis L.
Σινάπι	Sinapis alba L.
Σπαθόχορτο	Hypericum perforatum L.
Χαμομήλι	Matricaria chamomilla L.

Η τοπική πανίδα είναι χαρακτηριστική της ηπειρωτικής Ελλάδας και αποτελείται κυρίως από τα παρακάτω είδη:

Θηλαστικά

Αγριόγιδο (*Rupicapra rupicapra*),
Αγριογούρουνο (*Sus scrofa*),
Λύκος (*Canis lupus*),
Αρουραίος (*Microtus guentheri*),
Σκαντζόχοιρος (*Erinaceus concolor*),
Λαγός (*Lepus egyptaeus*),
Αλεπού (*Vulpes vulpes*),
Νυφίτσα (*Mustela nivalis*),

Πτηνοπανίδα

Τρυποφράχτες (*Troglodytes Troglodytes*),
Κοράκια (*Corvus Corax*),
Κουρούνες (*corvus corone*),
Χελιδόνια (*Hirundo rustika*),
Μελισσοφάγοι (*Merops apiaster*),
Σουσουράδες (*Motacila cinerea*),
Πέρδικες (*Perdix perdix*),
Φλώροι (*Carduelis chloris*),
Καρδερίνες (*Carduelis carduelis*),
Σπουργίτια (*Passer domesticus*),
Γεράκια (*Accipiter noctua*),
Κουκουβάγιες (*Athene noctua*),
Κοτσύφια (*Turdus merula*),

Τρυγόνια (*Streptopelia Turtur*),
Τσίχλες (*Turtus philomelos*),

Ερπετά

Βάτραχος (*Rana ridibunda*),
Σαύρες (*Lacerta viridis*),
Δενδρογαλιές (*Malpolon monspessulanus*),
Χελώνες (*Emys orbicularis - mauremys caspica*),

Στην περιοχή μελέτης υπάρχουν αρκετά σαλιγκάρια και έντομα των περισσότερων τάξεων.

Γενικά μπορούμε να πούμε ότι η οροσειρά της Ροδόπης θεωρείται από τις πιο αδιατάραχτες οικολογικά και πλούσιες περιοχές της χώρας σε πανίδα.

2.8. ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΡΥΠΑΝΣΗΣ ΦΥΣΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Στο σημείο αυτό θα καταγραφούν οι εστίες ρύπανσης για την περιοχή μελέτης, ώστε να προσδιοριστούν οι θέσεις εκείνες που χρήζουν ιδιαίτερης μέριμνας.

2.8.1. Πηγές ρύπανσης

α. Αποχετευτικά δίκτυα - Επεξεργασία λυμάτων

Η παντελής απουσία αποχετευτικών δικτύων στους οικισμούς της Κοινότητας Κέχρου αποτελεί τα πρώτο σημαντικό πρόβλημα ρύπανσης. Τα λύματα των οικισμών είτε συγκεντρώνονται σε βόθρους είτε διατίθενται επιφανειακά στους κοντινότερους χειμαρρους. Σε κάθε περίπτωση υπάρχουν σημαντικές επιβαρύνσεις τόσο στα υπόγεια όσο και στα επιφανειακά ύδατα, ενώ παράλληλα είναι και ανέφικτη η εγκατάσταση και λειτουργία κατάλληλης μονάδας επεξεργασίας των λυμάτων αφού δεν υπάρχει η δυνατότητα συλλογής τους.

β. Υφιστάμενοι χώροι διάθεσης απορριμμάτων

Όπως συμβαίνει στις περισσότερες περιοχές της χώρας, οι υφιστάμενοι σκουπιδότοποι είναι μεν καθορισμένοι για το σκοπό αυτό χώροι, όπου όμως δεν λαμβάνονται τα στοιχειώδη μέτρα προστασίας του περιβάλλοντος. Τα απορρίμματα βρίσκονται εκτεθειμένα, συχνά καίγονται με αποτέλεσμα να δημιουργούν εστίες ρύπανσης και μόλυνσης (ρύπανση περιβάλλοντος χώρου, δυσάρεστες οσμές, διασκορπισμός ελαφρών απορριμμάτων από τον άνεμο κλπ.).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

3.1. ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΤΟΜΕΑ

Στα πλαίσια της ενίσχυσης του ρόλου της τοπικής αυτοδιοίκησης στις τοπικές κοινωνίες, και κάτω από τις διαρθρωτικές αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν με το πρόγραμμα «Ι. Καποδίστριας», υπήρξε τα τελευταία χρόνια σημαντική αύξηση των χρηματοδοτήσεων προς τους Δήμους και τις Κοινότητες.

Συγκεκριμένα για την Κοινότητα Κέχρου υλοποιήθηκαν μέσω του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης II (ΚΠΣ II) τα εξής έργα:

Πίνακας 3.1. Έργα που υλοποιήθηκαν μέσω του Β' ΚΠΣ

Τίτλος Έργου	Προϋπολογισμός	Τίτλος Φορέα
Ασφαλτόστρωση δρόμου Ν. Σάντας - Κέχρου	1.250.000.000	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΕΧΡΟΥ
Αναπλάσεις χώρων και πλατειών διαφόρων οικισμών	35.000.000	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΕΧΡΟΥ
Εξεταστήριο οικισμού Χλόης	26.000.000	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΕΧΡΟΥ
Χωματουργικές εργασίες για την πρόσβαση των κτηνοτρόφων στα ποιμνιοστάσια	100.000.000	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΕΧΡΟΥ
Υδρευση Κοινότητας Κέχρου	100.000.000	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΕΧΡΟΥ
Οδοποιία (σε χωματουργικά) διασύνδεσης Κέχρου μέσω οικισμού Κερασιάς έως τα διοικητικά όρια του Ν. Έβρου	75.000.000	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΕΧΡΟΥ
Επέκταση ηλεκτροφωτισμών συστάδων στην ευρύτερη περιοχή	50.000.000	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΕΧΡΟΥ
Γέφυρα μεταξύ οικισμών Χαμηλό - Άνω Καμπής	45.000.000	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΕΧΡΟΥ
Ασφαλτόστρωση και οδοποιία διαφόρων οικισμών	60.000.000	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΕΧΡΟΥ
Σύνολο	1.741.000.000	

Πηγή: Κοινότητα Κέχρου

Στο Β' ΚΠΣ επίσης έχουν ενταχθεί και άλλες προτάσεις οι οποίες όμως δεν υλοποιήθηκαν και στη συνέχεια συμπεριλήφθηκαν στο Γ' ΚΠΣ.

Συγκεκριμένα, τα ποσό επιχορήγησης μέσω του Γ' ΚΠΣ για την Κοινότητα Κέχρου ανέρχεται σε 850 εκατ. δραχμές. Από τα χρήματα αυτά το 15% έχει ήδη εγκριθεί με τη μορφή ενός έργου που είναι **ο σταθμός μεταφόρτωσης και διαχείρισης απορριμμάτων στην Κοινότητα Κέχρου.**

Επίσης, μέσω του Ε.Π.Τ.Α.(Ειδικό Πρόγραμμα Τοπικής Αυτοδιοίκησης), το οποίο είναι ένα πρόγραμμα του Υπουργείου Εσωτερικών και ανήκει στο Γ' ΚΠΣ, υπάρχουν

κάποια έργα τα οποία βρίσκονται στο στάδιο της προέγκρισης και αντιπροσωπεύουν το 35% των συνολικών χρημάτων της επιχορήγησης. Αυτά αναφέρονται στον πίνακα 3.2.

Πίνακας 3.2. Χρηματοδοτικός πίνακας έργων ΕΠΤΑ

Τίτλος Έργου	Προϋπολογισμός	Τίτλος Φορέα
Υδρευση οικισμών Χαμηλό, Κερασιά και Τσούκκα	100.000.000	Κοινότητα Κέχρου
Κατασκευή μικρογέφυρας μεταξύ Μ.Κέχρου και Χαράδρας	30.000.000	Κοινότητα Κέχρου
Αναπλάσεις χώρων οικισμών Κοινότητας Κέχρου	50.000.000	Κοινότητα Κέχρου
Εκπόνηση μελέτης οδοποιίας για τη διασύνδεση Κέχρου - Χλόης	100.000.000	Νομαρχία Ροδόπης
Συντήρηση επισκευή και κατασκευή Μουσουλμανικών σχολείων οικισμών Κοινότητας Κέχρου	118.000.000	Κοινότητα Κέχρου
Σύνολο	398.000.000	

Πηγή: Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης

Τέλος, το 50% των χρημάτων του συνόλου της επιχορήγησης του τρίτου Κοινοτικού Πλαισίου, αντιπροσωπεύεται από κάποια έργα των οποίων μόνο τα τεχνικά δελτία έχουν κατατεθεί. Τα κυριότερα από τα έργα αυτά είναι:

- **Οδοποιία και ασφαλτόστρωση αρτηριών μεταξύ των οικισμών της Κοινότητας Κέχρου**
- **Αναπλάσεις χώρων και πλατειών**
- **Υδρευση οικισμών Κοινότητας Κέχρου**
- **Δημιουργία σχολείων πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης**
- **Επεκτάσεις συστάδων ηλεκτροφωτισμού.**

Επίσης, μέσω του προγράμματος LEADER έχουν γίνει κάποιες προτάσεις για την ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής της Κοινότητας Κέχρου οι οποίες είναι:

- **Η αναπαλαίωση ορισμών κτηρίων**
- **Η δημιουργία χιονοδρομικού σταθμού στην περιοχή Χίλια Κέχρου η οποία έχει υψόμετρο 1370 μέτρα.**
- **Η αναπαλαίωση νερόμυλων στον οικισμό Χλόη**
- **Η δημιουργία μουσείου έκθεσης φυτών στον οικισμό του Κέχρου**

- **Η δημιουργία ενός μονοπατιού σε μια αναδασωτέα έκταση με πεύκα στον οικισμό Κέχρου.**

Τέλος, μέσω του δευτέρου και του τρίτου Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης υπάρχει ένα έντονο ενδιαφέρον από νέους γεωργούς της κοινότητας με αποτέλεσμα να υλοποιούνται κάποια προγράμματα από τη διεύθυνση Γεωργίας της διευρυμένης Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ροδόπης - Έβρου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

4.1. ΟΙ ΧΩΡΙΚΕΣ ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΙ

Η Κοινότητα Κέχρου βρίσκεται, όπως έχει αναφερθεί, στο βόρειο - βορειοανατολικό τμήμα του Νομού Ροδόπης και σε απόσταση περίπου 72 χλμ. από την πρωτεύουσα του Νομού Κομοτηνή. Στα βόρεια συνορεύει με τη Βουλγαρία, ενώ στα ανατολικά με το Νομό Έβρου.

Συνολικά έχει έκταση 146.200 στρεμμάτων, που αντιπροσωπεύει το 5,75% του Νομού Ροδόπης. Γεωμορφολογικά ολόκληρη η έκταση της Κοινότητας χαρακτηρίζεται ως ορεινή, χωρίς όμως έντονες κλίσεις και γενικά με ήπιο ανάγλυφο, καλύπτοντας το 19,22% των ορεινών εκτάσεων του Νομού.

Ολόκληρη η έκταση της Κοινότητας χαρακτηρίζεται από το ξεχωριστά όμορφο φυσικό περιβάλλον, που παρουσιάζει ένα εντυπωσιακό χλωριδικό και πανιδικό πλούτο, με ιδιαίτερο γνώρισμα την παρουσία σπάνιων βοτάνων και αρωματικών φυτών, που συναντώνται μόνο σε αυτή την περιοχή της ορεινής Ροδόπης.

Η διάρθρωση των χρήσεων γης προδιαγράφεται από τα δεδομένα των φυσικών συνθηκών της περιοχής. Στο σύνολό της, σχεδόν καταλαμβάνεται από δραστηριότητες αγροτικού - κυρίως κτηνοτροφικού - χαρακτήρα. Περίπου το 41,78% του συνόλου αποτελούν οι βοσκότοποι και το 48,43% τα δάση. Οι καλλιεργούμενες εκτάσεις αποτελούν μόλις το 7,8%, ενώ οι εκτάσεις για οικιστικές χρήσεις ανέρχονται μόλις στο 0,68%.

Βασικά συμπεράσματα από την ανάλυση που προηγήθηκε στα προηγούμενα κεφάλαια, είναι ότι:

- Οι χρήσεις γης αποτυπώνουν με σαφήνεια τον αγροτικό χαρακτήρα της περιοχής, με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα.
- Ο βαθμός ανάπτυξης δευτερογενών και τριτογενών δραστηριοτήτων, που σχετίζονται με την διαθεσιμότητα και χρήση εδάφους είναι πολύ χαμηλός σε σχέση με την ευρύτερη περιοχή στην οποία εντάσσεται, και σίγουρα μικρότερος από τις δυνατότητες της περιοχής.

Η περιοχή περιλαμβάνει 12 οικισμούς, όπου κατοικούν 1.171 κάτοικοι (απογραφή 1991). Ο πληθυσμός αυτός είναι κατά 16,16% μικρότερος από εκείνο του 1981. Η πυκνότητα ανά οικισμό, λόγω και της μεγάλης έκτασης των διοικητικών ορίων της Κοινότητας, παρουσιάζεται πολύ μικρή, μόλις 11,74 άτομα /Km².

Οι παραπάνω 12 οικισμοί οργανώνονται διοικητικά στην Κοινότητα Κέχρου. Η μορφή της Κοινότητας δεν παρουσίασε καμία μεταβολή με την εφαρμογή του

σχεδίου «Ι. Καποδίστριας», καθώς είναι σαφώς καθορισμένα τα όριά της λόγω γεωμορφολογικών και άλλων χαρακτηριστικών.

4.2. ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΙ

Οι γεωμορφολογικές συνθήκες σε συνδυασμό με την παρουσία σε κοντινή απόσταση του μητροπολιτικού κέντρου του Νομού, έχουν καθορίσει σε μεγάλο βαθμό τις οικονομικές δραστηριότητες στην Κοινότητα του Κέχρου.

Ο πρωτογενής τομέας (γεωργία - κτηνοτροφία) απασχολεί σχεδόν αποκλειστικά το σύνολο των κατοίκων της περιοχής. Από την περιγραφή που προηγήθηκε μπορούμε να αναφέρουμε σε γενικές γραμμές για τον πρωτογενή τομέα ότι:

- Η γεωργική παραγωγή αναφέρεται σε ένα μεγάλο σύνολο καλλιεργειών με σημαντικότερη τα δημητριακά (σιτάρι μαλακό και σκληρό, κριθάρι, βρώμη, σίκαλη).
- Από τις υπόλοιπες καλλιέργειες, σημαντικές είναι η πατάτα, και η μηδική. Τοπικής σημασίας καλλιέργεια είναι ο καπνός.
- Η καλλιέργεια των λαχανικών αποτελεί κλάδο με προοπτικές, αλλά απαιτείται καλύτερη οργάνωση της παραγωγής και κυρίως της εμπορίας.
- Η πολιτική που διαμορφώνεται, ασκεί πιέσεις για διαρθρωτικές αλλαγές, που θα επιτρέψουν τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τομέα. Η επιθυμητή αναδιοργάνωση του αγροτικού τομέα, απαιτεί κυρίως την οργάνωση της υποδομής εμπορίας, που θα επιτρέψει την διαφοροποίηση των καλλιεργειών και την καλύτερη αξιοποίηση των παραγόμενων προϊόντων.
- Ιδιαίτερα σημαντική είναι η παρουσία της κτηνοτροφίας στην περιοχή. Εκτρέφεται σημαντικός αριθμός βοοειδών, κυρίως όμως αξιοσημείωτα μεγάλος αριθμός προβάτων και αιγών. Οι γεωμορφολογικές ιδιαιτερότητες της περιοχής ευνοούν την περαιτέρω ανάπτυξή της, κάτω από συγκεκριμένες προϋποθέσεις.
- Η οργάνωση της παραγωγής και της εμπορίας των κτηνοτροφικών προϊόντων εμφανίζεται ανεπαρκής, και θα πρέπει να αποτελέσει πρωταρχική προτεραιότητα στον σχεδιασμό της ανάπτυξης.
- Ενδιαφέρον έχει ο τομέας της αλιείας, με τη μορφή των ιχθυοκαλλιεργειών, που δεν εμφανίζεται καθόλου, αλλά παρουσιάζει μια λανθάνουσα δυναμική με δυνατότητες ανάπτυξης, λόγω της παρουσίας των ρευμάτων στην ευρύτερη περιοχή μελέτης.

Σε αντίθεση με τα παραπάνω, ο δευτερογενής και ο τριτογενής τομέας έχουν ασήμαντη συνεισφορά στην οικονομία της περιοχής. Αυτό οφείλεται ίσως στις γενικότερες ελλείψεις σε υποδομές που καθιστούν δύσκολη τη δημιουργία και λειτουργία ανάλογων μονάδων. Αντίστοιχα το εμπόριο είναι προσανατολισμένο στο

να καλύπτει τις ανάγκες των κατοίκων αφενός σε βασικά είδη διαβίωσης και αφετέρου σε είδη που σχετίζονται με τις αγροτικές δραστηριότητες.

Στον τομέα της παροχής δημόσιων υπηρεσιών η υφιστάμενη κατάσταση κρίνεται ανεπαρκής. Οι παρεχόμενες υπηρεσίες στον τομέα της εκπαίδευσης δεν καλύπτουν ούτε το υποχρεωτικό επίπεδο, ενώ δεν παρέχεται καμία δυνατότητα περαιτέρω εκπαίδευσης, γενικής ή τεχνικής, καθώς και επαγγελματικής κατάρτισης. Αντίστοιχα ανεπαρκείς κρίνονται και οι παρεχόμενες υπηρεσίες στους τομείς της υγείας και της κοινωνικής πρόνοιας.

4.3. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

4.3.1. Τεχνικές και Κοινωνικές Υποδομές

Ο σχεδιασμός και η εφαρμογή οποιασδήποτε αναπτυξιακής πολιτικής, για να έχει επιθυμητά αποτελέσματα, προϋποθέτει την ύπαρξη μιας στέρεας βάσης, που εξασφαλίζεται από τις ελάχιστες τεχνικές και κοινωνικές υποδομές, που θα καλύπτουν τις ανάγκες των κατοίκων της περιοχής.

Επομένως οι αρχικές προσπάθειες για την ανάπτυξη της περιοχής μελέτης θα πρέπει να επικεντρωθούν στη βελτίωση του οδικού δικτύου, την κατασκευή δικτύων ύδρευσης, αποχέτευσης και όμβριων, αλλά και όλων των τεχνικών έργων, που θα εξυπηρετούν τις καθημερινές ανάγκες των κατοίκων.

Για το σκοπό αυτό θα πρέπει να προγραμματιστούν, καταρχήν στο τεχνικό επίπεδο, οι απαραίτητες ενέργειες για:

- **Βελτίωση του τοπικού οδικού δικτύου**, αλλά και του δικτύου που συνδέει την περιοχή με τον υπόλοιπο Νομό. Παράλληλα θα πρέπει να εξασφαλίζεται η βατότητα του δικτύου αυτού καθόλη τη διάρκεια του έτους, με την ύπαρξη κατάλληλων μηχανημάτων εκχιονισμού αλλά και χώρων εγκατάστασης και συντήρησης τους (αμαξοστάσιο) στην Κοινότητα.
- **Κατασκευή ή βελτίωση των τοπικών δικτύων ύδρευσης**, ώστε να καλύπτουν τις ανάγκες των κατοίκων.
- **Κατασκευή μικρών φραγμάτων και δημιουργία λιμνοδεξαμενών**, όπου το επιτρέπουν οι συνθήκες, για την εξασφάλιση των απαιτούμενων ποσοτήτων υδάτων για την ύδρευση των οικισμών αλλά και για τις αγροτικές ανάγκες των κατοίκων. Τα φράγματα αυτά θα μπορούσαν να συνδυαστούν και με κάποια μικρά υδροηλεκτρικά έργα για την κάλυψη ενεργειακών αναγκών των οικισμών. Προς την κατεύθυνση αυτή, της αξιοποίησης και χρήσης δηλαδή ήπιων πηγών ενέργειας, καλό θα είναι να πραγματοποιηθεί μια μελέτη εκτίμησης του αιολικού δυναμικού της περιοχής αλλά και να διερευνηθούν κάποιες δυνατότητες χρηματοδότησης για τη χρήση ηλιακής ενέργειας.

- **Κατασκευή αποχετευτικού δικτύου και δικτύου όμβριων, αλλά και κατάλληλων αντιπλημμυρικών έργων, όπου κρίνεται απαραίτητο.**
- **Οργάνωση της συλλογής, αποκομιδής και διάθεσης των απορριμμάτων.**
- **Αναπλάσεις των χώρων των οικισμών και βελτίωση του ηλεκτροφωτισμού τους.**

Παράλληλα θα πρέπει να αναπτυχθούν και οι κοινωνικές υποδομές στους τομείς της εκπαίδευσης, υγείας και πρόνοιας, καθώς και στο χώρο του αθλητισμού και του αθλητισμού, που θα συνεισφέρουν ουσιαστικά στην περαιτέρω βελτίωση του βιοωτικού επιπέδου των κατοίκων. Έτσι στα πλαίσια ανάπτυξης των κοινωνικών υποδομών προτείνονται:

- **Βελτίωση των υποδομών υγείας, με την πλήρη στελέχωση και εξοπλισμού του τοπικού Αγροτικού Ιατρείου. Απαιτείται βέβαια και η κατασκευή και λειτουργία ενός Κέντρου Υγείας στην έδρα της Κοινότητας, που θα μπορεί να καλύπτει τις άμεσες ανάγκες των κατοίκων και των επισκεπτών. Η κατασκευή αυτού του Κέντρου Υγείας, θα πρέπει να προγραμματιστεί σε συνδυασμό βέβαια και με τη βελτίωση του τοπικού οδικού δικτύου στη ορεινή Ροδόπη, ώστε να μπορεί να εξυπηρετεί και τους κατοίκους άλλων περιοχών.**
- **Βελτίωση των σχολικών κτιρίων και δημιουργία χώρων άθλησης.**
- **Ανάπτυξη υποδομών και προγραμμάτων στήριξης των ηλικιωμένων κατοίκων της περιοχής, καθώς και λειτουργία παιδικών σταθμών στους οικισμούς.**
- **Προσαρμογή της ποιότητας ζωής στις σύγχρονες συνθήκες διαχείρισης του πολιτισμού (παιδεία, αθλητισμός, πολιτιστική κληρονομιά), με τη δημιουργία πολιτιστικού προγράμματος, την καλλιέργεια του αθλητισμού σε νεαρές ηλικίες, την ανάπτυξη τοπικού προγράμματος διαρκούς επιμόρφωσης και κατάρτισης.**
- **Λειτουργία προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης για νέες μεθόδους και τεχνολογίες στην αγροτική παραγωγή.**
- **Κατασκευή αίθουσας πολλαπλών χρήσεων για τη στέγαση των τελευταίων δραστηριοτήτων.**

4.3.2. Πρωτογενής τομέας

Καθώς η περιοχή μελέτης χαρακτηρίζεται αφενός από τον σαφή αγροτικό χαρακτήρα και αφετέρου από την παρουσία ενός πλούσιου φυσικού περιβάλλοντος μεγάλης ομορφιάς, το μεγαλύτερο βάρος για την ανάπτυξη της θα πρέπει να δοθεί στην σύνθεση και αρμονική συνύπαρξη αυτών των δυο αντιπαρατιθέμενων χαρακτηριστικών, με τελικό σκοπό τη μεγιστοποίηση του οφέλους για τους κατοίκους της Κοινότητας.

Έτσι βασικός άξονας της αναπτυξιακής διαδικασίας πρέπει να είναι η στήριξη και αναδιοργάνωση της γεωργικής παραγωγής, με απαραίτητη προϋπόθεση για την βιωσιμότητά του την προσαρμογή στην Κοινή Αγροτική Πολιτική (Κ.Α.Π) της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Αναλυτικότερα προτείνονται:

- **Η αναδιάρθρωση των καλλιεργειών**, με μακροπρόθεσμο σκοπό την αύξηση της παραγωγικότητας, της ανταγωνιστικότητας και της εμπορευσιμότητας των παραγόμενων προϊόντων.
- **Η εφαρμογή νέων μεθόδων και τεχνικών**, οι οποίες από τη μια θα συμβάλλουν στη βελτίωση της γεωργικής παραγωγής και από την άλλη θα εξασφαλίσουν την προστασία του φυσικού κεφαλαίου.
- Λξιοποίηση τομέων που φαίνεται να ευνοούνται από τις γεωμορφολογικές και κλιματικές συνθήκες, όπως η **αμπελουργία και η μελισσοουργία**, τομείς που έχουν ελάχιστη έως μηδενική συμμετοχή στην πρωτογενή παραγωγή της περιοχής.
- **Η καλλιέργεια των αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών**, τα οποία εμφανίζονται σε μεγάλη πληθώρα στην περιοχή. Η μεγάλη αξία τους έγκειται στο γεγονός ότι συντελούν στην αναδιάρθρωση των καλλιεργειών, αξιοποιούν φτωχά και εγκαταλειμμένα χωράφια αυξάνοντας παράλληλα και το γεωργικό εισόδημα.
- **Η δημιουργία φυτωρίων κωνοφόρων και άλλων δέντρων**, που φαίνεται ότι ευνοούνται από το τοπικό μικροκλίμα.
- **Η αξιοποίηση των δυνατοτήτων που εμφανίζει η κτηνοτροφία**, η οποία μπορεί να αποτελέσει σημαντικό παράγοντα για την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής. Η αξιοποίηση αυτή θα πρέπει να στηριχτεί στην κατάλληλη μελέτη βοσκοϊκανότητας και να δοθεί έμφαση στην εκτατική κτηνοτροφία, η οποία ενισχύεται περισσότερο από την Ε.Ε.
- Ένας άλλος τομέας της πρωτογενούς παραγωγής που εμφανίζει ιδιαίτερη δυναμική είναι ο **τομέας της αλιείας** κυρίως με τη μορφή ιχθυοκαλλιεργειών στα ρέματα της περιοχής μελέτης.
- Τέλος, το φυσικό περιβάλλον της περιοχής ευνοεί και την **εγκατάσταση και λειτουργία εκτροφείων εμπλουτισμού της ορνιθοπανίδας** και γενικότερα της πανίδας.

4.3.3. Δευτερογενής Τομέας

Στον δευτερογενή τομέα οι ενέργειες που θα οδηγήσουν στη σωστή ανάπτυξη της περιοχής πρέπει να επικεντρωθούν σε δυο κλάδους. Καταρχήν στη **σύνδεση της μεταποίησης με την αγροτική παραγωγή**. Η προώθηση και η ενίσχυση της δημιουργίας μικρών τοπικών μεταποιητικών μονάδων (πχ τυροκομεία, ξυλουργεία) σε συνδυασμό με την αναδιοργάνωση της τελευταίας θα βοηθήσει στην προώθηση

των τοπικών προϊόντων, θα αυξήσει την ανταγωνιστικότητά τους και θα συμβάλει στην αύξηση του εισοδήματος των κατοίκων.

Παράλληλα, κρίνεται ότι η **ανάπτυξη της οικοτεχνίας** θα μπορούσε να συμβάλει σημαντικά στο τοπικό εισόδημα. Έτσι, θα πρέπει να προβλεφθούν ενέργειες για την αναγνώριση των ειδών που θα μπορούν να παράγονται στην περιοχή και στη συνέχεια να αναγνωριστούν αυτά που θα μπορούσαν να σταθούν ανταγωνιστικά στην αγορά.

Ο τουρισμός μπορεί να αποτελέσει μια ακόμη εναλλακτική κατεύθυνση της αναπτυξιακής πολιτικής στην περιοχή. Το φυσικό περιβάλλον με τα οικοσυστήματα που συνθέτουν η πλούσια χλωρίδα και πανίδα της περιοχής, αποτελούν τις καλύτερες εγγυήσεις για την επιτυχία του όλου εγχειρήματος. Φυσικά, απαιτούνται συγκεκριμένες ενέργειες και δράσεις οι οποίες θα περιλαμβάνουν:

- Δημιουργία και ενεργοποίηση **τοπικής επιτροπής τουριστικής ανάπτυξης**.
- **Προβολή και προώθηση των τουριστικών προϊόντων** της περιοχής, με ιδιαίτερη έμφαση στον **οικοτουρισμό** και τον **αγροτουρισμό**.
- **Δημιουργία κατάλληλης τουριστικής υποδομής** σε επίπεδο καταλυμάτων και παρεχομένων υπηρεσιών, με τη μορφή κατασκηνωτικού και χιονοδρομικού κέντρου στην περιοχή.
- Προς την κατεύθυνση αυτή προτείνεται και η **αξιοποίηση εγκαταλειμμένων παραδοσιακών οικισμών** που θα μπορούσαν να αναπλαστούν κατάλληλα, ώστε και να αποτελούν πόλο έλξης για τους τουρίστες, αλλά και παράλληλα να αξιοποιηθούν ως καταλύματα.
- **Ανάδειξη της φυσικής ομορφιάς** της περιοχής με ήπιες αρχιτεκτονικές παρεμβάσεις (δημιουργία μονοπατιών περιηγήσεων, αναψυκτηρίων, χώρων αθλοπαιδιών, παρατηρητηρίων της πανίδας, κ.λ.π.).

Στο τέλος αυτής της εργασίας, θα πρέπει να αναφέρουμε ότι οι περιοχές της Θράκης, όπου ζουν κοινωνικές ομάδες με ιδιαιτερότητες, είναι περιοχές ιδιαίζουσας σημασίας.

Οι ιδιαιτερότητες έγκεινται τόσο στην γεωγραφική τους απομόνωση στα ορεινά, όσο και σε γλωσσικά, θρησκευτικά κι εθιμολογικά στοιχεία. Μέχρι πρόσφατα οι ιδιαιτερότητες αυτές χαρακτηριζόταν ως "διαφορές" και καθιστούσαν "εξ' ορισμού" δύσκολη οποιαδήποτε προσπάθεια ένταξης των κατοίκων στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον της περιοχής. Το αίσθημα εγκατάλειψης και διάκρισης ήταν έντονο στους πληθυσμούς των περιοχών αυτών και τα αιτήματά τους για ισοτιμία απολύτως δικαιολογημένα.

Τα τελευταία χρόνια και μετά από εισηγήσεις για στήριξη των μειονεκτικών περιοχών έχουν γίνει ορισμένες προσπάθειες τόσο για την τεχνικό - οικονομική αναβάθμιση των περιοχών αυτών όσο και για τη δημιουργία των προϋποθέσεων για δημιουργική πολιτιστική ή άλλη αλληλεπίδραση των κοινωνικών ομάδων της Θράκης.

Βέβαια, γνώστες των μειονεκτικών περιοχών και των ιδιαιτεροτήτων τους είναι μόνο όσοι εργάστηκαν και εργάζονται σκληρά για την εκπόνηση των προγραμμάτων στήριξης, όχι, όμως, και η πλειοψηφία του ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος. Χρειάζεται ακόμη μεγαλύτερη προσπάθεια κι ευρύτερη ενημέρωση καθώς και δημιουργία διαύλων επικοινωνίας.

Πάνω απ' όλα οι προσπάθειες όλων θα πρέπει να προσανατολίζονται στην αναβάθμιση με τεχνικές, κοινωνικές και πολιτισμικές υποδομές των μειονεκτικών περιοχών και στην ένταξη - κι όχι στη εξουθενωτική αφομοίωση - των κατοίκων τους στην ευρύτερη κοινωνία της Θράκης

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αυγουστάκη Βιργινία (1998): Διαχείριση και Ανάπτυξη του Αγροτικού Χώρου. Το Παράδειγμα της 8^{ης} Εδαφικής Περιφέρειας του Ν. Καρδίτσας. Διπλωματική εργασία. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος.

Βαΐου Ντίνα - Χατζημιχάλης Κωστής (1997): Με τη Ραπτομηχανή στην κουζίνα και τους Πολωνούς στους αγρούς. Πόλεις, Περιφέρειες και Άτυπη εργασία. Εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα.

Γιαννοπούλου Μαρία (1994): Τυπολογικές συσχετίσεις χωροταξικών και οικιστικών χαρακτηριστικών των αγροτικών οικισμών Ξάνθης - Ροδόπης. Διδακτορική Διατριβή. Πολυτεχνική Σχολή Δ.Π.Θ.

Γκέσκου Ιφιγένεια - Γούσιος Δημήτρης (1999): Τοπική Ανάπτυξη και Ανθρώπινοι Πόροι. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Βόλος.

Δελτία Ετήσιας Γεωργικής Στατιστικής (1994 - 1998)

Δώδος Δ. (1994): Εκλογική Γεωγραφία των Μειονοτήτων. Εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα.

Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα : Λήμμα: Ροδόπη. Έκδοση 1997.

Επιμελητήριο Ν. Ροδόπης: Διάφορα στοιχεία

ΕΣΥΕ: Στατιστικά στοιχεία. Απογραφή πληθυσμών, 1971 - 1981

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (1995): Ευρώπη 2000+. Συνεργασία για τη Χωροταξία στην Ευρώπη. Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων για την Ευρώπη, Λουξεμβούργο.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (1998): Αγροτική Ανάπτυξη. Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων για την Ευρώπη, Λουξεμβούργο.

ΚΕΠΕ: Δείκτες Περιφερειακής Ανάπτυξης της Ελλάδος. Εκδόσεις 1992

Κιτσοπανίδης Γεώργιος - Καμενίδης Χρίστος (1997): Αγροτική Οικονομική. Εκδόσεις Ζήτη, Θεσσαλονίκη.

Κοινότητα Κέχρου: Διάφορα στοιχεία

Κοτσαμάνης Βύρων: Στοιχεία δημογραφίας. Διδακτικές σημειώσεις. Πανεπιστημιακές εκδόσεις Θεσσαλίας, Βόλος 1999

Κότιος Άγγελος: Μελέτη για την πολιτική του υπουργείου γεωργίας όσον αφορά τις επενδύσεις στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος 2000

Λαμπριανίδης Λότης (1997): Η Επιτηρούμενη Ζώνη της Θράκης.

Λιβάνης Α. (1995): Ελλάδα και Μειονότητες. Εκδόσεις Νεφέλη. Αθήνα.

Λουκάκης Π. (1993): Τοπικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα Γεωγραφικής Ενότητας Αναπτυξιακού Συνδέσμου. Η Κοιλιάδα του Νέστου. Ξάνθη.

Λουκίσσας Φίλιππος - Μπεριάτος Ηλίας (1997): Σημειώσεις του Μαθήματος Χωροταξία II. Περιφερειακές και Τομεακές Ρυθμίσεις. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας. Βόλος.

Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας (1995): Επιλεγμένα Θύματα Διαχείρισης Περιβάλλοντος.

Μπεριάτος Ηλίας (1998): Διδακτικές Σημειώσεις. Χωροταξία IV Οικιστικά Δίκτυα. Αστικές - Μητροπολιτικές Περιοχές.

Νομαρχία Ροδόπης: Διεύθυνση Γεωργίας.

Περιοδικό ΕΞΠΡΕΣ: Αφιέρωμα στη Βόρειο Ελλάδα. Σεπτέμβριος 1996.

Περιοδικό ΕΠΙΛΟΓΗ: Η Ελληνική Οικονομία. Έκδοση Φεβρουάριος 1996.

Πετράκος Γιώργος (1995): Τα Μέσα Άσκησης Περιφερειακής Πολιτικής. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας. Βόλος.

Πλιάκα Αλ. (1996): Ορεινή Γεωργία. Ο Τομέας Φυτικής Παραγωγής. Σεμινάριο CERPFA. Θεσσαλονίκη.

Πρόεδρος Κοινότητας Κέχρου : Συνέντευξη. Κομοτηνή. Μάρτιος 2000

Ράπτης Σπύρος (1999): Πολιτικές και Μοντέλα Ανάπτυξης Ορεινών - Μειονεκτικών Περιοχών. Το Παράδειγμα της Ευρυτανίας. Διπλωματική Εργασία. Βόλος.

Σεμινάριο CERPFA (1996): Γαμβρούλης Δημήτρης: Αγροτουρισμός - Ορεινή Γεωργία - Ανάπτυξη Ορεινών Περιοχών. Θεσσαλονίκη.

Σεμινάριο CERPFA (1996): Ορεινή Γεωργία. Ορεινή Κτηνοτροφία: Ανάπτυξη και Προοπτικές. Θεσσαλονίκη.

Σεμινάριο ΠΑΣΕΓΕΣ - CERPFA (1996): Για την Ορεινή Γεωργία και την Ανάπτυξη των Ορεινών Περιοχών. Θεσσαλονίκη.

Σκάγιανης Παντελής (1994): Πολιτική Προγραμματισμού των Υποδομών. Εκδόσεις Σταμούλης. Αθήνα - Πειραιάς.

Σκούντζος Θεόδωρος (1993): Περιφερειακή Οικονομική Ανάλυση και Πολιτική. Εκδόσεις Σταμούλη. Αθήνα - Πειραιάς.

Υφαντίδης Ιωάννης: Τοπική Ανάπτυξη και Μικρή Πόλη: Η Περίπτωση της Αλεξάνδρειας. Διπλωματική Εργασία. Σεπτέμβριος 1998.

Χριστοπούλου Όλγα (1998): Ανάλυση και Διαχείριση Οικοσυστημάτων. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας. Βόλος.

Χριστοπούλου Όλγα (1998): Διαχείριση Φυσικών Πόρων. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας. Βόλος.

Χριστοπούλου Όλγα (1996): Ανάπτυξη Αγροτικού Χώρου. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας. Βόλος.

TOM TIETENBERG (2000): Οικονομική του Περιβάλλοντος και των Φυσικών Πόρων. Εκδόσεις GUTENBERG. Αθήνα. Τόμοι Α', Β'. Μετάφραση: Παύλος Γρεβενίτης.

